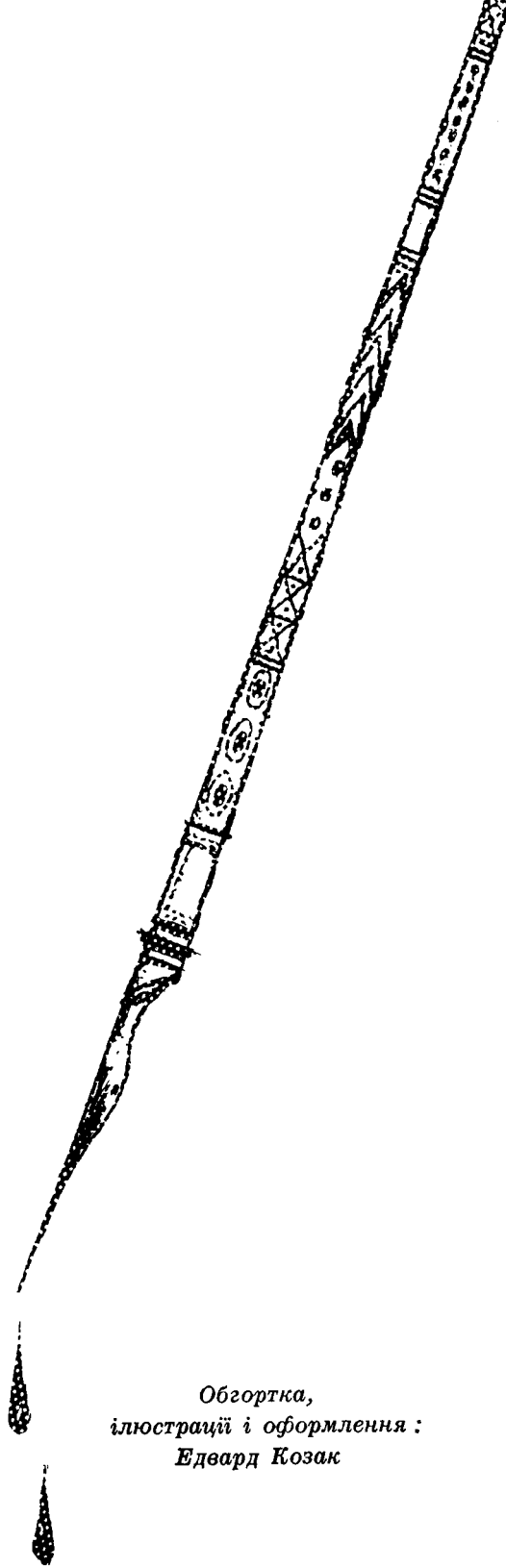

РОМАН КУТЧИНСЬКИЙ

КОЛОТКА

*Обгортка,
ілюстрації і оформлення :
Едеард Козак*

РОМАН КУПЧИНСЬКИЙ

СКоропад

Поема

diasporiana.org.ua

Видавництво „Червона Калина”

Нью Йорк 1965

Кінцеве слово:

Іван Кедрин

ПОЕМА, її ТЛО І АВТОР

PRINTED IN THE UNITED STATES OF AMERICA
by SENTRY PRESS, NEW YORK, N. Y. 10019

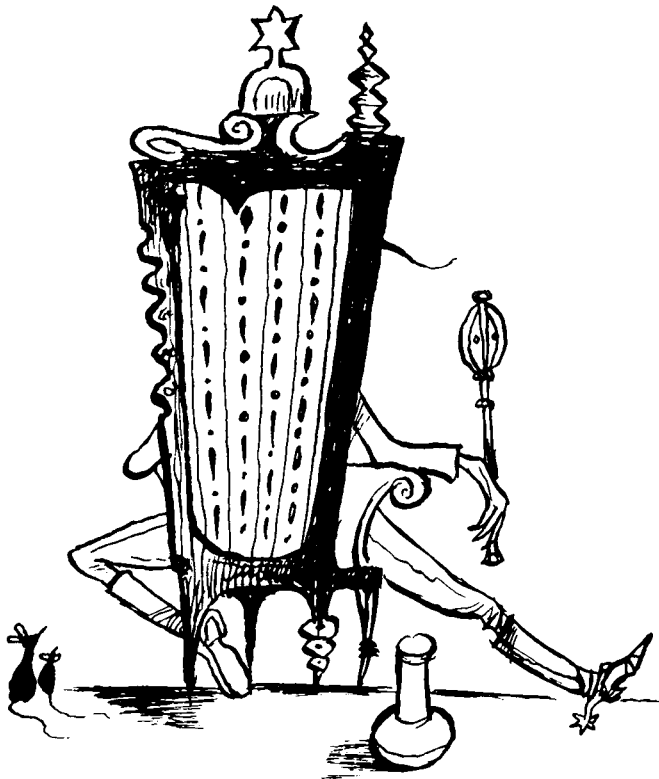
Хто з Братства не знає околиць Комарна,
Де села чистенькі і добрі дороги,
Де дівчина кожна, як квіточка, гарна,
А хлопець у хлопця, як явір розлогий!

Де знайде, хто вміє, ліси вікодавні,
Поляни таємні, печери понурі,
Останки окопів, могили преславні,
Розвалені башти, розкинені мури!

В такій то країні, на скелі високій,
Де вітер з орлами веде розговори,
Красується замок, грізний, бистроокий
І пильно сторожить і доли і гори.

Шуміли довкола бурхливі століття,
Татарські негоди, турецькії громи,
Та замок не дався, продержав страхіття
І спас аж донині лицарські хорони.

Який же це замок — питаєш цікавий, —
Що досі дід Хронос його ще не згладив?
Це слава із сили, а сильна зі слави
Родинна садиба князів Скоропадів.

кінчилася війна визвольна,
Кривава, довга і мозольна,
Дихнув на повні груди край.
Пишається своя державність,
Засуджує чужу недавність
І обіцяє рідний рай.

Багато, що в Стрільцях служили,
Спочивши трохи, затужили
За товариством з давніх днів,
За піснею, що йшла між ними,
За суперечками смішними,
За блиском похідних вогнів.

Тож де могли, збирались знову
На пісню, чарку і розмову,
Для нарікань і для нарад.
Та там ніколи не з'явився,
Мов здивачів чи образився,
Князь лицар Цяпка-Скоропад.

Хоч був привітний і гостинний,
Веселий, ярий, вічно чинний,
Хоч товариство так любив,
І хоч був комтуром „Остроги”,
Та від війни і перемоги
Ніколи Збору не зробив.

Чому — ніхто не знав причини . . .
От я собі одної днини
Коня з сидельцем роздобув
І рушив нишком-тишком з дому
У Комарнянщину відому,
Де Скоропадів замок був.

Нічим при тім не ризикую,
Не прийме — в Рудках заночую,
А прийме, то розкаже сам,
Чому до нас не має серця,
Чому в своїм гнізді заперся,
Немов згубив ключі від брам.

Дорога! От, як в нас дорога:
У спеку — куриться небога,
У слоту — тоне в болотах,
То зверне вбік, то десь урветься,
То просто йде, то трохи в'ється,
Стежина, суголовки, шлях . . .

Присмно мандрувати світом,
Коли земля радіє літом,
Аж серце перепелом б'є,
Коли нема дощу, ні спеки,
Коли не часті небезпеки,
А власний хліб у торбі є.

Такою милою порою,
То на коні, то піхотою
Під замок „Цяпин” я забрів.
Поручення придбав велике —
Від садагурського владика:
Прихильних кільканадцять слів.

Мені було до замку пильно,
Під'їхав я і крикнув сильно:
— „Гей! Хто там є — спускайте міст!”
На покрик мій, в сторожнім домі
Зробився рух, і муж в шоломі
На мурі виріс на весь зріст.

— „Ти хто такий, що викрикаєш?
Звичаїв замкових не знаєш!” —
Так сторож зашипів в одвіт.
— „До Скоропадового двору
Гукаєш в пообідню пору,
Як відсипляє князь обід?!”

— „Прости невіжі!” — став я м'ятись,
Листом поручним вихвалитись,
Від цього цербер трохи зм'як:
— „Цей лист мені є до вподоби,
Бо від достойної особи,
Входять на міст, коли це так!”

Ланци грубезні задзвеніли,
Тяжкі окупи заскрипіли,
На другім боці міст осів.
Я змірив кладку щераз оком
І вже тоді певнішим кроком
Пішов і коника повів.

Суворий муж у брамі станув,
Поручного листа розглянув,
(Дивився як сорока в кість!),
Хитнув нарешті головою,
Моргнув і вусом і бровою:
— „Входіть у замок, ви наш гість!” . .

Дав знак. Мов з-під землі з'явилися
Два джури замкові, вклонилися
І ждали мовчки на наказ.
Обидва юні, гладколиці,
Мов дві перебрані дівці,
Хоч вус їм сіявся якраз.

— „Послухайте і вбийте в тямку:
Князівський гість прибув до замку!” —
До джурів сторож так сказав.
„Один хай гостя запровадить,
У всім pomoже і порадить,
Як замковий велить устав.

А другий хай бере конину
І передасть її в стаднину,
Здорожена, там відпічне!”
На тому вказівки скінчились,
Два джури знову поклонилися
І в замок повели мене.

Крізь коридору грубі мури,
Крізь непривітні і понурі,
Я на подвір'я увійшов,
Дорожнім порохом покритий,
Увесь цікавістю сповитий,
Від чуба аж до підошов.

В подвір'ї тихо, ніби сонно.
Як хтось іде, то безгомонно,
Як хтось говорить, то тихцем.
А хтось той — все вусаті люди,
Поставні і широкогруді,
Старинні лицарі — живцем.

До мене близько не підходять,
Розмов зі мною не заводять,
Ощадні, видно, на слова.
А як котрий і навинеться,
Кивне привітно, усміхнеться,
Що рідко серед нас бува.

Отак, стрічаючися з ними,
Подвір'я з джурою пройшли ми,
Минули клуні і стайні,
А врешті на крилі палати
Ввійшли в гостинні кімнати,
Одна припала там мені.

І щойно тут мій милий джура,
Правдива галицька натура,
Пустив язик свій гопака:
Які на замку цім звичаї,
Хто розум і повагу мас,
А хто не варта й ходака.

Що князь живе у целібаті,
Що всі на замку нежонаті,
Що тут жіноцтвом не пахтить.
А як котрась і появиться,
Байдуже — діва, молодиця,
То вдень хіба і то на мить.

Бувають деякі випадки,
Та всі вони не варті згадки,
Бо діються все осторонь.
Про це князеві не говорять,
Воно б нарушувало впоряд,
А князь на нелад — як вогонь.

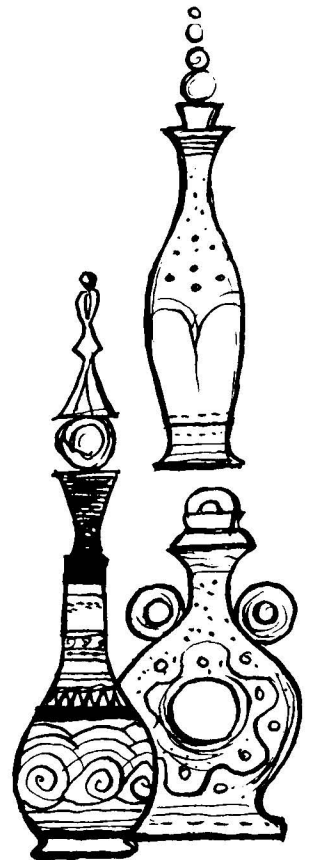
Що князь встас о восьмій зрання
І п'є з духовником снідання:
Із малиновим соком чай.
Та шістдесят разів до року
Недостає в спіжарні соку,
Тоді зміняється звичай.

І замість соку із малини,
Йде з закарпатської країни
Хустянське, столове вино.
А як духовник запевняє,
Різниця в кількості буває,
Та не псує смаку воно.

То знов разів зо триста в році
Недостає вина у бочці,
Тоді підчаший Хризостом,
Щоб недостачу цю закрити
І піднебіння вдоволити,
Дас на стіл з Ямайки ром.

Зробив би кривду той велику,
Хто думав би, що пиятику
На замку князь собі завів.
Поправді — в будень, чи у свято —
Не доливають забагато,
А переважно — півнапів.

Що князь обідає о другій,
А з ним службовці всі і слуги,
Хіба, що має хтось дижур.
Що по обіді — час спочинку,
Князь передрімує годинку,
Тоді на замку ні мур-мур.

В четвертій князь виходить з хати,
Щоб голубів погодувати
І перейтися по гумні,
Бо дуже любить господарство,
Відвідує й тваринне царство:
Хліви, птахарні і стайні.

Так розказавши все секретно,
Мій джура винісся дискретно,
Я ж чепуритися почав:
Пригладив пальцями волосся
І у мидниці — як ялося —
Лице і руки замачав.

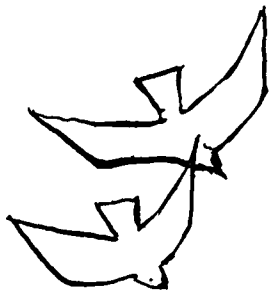
От чепурюсь і прибираюсь,
При тому мов чогось лякаюсь,
(Хоч признаватись трохи встид),
Бо ще з в'їни запам'ятав я
І з виданих портретів знав я,
Який грізний князевий вид.

Нараз, горлянки мов ведмежі,
Так дзвони заревли на вежі,
Неначе хтось їх роздрочив.
Четверту голосно пробіли
І всіх на замку сповістили,
Що князь вже дрімку закінчив.

Піду я, думаю, до нього,
Хоч не підхожий час для цього,
Не вижене хіба під ніч!
А раз — прибув я, два — пустили,
То може стане в мене сили
Зустріти блиск князевих віч!..

Відома річ, що українець —
Чи галичано-буковинець,
Чи він холмщак, чи поліщук,
Чи волиняк, чи наддніпрянець,
Чи закарпатець, чи кубанець —
Не побоїться ран, ні мук.

Та взяти в уряді за клямку,
Піти в палату, чи до замку,
Чи до директорських кімнат —
Тут зраджує його відвага,
Вертиться, крутиться бідняга
І від дверей — давай назад!

Виходжу з хати на подвір'я
І бачу куряву і пір'я . . .
Сотні біленьких голубів!
І чую: хтось між ними свище . . .
Я підступив ще трохи ближче
І враз на місці задубів.

Передо мною муж високий,
Похмуробровий, чорноокий
(А в оці блиски, як ножі!),
Ніс імпазантний, трохи синій,
Соколо-орло-яструбиний,
Під ним вусища, як вужі,

Звисали вниз. При вусах близна,
Від ворогів це даровизна,
Деся князь у битві роздобув.
Обличчя сповнене поваги,
Над ним, немов для рівноваги
Із носом, чуб великий був.

Як глянув я на ту парсуну,
То голову у карк засунув
І затряслись мені литки.
А князь на мене тільки глипав
І золото пшеничне сипав
Вперед, назад і на боки.

Кажу собі: бував ти в світі,
В морози прів, змерзав уліті,
На цвинтарі не раз проспавсь,
Пив воду не з одної річки,
І хліб їв не з одної пічки,
Чого ж ти раптом налякавсь?!

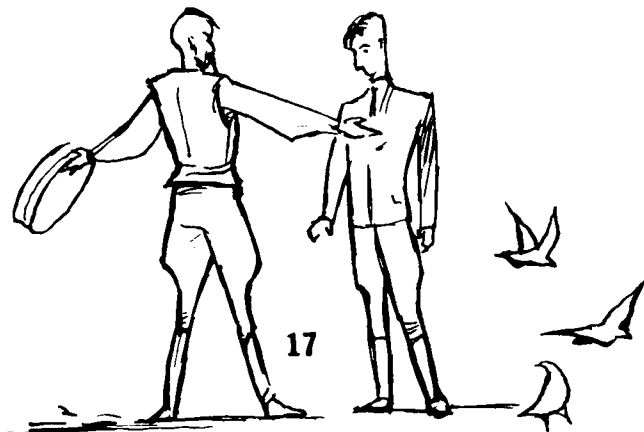

Підходь до нього, навіть близько,
Вклонися чемно, досить низько,
Представся змістя, хто ти є.
Князеві певно ще донині
Ввижаються вилоги сині
І усусуське серце б'є! . .

— „Пресвітлий князю Скоропаде,
Я трохи знехтував засади,
Що незголошений з'явивсь.
Та я скріпився у відвазі,
Бо в усусуській ми ватазі
Служили разом (я там кривсь).

Як член „Залізної Остроги”,
Не побоявся я дороги,
(Непевні стали знов ліси!),
Прибув з далекого повіту
Для чолобитні і привіту,
А потім — хоч і в свояси!”

Буває так: на небі хмари,
От-от, здасться, грім ударить
І дощ на землю захлющить!
Аж тут нараз — ласкаве сонце
Знайшло собі мале віконце,
І вже сміється, вже блищить.

В князя на згадку Усуусів,
Веселка виповзла з-під вусів
І розпогодилась чоло.
— „Ви!? Зараз! Бже! „Накрила нічка”,
„Острога”, „Човник” і „Збруч-річка”! . . .
Гей-гей! Гуло колись, гуло! . . .

Вітайте у моїх хоробах
І будьте, як у себе вдома,
Давайте руку на добро!”
І так стиснув мене сердечно,
Що я подумав: Небезпечно!
Готово тріснути ребро . . .

Обняття довго не тривало,
А хоч боліло, любо стало,
Що князь мене ще не забув.
Привітний, людяний і милий,
Негордий, незарозумілий,
Такий, як в Легіоні був.

— „Товаришу, евентуально,
Це з боку вашого похвально,
Що ви мене в глухих куті
Відвідали. Тут справді глухо,
Тому новий язик і вухо
Придасться в нашому гурті.

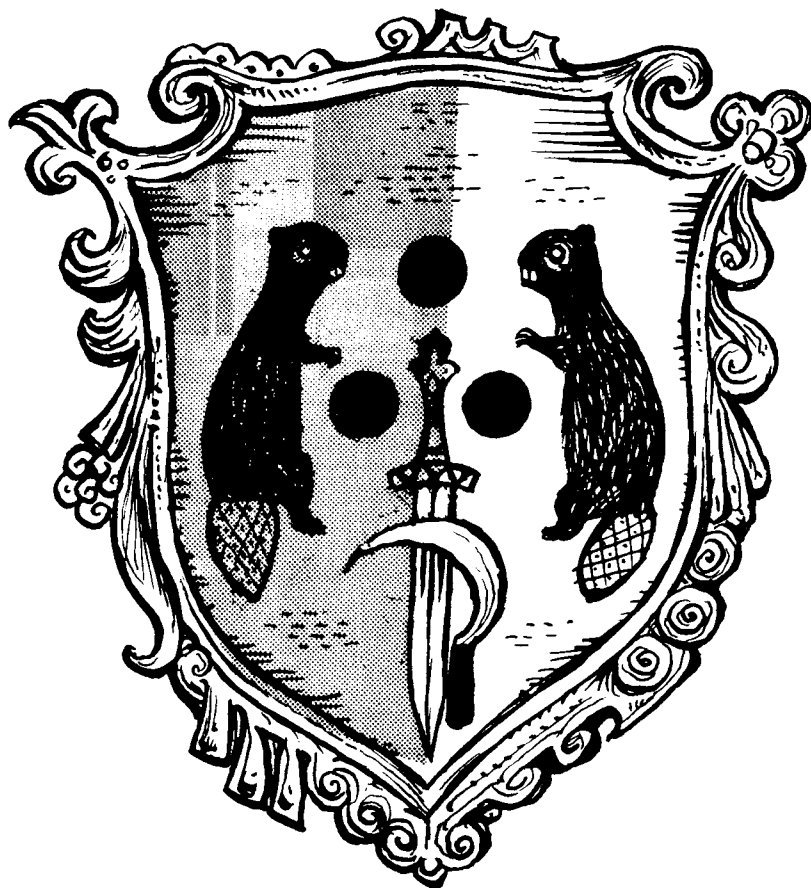
Ходім у терем. Ви з дороги,
То й обімліли руки-ноги,
Там відпочинете, з’їсте,
А й щось напиться не завадить,
(На те підчаший нам порадить!),
Тоді мені розповісте

Про все, що варта розповісти . . .
Чи ви не влізли в журналісти?!
— „Ні, князю, я лиш писарчук!”
— „То добре! Ті сварки газетні,
Ті наклепи, хвальби і сплетні,
Часопис випадає з рук.

„Ходім!” І ми пішли в палату,
Хтось може думас — багату,
Де золото блищить з прикрас,
Де гобеліни і дивани,
Майсенські, севрські порцеляни
І зруб японських, хінських ваз.

В притворі — сутінь, меблі сірі,
А на підлозі різні шкіри:
Ведмеді, зубри, кабани,
На стінах висять: стріли, луки,
Шоломи, ратица, шаблюки,
Щити, кольчуги, колчани.

Нараз я в ході зупинився
І на стінопис задивився . . .
Над ватраном великий герб:
Два бобри сперлися на лапки,
Між ними три червоні цяпки,
А надоліні — меч і серп.

— „Цікавить вас герб Скоропадів?
Хоч я їти спочити радив,
Та раз ви стали — поясню.
Два бобри — згадка про Полісся,
Куди мій предок перенісся,
Програвши битву голосну,

Що край Полтави прогріміла,
Карла, Мазепу одоліла
І визвала Петрову месть.
Три цяпки — кров пролита нами
У різних битвах з ворогами,
За віру, націю і честь.

Меч каже, чим ми воювали,
А серп, як працю шанували
І гречкосіяли весь час.
Чи в Понтії, за Мітридата,
Чи в Римі, за Нерона ката,
Чи в княжій Русі, себто в нас.

Це майже все. А докладніше
Я розкажу колись пізніше
І зраджу не один секрет.
Тепер ходім, бо час минає,
А вам десь голод марша грає!” —
І ввів мене у кабінет.

У кабінеті, де ми сіли,
Всі меблі чорні, стіни білі
(Повага і свобідна думка!)
Портрет князя в стрілецькій шапці,
В мундирі, на баскій арабці,
Такий, як в війську був колись.

Портрет робив мистець Януха,
Маляр з професії і духа,
В Стрільцях найкращий баталіст.
Усе він виконав прекрасно,
Особа вийшла чітко, ясно,
Забув лиш дати коневі хвіст.

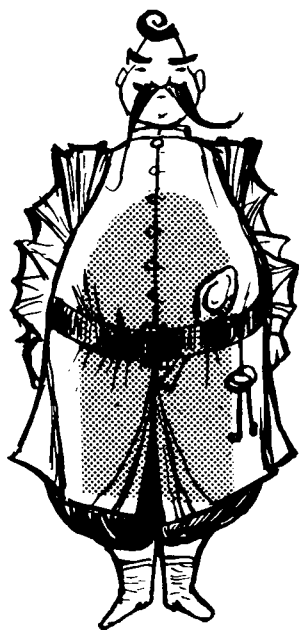
В кімнаті по кутах — погруддя,
Повагою пошану будять:
Один з них — ніби римлянин,
У тозі, голою рукою
Тримає свинку під пахою,
Як на торзі наш селянин.

А другий — лицар у шоломі,
Вусища вниз, усім відомі,
Бо здавна мода в нас така,
Ще від грізного Святослава,
(А може це ще скитська справа!?),
Під бюстом вдолі лоб бика.

У третьому куті — старшина,
Козацького часу дитина,
При ньому кінська голова.
В четвертім — британець у фраку,
На грудях мав якусь відзнаку,
А збоку гуска, як жива.

Я вже хотів князя спитати,
Чи це, бува, не антенати,
Та враз язик мій задубів,
Бо князь ріг туровий вхопивши,
До уст вусатих приложивши,
На ньому тричі затрубів.

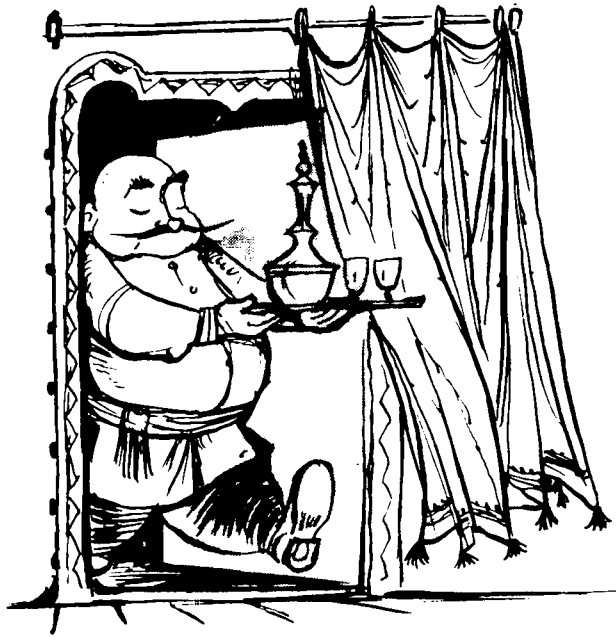
Пішла луна по всьому замку,
Як стихла — рушив хтось за клямку
І в дверях станув старший пан.
Такі, як у князя, вусища,
Лише статура трохи нижча,
Одітий в голубий жупан.

Ввійшов повагом, зупинився,
Князеві низько поклонився
І загудів бацищем: — „Жду!”
— „ Це наш трапезник Тит Кормило,
(Я усміхнувся: — „Дуже мило!”),
Що нам присмачує їду.

А це воєнний мій товариш!
Напевно щось для нього вшквариш,
Щоб нам тут з голоду не вмер.
Дай кашоварові вказівку,
А Хризостом якусь горілку
Нехай подасть нам вже тепер!”

— „Гаразд!” — сказав старий трапезник
І за дверима зник, як щезник.
Коли вже крок його затиш,
Я знов розглянувсь по кімнаті.
— „Скажи, мій князю, що за знаті,
І що за символи при них?”

А князь на те: — „ Евентуально,
Це з боку вашого похвально,
Що запитали. Неодно
Я розкажу про все подрібно,
Та доказів на це потрібно,
А докази вам дасть гумно.”

Зачудувався я немало,
Як це гумно свідчити мало
І вже тиснулися слова
Спитать. Та двері відчинились
І на порозі появились —
Сулійка й лиса голова.

За ними всунувсь до кімнати
Добродій низький і пузатий,
В жупані, довгим до колін.
Сулійку на столі поставив,
Козацький сивий вус розправив,
Тоді князеві дав поклін.

— „Пресвітлий князю! Віднайшов я,
Нехай вам вийде на здоров'я,
Цей комарнянський „пеклогрім” . . .
Князь усміхнувся: — „Дуже гарно!
Люблю моє старе Комарно
І всіх цибульників у нім!

Лишімо город цей відомий! . .
Ох! Я вас ще не познайомив,
Забув про обов'язок свій:
Підчаший Хризостом Цідило,
(Я усміхнувся: — „Дуже мило!”),
Що нам присмачує напій.

А це воєнний мій товариш.
Йому ти горла не попариш,
Бо спарене вже на війні.
Твій „пеклогрім” ми покуштуєм,
Похвалимо, чи скритикуєм,
Налий же гостеві й мені!”

Підніс я чарку, швидко ликнув,
Незначно стріпавсь, легко гикнув
І очі вислав до небес.
Такого нектару напевно,
Хоч Ганімед старався ревно,
Не пив сам цар богів Зевес.

Була у напиту тому
І гаряч пекла й сила грому,
А князь питається: — „Ну як?”
Я притакнув лиш головою
І радість висказав рукою,
Бо мій язик, як труп заляк.

Підчаший злегка підсміхнувся
І швидко до дверей метнувся,
Щоб не заржати біля нас,
А князь удав, що все в порядку
Що не помітив він припадку
І каже: — „Випиймо ще раз!”

Воно вам певно не завадить,
А зак Кормило щось приладить,
Ми підкріпімся передтим!”
Ковтнув я другу і на диво —
Усе минулося щасливо,
А третя вже пішла як в дим.

Четверта вже була вдорозі,
На щастя станув на порозі
Трапезник: — „Подано на стіл!”
Тож ми „во трійці” закінчивши
І душі наші підкріпивши,
Пішли дати скріплення для тіл.

В їдальні ждав на нас духовник,
За душі замкові войовник.
Дивлюся — це ж отець Ігнат,
Душпастир нашої бригади,
Що нас не раз під волос гладив
За нашу слабість до дівчат!

— „Гогогого! — сказав до мене —
Таке було колись зелене,
А нині вже дорослий муж! ”
— „Гого! — сказав і я до нього —
Ви не змінилися нічого,
Не старітесь аніруш!”

І ми чоломкнулися тричі,
Хоч був зарослий на обличчі,
І хоч цілунків не любив.
Та спомин про минулі хвили,
Сумні й веселі, прикрі й милі,
Тверду засаду перебив.

Князь цілий час не обзивався,
То вуса гладив, то всміхався,
То блискав оком з-під повік.
Нарешті каже: — „Це присмно,
Що ви пізналися взаємно,
Хоч і пройшов десятий рік,

Як ми, скінчивши бій за волю,
Розсіялись по ріднім полю,
А дехто вже і в гріб зійшов.
Та товариство не пропаще,
Коли, як бачу, в нас жива ще
Воєнна приязнь і любов.

Тепер, пан-отче, помолімся
І швидко за їду берімся,
Бо гість нам з голоду помре.
Здалека їхав, то й голоден,
А говорити буде годен,
Як трохи сили набере.”

Отець Ігнат провів молитву
І нас на кулінарну битву
Достойно поблагословив.
Ми змісця рушили в атаку
(Тим разом радо і без ляку!)
І кожний, що хотів, ловив.

Була з Верещиці там рибка,
Гуцульська бриндзя до оцципка,
З Полісся вуджені в'юни,
Сирки пікантні з Отинії,
Англійські „джеми” з Коломиї
І тернопільські кавуни,

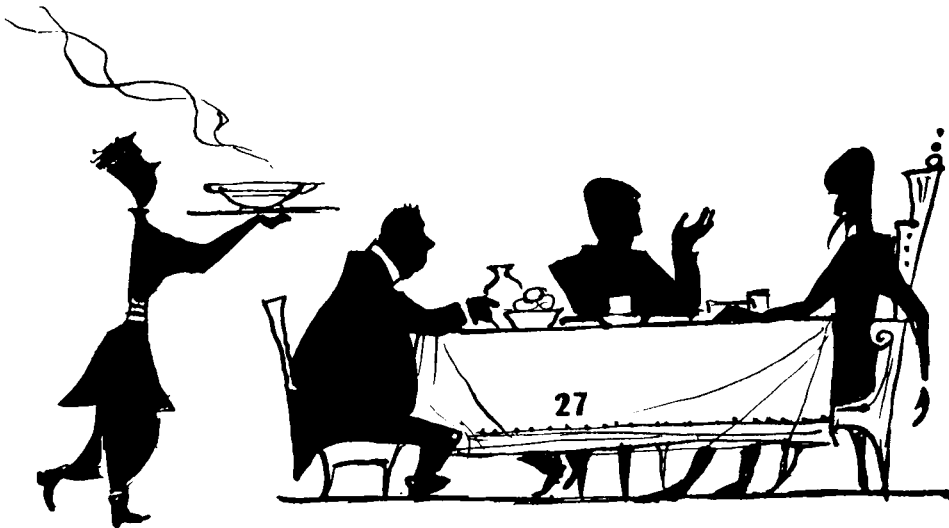
Смачна „ліберка” черновецька,
І ковбаса копичинецька,
Зі Сколя бойківські пстружки,
А щоб соборність підкреслити
І піднебіння вдоволити —
Полтавські славні галушки.

Князь їв скромне, для принуки,
Отець Ігнат пісне брав в руки,
(Покуту може мав якраз!)
А я, пропустивши немало,
Їв, аж за вухами тріщало,
Горнув з полумисків і з ваз.

Та так вже є на світі цьому,
В випадку доброму, чи злomu,
Все врешті має свій кінець.
Також і голод мій скінчився,
Я від тарілки відхилився
І спорожнив свій поставець.

Ми встали, знову помолились,
Собі взаємно поклонились
І перейшли у кабінет.
— „Тут — каже князь — вигідно буде.
Не крутяться службові люди,
То й не розноситься секрет.”

От ми засіли, закурили,
Про це і те поговорили,
Князь потім трохи помовчав,
А далі каже: — „Ну мій друже,
Ми на вістки цікаві дуже,
Розкажіть!” І я почав . . .

... Що на Збручі будують луки
На міст, що зветься мостом злуки,
При ньому сто пам'ятників
Для тих міністрів, що в руїні
Трималися партійних ліній
І били ними ворогів.

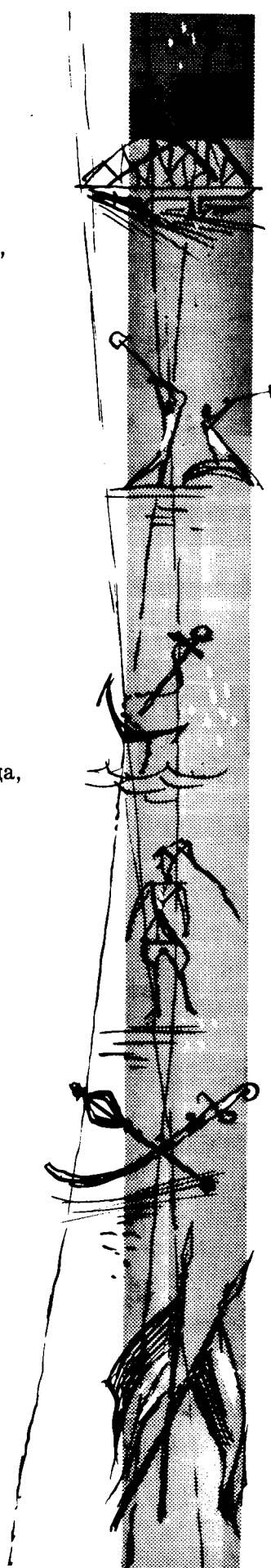
Є трохи з мостом тим турбацій,
Сварок, протестів, провокацій,
Та все ж будова йде як слід.
І як впевняють оптимісти,
Хоч в те не вірять реалісти,
Готовий буде за сто літ.

... Що наше міністерство моря
Вже скасувало, як говорять,
Воєнні порти в Кам'янці,
А портів тих було нівроку,
Ще з дев'ятнадцятого року,
Коли там збіглися морці.

... Що в війську вже одна команда,
Хоч не вгаває пропаганда
За „Вправо в бік” і за „Позір.”
А в штабі ще ведуться свари
За оселедці й шаравари,
За слово „мундур”, чи „мундір”.

... Що є ще кілька отаманів,
Тих гуляйпільських могіканів,
І кожний має свій мундир.
На щастя всі вони бездітні
І переважно півстолітні,
То й швидко вже настане мир.

... Що в нас два прапори донині:
Один з них з жовтим надоліні,
А другий з жовтим нагорі.
І хоч вже є закон державний,
Та українець непоправний —
Шанує помилки старі.

... Що як недавно зміркував я,
На захід суне православ'я,
А унія іде на схід.
Що вже по всіх церквах на сході
Вимова українська в моді,
Отці ж без кіс і без борід.

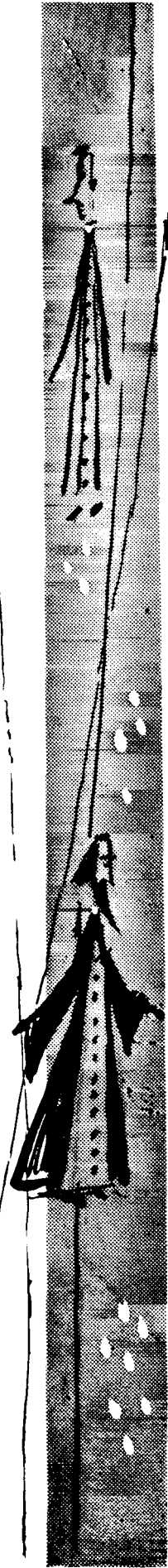
... Що єгомості-галичани,
І білі і Василяни,
Вже не латинщать обряду,
Що навіть ширші ряси носять,
Що дехто не стриже волосся
І запускає бороду.

Князь, люльку пикаючи, слухав,
А пан-отець табаку нюхав
І задоволено всміхавсь.
Та як зійшло на обрядовість,
Хоч не була це жадна новість,
Духовник з крісла підорвавсь:

— „Я не латинщив, любий брате,
Бо вмію обряд шанувати,
Він в нас від давніх ще часів!..”
Тут князь всміхнувся якнайсолодше:
— А суплікації, пан-отче?!”
Отець зацукався і сів.

... Що зникло кільканадцять партій,
А всі були багато варті,
Та голови померли їм.
Хоч виглядає це трагічно,
Та ми не впали політично,
Бо ще лишилось двадцятьсім.

... Що по свободі України
Сімсот поетам зрідли міни,
Не стало стежки на Парнас.
Скінчилися „нещасні неньки”,
„Війноньки”, „кляті воріженьки”,
Хоч сядь і плач — безбарвний час!

... Що вже одна для всіх літ-мова,
Чи він із Києва, чи Львова,
Чи з Харкова, чи з Бережан.
Так само і один правопис,
Чи повість пише хтось, чи допис.
Хоч є ще не один „сампан”.

... Що право знов набрало права,
І хоч яка б маленька справа,
Павук її не заснує.
Як хтось десь обкраде скарбницю
Державну, той іде в в'язницю,
А навіть перед суд стає ...

Багато ще розповідав я
Про те, що тільки зачував я,
Та повторяти це — не варт.
Хоч і цікаве і правдиве,
Хтось може скаже — інвективи,
А хтось подумає, що жарт.

Вкінці до мене князь озвався:
— „Немало, друже, я дізнався,
Спасибі вам за новинки.
Ми тут, як в скиті проживаєм
І не часописи читаєм,
А тропи, зорі і книжки.

Із ваших слів докладно видко,
Що наш народ окріпне швидко,
Бо вже почав любити лад.
Ще три, чотири покоління,
А зійде вруном те насіння,
Що сіяне було навгад.”

Отець Ігнат докинув збоку,
Бо по „суплікаційнім” шоку
Відзискав знову мови хист:
— „Мені з газет є вистачальні
Відомості Єпархіяльні,
І часом щось докине лист”.

— „А як там Лицарі Остроги?
Вже від років не маю змоги
Довідатись!” — промовив князь —
„Ніхто ні слова не напише,
Так, ніби наш закон не дише.
Причина, видно, є якась!?”

— „Це справді, князю не в порядку.
Та на мою і інших гадку,
Такий у нас віддавна стиль.
Для русина листа писати,
То так, як козами орати,
Чи пішки йти в слоту п'ять миль.

Розлізлись лицарі по всюдах,
(А лізли майже всі по грудях!).
Одні загрузли при жінках
І світу Божого не бачать,
Одні мов сплять, одні дивачать,
А дехто ходить на руках.

Та є ще досить хлопців, чулих
До товариства й днів минулих,
Ті сходяться то тут, то там.
От, може хтось з них думку кине
Застукати одної днини
І до твоїх запертих брам!” ..

Сиджу, чекаю — ані слова!
Загрузла в мовчанці розмова.
Нараз отець відкашельнув
І, видно, хтів про щось питати,
Та не вдалось двох слів сказати,
Бо князь рукою помахнув:

— „Ну, гостю, на сьогодні досить!
Хоч пан-отець ще слова просить,
Та я вас мучити не дам.
Пан-отче, запити покиньте,
А ви ідіть і відпочиньте,
Це апетит загострить вам.

Ще до вечері дві години
То й може сон до вас прилине.
Втиняйте сміло хропака!
А ми собі старим звичаєм
(Пан-отче, добре?!) тут заграєм
Пікета, може дурака!''.

Я поклонивсь — і вже за двері,
І спочивав аж до вечері.
Хотів заснути, та не йшло.
Аж молочну вечерю з'ївши
І трохи ще погомонівши,
Пішов на серйо у стебло . . .

Чи я ще сплю, чи я маячу?!
Та ні! Докладно, ясно бачу,
Хоч не повірять в те загал.
Ось під вікном, при отамані,
Де місяць срібні ткає ткані,
Стоїть російський генерал!

Високий, сивий, очі світять,
Хоч непорушні — добре мітять,
На грудях золоті хрести,
А біля п'ятого реберця
Кинджал, забитий просто серця,
Не знать — з політики, чи мсти!?

Тікати! Вже з-під ковдри ногу
Спустив я легко на підлогу,
І вже підвівся сам напів.
Та глянувши ще раз на з'яву,
Хоч мав з війни в утечі вправу,
Завмер, закліяк і задубів.

— „Не утікай від мене, сину,
А вислухай малу хвилину!”
Гугнявий голос говорив. —
„Не бійся, у житті цілому
Я кривди не зробив нікому,
А декому й добро творив.

Служив я в армії російській,
Як генерал кавалерійський
Аж до останньої пори.
Під Харбіном я люто бився,
Під Горлицями відзначився
Георгіїв дістав аж три.

Та як царя зіпхнули з трону
І плахту підняли червону,
Я армії сказав „мерсі”.
Пішов в отставку, оженився,
В Одесі милій поселився,
На жаль — у прикрому часі.

Бо незадовго до Одесси
Прийшли ті ваші Уесеси,
А з ними лицар Скоропад.
Хоч їх було не більше двісті,
Зробили рух у нашім місті,
Рух без оркестр і без парад.

Якісь давали реферати,
Десь до когось зайшли до хати,
Співали там своїх пісень:
Про журавлів і про калину,
Про гайдамаків, Україну
І про якийсь воскресний день.

Хоч і мізерні і голодні,
Зробилися відразу модні,
Пішло життя все шкереберть.
А вже довкола Скоропада
Жінок, дівчат — ціла громада.
Кохалися у нім на смерть.

Як десь стрілецький вечір випав,
Жінкам мов перцю хто насипав:
— „Ах, загранічні! Ах, стрельці!”
Щось пошептавши між собою
Ішли на сходини юрбою,
І... сходили на манівці.

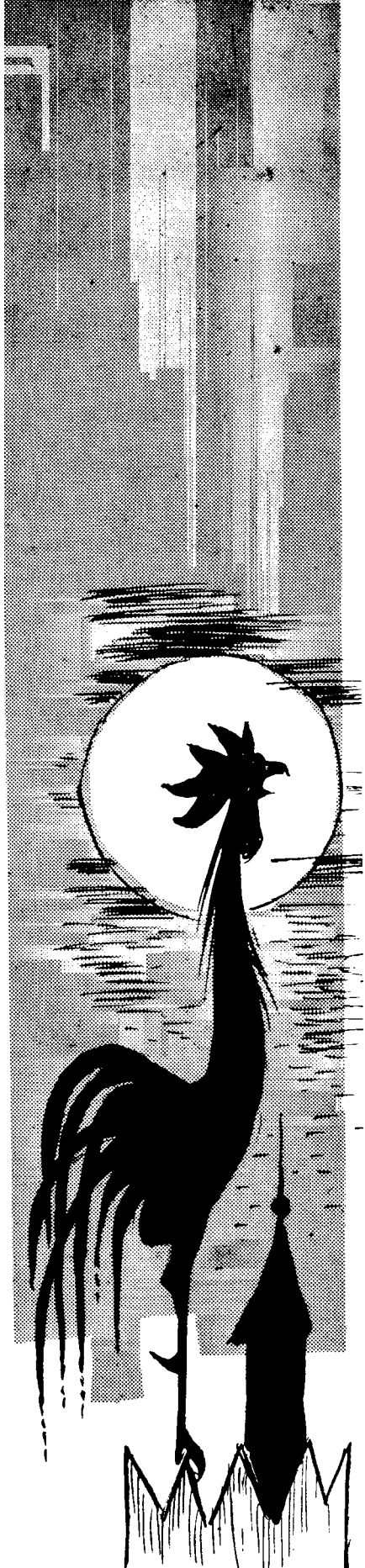
Зробилася страшенна каша,
Ба, і моя дружина, Маша,
Фрейліна царського двора,
Що за Росію ризи дерла,
Тепер співала „Ще не вмерла”,
„Ми гайдамаки”, „Не пора”.

Під вечір все кудись зникала.
До парікмахера — казала,
То на журфікс, то до кравця.
До мене стала непривітна,
Все нарікала, що бездітна,
Що літ їй шкода і вінця.

Я хоч підозрівав, та вірив,
Аж глибину нещастя змірив,
Та не було вже вороття.
Як раз у ліжку положився,
То більше вже не пробудився.
Кинджал протяв моє життя.

Фрейліна царська, Маша мила,
Мені у серце ніж встромила,
Та в тім не винен Скоропад!
Його сам погляд демонічний
Родив у мужа страх панічний,
У жінки ж еротичний чад.

Як Скоропад почув про драму,
Казав якстїй замкнути браму
І в дверях знищити дзвінок.
Нікого в себе не приймав він,
А хоч вини за морд не мав він,
Зразивсь на віки до жінок.

Скажи йому, що я приходив
І радив, щоб собі не шкодив,
Безженству щоб зробив кінець.
Нехай для роду і для себе
Не чинить кривди без потреби
І врешті стане під вінець.

Пропали плітки всі й обмови,
Пропала й Маша в морі крові,
Що затопило царський світ.
Нема чого парубкувати
І все те в думці відгрібати,
Що вже присипав попіл літ.

Щороку я сюди приходжу,
Та не щороку тут знаходжу
Когось, хто б цей займав покій.
А хоч не раз знайшов особу,
Вертався я з нічим до гробу.
Усьому винен вигляд мій.

Бо кожний гість, мене як зочив,
То зикнув, крикнув, з ліжка скочив
І вже таскався за поріг.
І ти напудився немало,
Та так тебе замурувало,
Що навіть крикнути не міг.

Спасибі і за те, мій сину,
Тепер спокійно вже спочину,
Не буду шлятись по хатах.
Ну, здрастуй!" . . . Тут когут запівав,
І з'яву мов би вітер звіяв.
Лишився місяць, я і страх.

удився день. Пов'яли зорі
І тонули в Господнім морі,
Одна зірниця ще цвіла.
Хмарки лежали в небі синім,
Як білі вівці в полонині,
А на полях сиділа мла.

Дрімали трави, спали квіти.
Аж ось надбіг досвітній вітер:
„Вставайте! Мийтеся як слід!”
Листки на деревах зраділи.
„Невже? Невжеж?! — зашелестіли
І задивилися на схід.

А там, на сході, небо зблідло,
Розвітлене повітря зрідло,
(А в ньому блискають мечі).
Ще мить — пів обрію палає,
Немов горять степи безкраї,
Вогонь на хмари несучи.

Настала тиша молитовна,
Захоплення й пошани повна.
Нарешті шепіт: — „Сонце йде!“.
Воно ж велично і помалу,
По сходах вічності ступало,
Зійшло на землю, стало, жде.

Пан півень, заспівало хору,
Відчув наказ, що йшов знадвору,
І на хористів розкричавсь.
Тоді на замку й коло нього,
На славу чуда золотого
Всеранішній концерт почавсь:

Спершу лише шпаки і коси
І горобці кирпатоносі,
Немов жіночі голоси.
За ними всякі кудкудаки,
Тертери, глюги, геги, кваки,
Немов би тенори й баси.

„Хвала тобі, достойне сонце!
Світило дня, небес віконце.
Хвала тобі, хвала, хвала!“
Коли ж притихли співи гарні,
З хліва, зі стайні і з вівчарні
Оркестра трубна загула.

Телята бляли як флейти,
Мичали вівці як клярнети,
Бугай, як гелікон рикав,
Вальторнями іржали коні,
Корова грала на пузоні,
А пес, як бубон, такт давав.

Пресвітле сонце усміхалось,
Щораз то вище підіймалось,
Позолотило темний став,
Зробило храм з млина старого...
Та я не бачив більш нічого,
Бо знов до подушки припав.

Розплющую нарешкі око,
Дивлюся — сонце вже високо,
Година восьма . . . Боже мій!
Таж князь встає о восьмій зрання
І п'є з духовником снідання! . .
Я з ліжка вискочив мерщій.

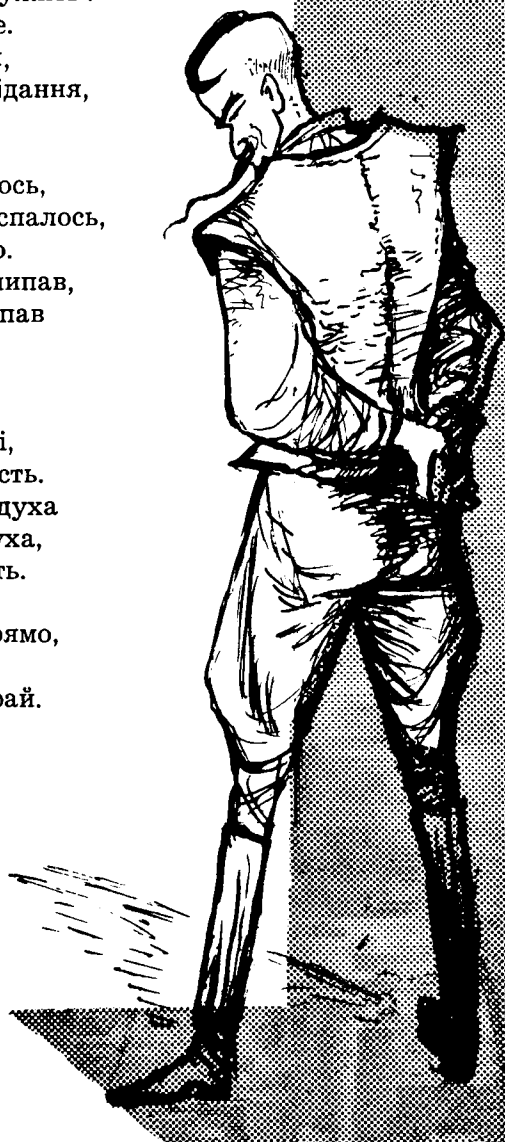
Швиденько вбрався, хутко вмився
І до ідальні йти пустився,
Аж тут і джура мій навстріть:
— „Я власне біг, щоб вас будити.
Казали князь на чай просити,
Вони вас ждуть з отцем. Спішіть!”

— „Добрідень вам!” — „Добрідень друже!
Як спалось? Як повітря служить?”
— „Спасибі, добре!” І те-де.
Звичайні ранні привітання,
Без них снідання — не снідання,
Без них їда у рот не йде.

Чи справді, чи мені здавалось,
Що князь, при запиті, як спалось,
Так ніби зморщив був чоло.
А й пан-отець теж оком глипав,
Чи дійсно сон мій добре випав
І чи нічого не було.

Та я рішив, про дива ночі
Спитать князя в чотири очі,
А не при пан-отцю — у шість.
Хоч певно про страшного духа
Шептали в замку всі до вуха,
Коли з кімнати вирвав гість.

Ніхто з них не спитався прямо,
А я собі мовчав так само,
То й домислам поклали край.
Ми ще хвилину гомоніли,
Молитву змовили, засіли
І стали пити ранній чай.

А що в пивниці й цього року
Значний був брак вина і соку,
Тож на столі з'явився ром.
Ми до відома це прийнявши,
Чайку до рому домішавши,
Скріпили ум, просяклий сном.

Розмови йшли про різні речі:
Про наші мрії молодечі,
Про те, як мчить за роком рік,
Про світлотіні парубоцтва,
Коли ж торкнувся я жіноцтва,
То князь умить скрутив убік:

— „Сьогодні дав нам Бог погоду,
Ходімо трохи до городу,
Дихнем повітрям запашним!”
Тут пан-отець додав дві слові:
— „Ви дихайте собі здорові.
На жаль я ні!” — і зник як дим.

Князь усміхнувся: — „Иде неділя,
Нам — відпочинок і дозвілля,
Для нього праця настає.
Здається проповідь готовить,
Тому хвилину кожну ловить.
У всіх духовників так є.

Як від австрійського монарха
Я їздив раз до патріярха
У Царгород, то ждав три дні,
Бо патріярх писав завзято
Велику проповідь на свято
І не давав листа мені.

На передмісті Царгороду
Я пережив тоді пригоду
Таку, що й досі чую дрож.
Зайшов я в турка до гарему . . .
Та залишім ту прикру тему,
А йдім тепер у царство рож!”

І ми пішли. В городі квітів,
Мов збіглися з кількох повітів.
Дивлюсь — між квіттям будяки!
— „Чому городник твій, як бачу,
Дає паншитись будяччю?
Воно ж заглушує квітки!”

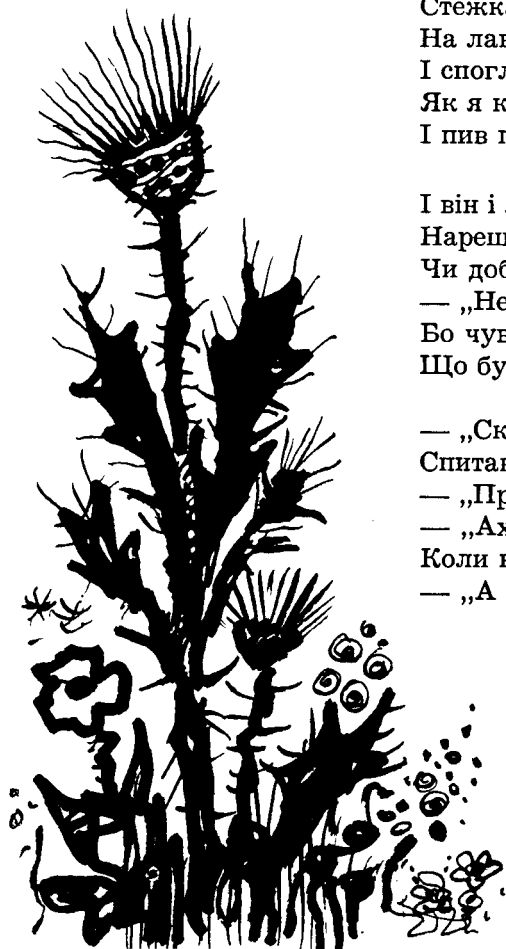
А князь на те: — „В людей так само:
Чи зайдеш в ліп'янку, чи в замок,
Усюди трапиться будяк.
Крім цього, друже, в нашім роді
Віддавна будяки в городі,
А почалось воно ось як:

Одного разу хан буджацький
Наскочив на загін козацький
І вирубав його уцент.
Один мій предок врятувався,
Бо хитро в будяки сховався.
І звідси цей наш сантимент!”

Таку пригоду розповівши,
Стежками білими провівши,
На лавку посадив мене
І споглядав на мене збоку,
Як я красками бавив око
І пив повітря запашне.

І він і я мовчали вперто,
Нарешті князь: — „Скажіть одверто,
Чи добре спали ви цю ніч?”
— „Не дуже, але не жалію,
Бо чув і бачив чудасію,
Що буде дивом для сторіч”.

— „Скажіть, будь ласка, що за диво?!” —
Спитався князь мене квапливо.
— „Прийшов російський генерал”.
— „Ах генерал . . . Приходив, значить!
Коли нарешті він пробачить . . .”
— „А в серце вбитий мав кинджал”.

Здригнувся князь: — „У серце вбитий! . .
І як той вид несамовитий
Ви видержали, не втекли?!
Там не один вже клався спати,
Та кожний з них тікав з кімнати,
Куди їх ноги понесли.”

— „Я не тікав, сидів відважно
І слухав слів його уважно,
Цікава розповідь була.
(Це я брехав, та хто не бреше,
Коли відвагу в серці креше,
Як небезпека вже пройшла?!)

Оповідав, як люто бився,
Коли і де він відзначився,
Які медалі мав за це . . .
(Князь низько голову понурив,
То торгав вус, то брови хмурих,
То тер долонею лице).

Згадав, як скромно до Одеси
Прийшли з тобою Уесеси,
Яке ти враження робив . . .
(Князь замахав спершу руками,
Та перестав, застиг на камінь
І твердо в землю очі вбив).

Як заварилась потім каша
І як його дружина Маша
Ножем позбавила життя” . . .
(Князь, ніби вжалений, підскочив
І процідив: — „Чого він хоче?
Яке придумав каяття?!”)

— „Казав, що стихли потім плітки,
Бо дійсність потвердили свідки,
Що ти не винен ні за гріш” . . .
(В князя обличчя прояснилось:
— „Мені не марилося, не снилось!
Коли б я знав був це раніш!”)

— „А на кінець тобі він радив
Продовжувать рід Скоропадів.
Не всі ж жінки такі, як та! . . .”
(Князь знову замахав руками:
— „Я раз на все порвав з жінками:
Хай буде навіть золота!”)

— „Не треба, князю, золотої!
А вірної, в житті меткої.
Гуде ж про них історія.
От — жінка нашого Романа,
Чи рогатинська Роксоляна,
Тереса, чи Вікторія!”

Князь вус погладив, потім каже:
— „Ніхто їх вірности не змаже.
Це все було в часах старих!
Та ви про наші дайте доказ,
Що серце в жінки не на показ,
А зміню погляд свій на них”.

— „Немало, князю, їх і нині,
Не так вгорі, як удолині,
Та їх достойні імена
Ніхто ніколи не запише
І для потомків не залишить,
Хоч варта цього не одна.

От, комарнянська деканівна,
Постава, рухи — як царівна,
Інтелігентна, знає світ,
Побожна, мила, роботяца,
На всю околицю найкраца,
А в тобі любиться від літ.

Хоч мала женихів багато,
Хоч намовляли мама й тато,
І впала не одна сльоза,
Два питомці, суддя, професор,
Директор, лікар і посесор —
Усі дістали гарбуза.”

— „Ну, добре, — каже князь — кохас,
Сватів за двері випихас,
Все через мене. Так, чи ні?!
Чому ж то жаден мій знайомий,
Якому факт цей був відомий,
Про нього не сказав мені?”

— „Бо ти, мій князю, тут замкнувся,
Від нас усіх мов відсахнувся,
Зробив зі свого замку скит.
Хто ж мав відвагу йти до тебе
Без спеціальної потреби?
Не приймеш — буде сміх і встид.

Коли мені сказати вільно —
Занадто все береш розбільно,
Причиною: яга якась!
Ти ж сам казав і світ не криє,
Що між людьми теж будяки є” . . .
— „І будячихи” — вставив князь.

Поглянув я на Скоропада,
З обличчя зникла вже досада
І очі втратили всю твердь.
До жартів навіть став охочий.
То ж думаю, він рід жіночий
Ненавидить, та не на смерть.

— „Це правда, князю, будячиха
Не раз накоїть більше лиха
І глибше вколе, як будяк.
Та все ж таки на нашім полі,
Крім будячих, квіток доволі,
І можна вибрати під смак.

От саме деканівна Оля,
Троянда з галицького поля".
Князь перебив: — „Ви, бачу, знов!
А я тверджу, що лиш на Сході,
Де рівноправність ще не в моді,
Цвіте і вірність і любов.

Чарчаф на личку, темний одяг,
(Так там на вулицю виходять),
Без коків-льоків і прикрас,
Без декольтасів і підкасів,
Без кокетливих вихилясів,
Як це на Заході і в нас".

— „Комарно теж на схід від замку.
А панна — хоч оправ у рамку,
Красою два повіти б'є,
З одіння — скромна елегантка,
І зовсім не еманципантка".
А князь на те: — „О! Щось в тім є!"

І стих. Дивлюсь я на того
Жіноцтва ворога страшного,
А він замріявся як юнак.
Очима по трояндах блудить,
От-от зідхнуть широкі груди.
Вкінці до мене каже так:

— „Коли вже хвалите так дуже,
Тоді евентуально, друже,
Беріть увесь на себе труд.
Як тільки завтра буде гарно,
Поїдемо оба в Комарно
Побачити те чудо чуд.

Прошу вас цього не забути,
Що все дискретно мусить бути,
Щоб не дізнався ніхто про це.
Бо зараз піде світом фама,
Почнуть шептати тато, мама,
А навіть ваше „золотце".

— „Прекрасно, князю: все, що зможу,
А решту здам на волю Божу
І на нехвбний осуд твій.
Не вийде добре — ти не тратиш,
Хіба мене обвинуватиш,
Що я є райбіда-крутій”.

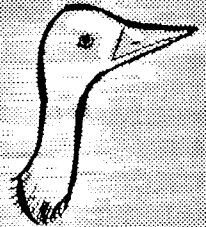
— „Обвинувачувать не буду,
Ні не потягну вас до суду.
На смак брат братові не брат!
Радіти будем чи жаліти,
Лишім тепер жінки і квіти,
А перейдімо до звірят.

Питали ви мене про знаті,
Що то в моїй стоять кімнаті.
Цей гуску мас, той свиню,
При третьому є лоб волячий,
А при четвертому конячий.
Тепер це все вам поясню.

Та мусимо піти з городу
У стайню, хлів і загороду,
А я приглянуся при тім,
Чи коні, свині і корови
Веселі, чисті і здорові,
І там вам дещо розповім”.

— „Прекрасно, князю. Дуже радо
Огляну я табун і стадо
І вислухаю доклад твій.
Та вибачай, що на хвилину
Самого тут тебе покину
І побіжу у свій покій”.

— „Такі екскурсії звичайні
Я ждатиму на вас при стайні.
Туди ви з хати просто йдіть”.
І я побіг, що в мене духу
І на бігу кричав: — „Андруху!
Мій джуро! Йди сюди в цю мить!”.

Засапаний пригнався джура:
— „Я не Андрух зовусь, а Юра!”
— „Ох, вибач, хлопче. Йди сюди.
Заходь зі мною до кімнати,
Я буду там листа писати,
А ти тихісінько сиди!”.

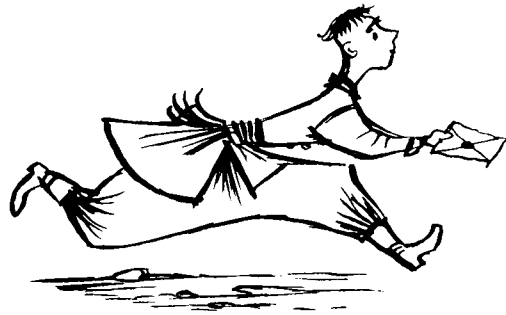
Якмога швидко написавши,
Листа Юркові в руки давши,
Кажу йому: — „Важний це лист!
Ти мусиш, хоч це неприємно,
Із замку вийти потаємно.
Чи є охота в тебе й хист?”

— „О, вийти з замку — жадна штука,
Як ляже ніч, як прийде скука,
То ми тікаємо в село,
На досвітки, на вечерниці,
А там дівчата, молодиці . . .
Не раз, не два таке було”.

— „Гаразд. Йди шляхом на Рудки.
За лісом, зараз коло будки
Зустрінешся з одним їздцем.
„Чи пан Острога?” — запитайся.
Як так — віддай листа й вертайся.
Йди ж, як можеш, то й бігцем!

А про розмову поміж нами
Тримай ти лизня за зубами.
Не смій нікому розказать.
Коли все виконаєш добре,
За серце вірне і хоробре
Дістанеш срібних гривень п'ять!”.

У джури з радости і з дива
Заграла усмішка щаслива,
Бо срібних гривень п'ять — то скарб!
„Біжу, лечу!” — шептав утішно
І за хвилину зник поспішно,
Із муру скочивши на шкарп.

Ну, думаю, чей дійде з Богом.
А сам, мов нібито нічого,
Спокійно вийшов перед дім.
Князь там стояв, де умовлявся,
По господарстві роздивлявся,
Я підійшов. — „Ви вже? Ходім!”

Ввійшли ми в стайню. Різні коні:
Булані, чорні і червоні,
Стояли рівно в двох рядах.
Князь їх по імені всіх кликав,
По шиях гладив, гриви смикав,
Плескав відважно по задах.

Вкінці при огері спинився,
Що в клітці замкнений крутився.
— „Ну, як вам жеребець оцей?
Коли на нього тільки гляну,
Встає із сизого туману
Богдан Хмельницький, Тугай Бей.

Чому!? Коли козацька сила
З татарською Львів обступила,
То Тугай Бей одного дня
В дарунку від самого хана
Привів для нашого Богдана
Джянета — чудо, не коня.

Носив він гетьмана, як вихор,
Та не дрімало враже лихо,
Як раз спинився при валах,
Що боронили вступ до Львова,
(Там, де тепер іде „Куркова”!)
Коня з мушкету зранив лях.

Мій предок вмить біди зарадив,
Не гаячись, сам підпровадив
Богдану свого сивака.
Той гетьману служив до гробу,
А маємо його подобу
На образі Івасюка.

Кінь-татарчук пішов на пашу
І на „ремонт” у стайню нашу.
Там зайнялися ним як слід,
І він став предком наших коней.
А ось цей жеребець червоний
Продовжує преславний рід”.

Хоч як я сильно очі рячив,
То майже жеребця не бачив,
Мов стайню прислонив туман.
А вирости полки козацькі,
Орда татарська, вежі лядські
І переможний наш Богдан.

І блиск надій і подих волі,
І дружній спів у ріднім полі,
І крикання ворожих гнізд,
І страх у Львові, жах в Замості,
З Москви посла, з Стамбулу гості,
І до столиці славний в'їзд . . .

— „Ну, йдемо далі!” — князь промовив
І ми скрутили між корови,
Між тихий і статочний люд.
Князь не спинився при матронах,
А йшов туди, де на припонах
Стояв бугай широкогруд.

— „Оцей буян, мій господине,
Походить з доброї родини
(Про неї кожний з нас чував).
Її прабатьком той сарака,
Якому славний Кожем'яка
Кавалок шкури відірвав.

Бика спекла відтак громада,
Із дармової страви рада,
По нім лишилася вдова,
На щастя тільна. Без припадку
Прийшло на світ мале телятко
І звідси лінія нова.

Боярин Цяпич, в нагороду,
Дістав дві штуки з того роду.
Докладну метрику завів,
І від тоді аж до сьогодні —
Бички, телички благородні
Прикрашують наш скромний хлів.

Погляньте, друже, на лопатку!
Мій „Тур” там має білу латку,
Де в предка вирване було.
Вдова на рану задивилась,
І як дитина народилась,
Клейно на рід весь перейшло!”.

Бугай глядів на мене згорда,
Мовляв, не перша-ліпша морда
Ось перед вами тут стоїть!
Не чорнороб, не м'ясо в ятці,
А шляхтич, з гербом на лопатці,
Що важний від кількох століть.

Я теж глядів і думав думу,
І серце корчилось від суму,
Що Кожем'яки вже звелись.
Пішов би хтось на нас в атаку,
А ми на нього — Кожем'яку!
І ворог тільки задом блись . . .

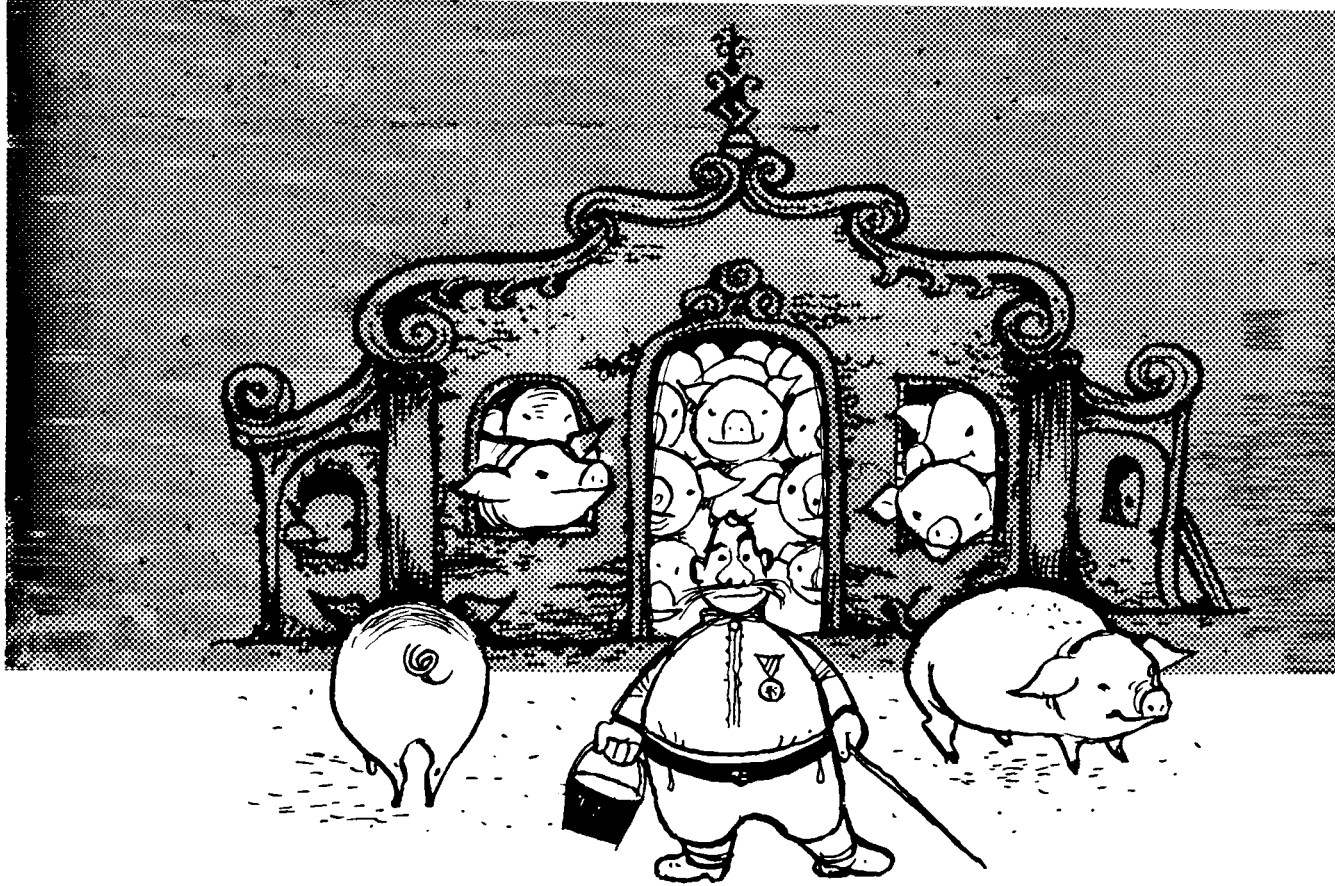
— „Тепер — озвався князь — покиньмо
Недавні дії, а полиньмо
В порослі мохами часи.
Ходім!” Ми рушили з будинку
І вже почули за хвилину
Всім нам присмні голоси.

Ішли там різні розговори,
Одні повільні, другі скорі,
Раз голос грубий, раз тонкий.
Хто їх удень, чи серед ночі
Почує, тому перед очі
Стають ковбаси і шинки.

Усі ті голоси прегарні
Плили з великої свинарні,
Що вибігала поза хлів
(Він — ренесанс, вона — барокко!)
Туди мене князь бистрим кроком
Доріжкою сторіч повів.

При вході муж якийсь крутився.
Як до свинарні князь зблизився,
Він урядово підійшов
І звіт зложив про свинські справи,
Тоді аж князь його представив:
— „Драглюк, начальний свинохов!”

Відтак пішли ми оглядати
Оті безрогі експонати,
Що павільйон тут мали свій.
Я, хоч не спец і не господар,
То все ж ця визначна порода
Викликувала подив мій.

А особливо після того,
Як князь почав з кінця самого
Історію безрог своїх.
Хтось може в це і не повірить,
Коли заточно правду мірить,
Та замовчати був би гріх.

— „Всі знаємо те дивне чудо,
Що сталося між юдейським людом,
Як з німечного юнака
Юрба чортів, хоч і нерадо,
Вселилася у свинське стадо
І — далі, в воду сторчака.

Лишилося паця-сирітка,
Що не попало в кігті дітька,
Бо в той момент кудись пішло,
Нікого з рідних не знайшовши,
Боялося крутитись довше
І поплелося у село.

Мій предок, Цяпіус, патрицій,
Не побоявся інвестицій,
Купив те визначне паця,
Привіз його з Єрусалиму
Поспішним кораблем до Риму
І так пішла порода ця”.

Це кожний знає не від нині:
Свиней багато в Україні,
Чи брати захід наш, чи схід,
Та все ж таких, як в Скоропада,
Не має жадна в нас громада.
(Не йде про вигляд, а про рід!)

Оглянувши всі експонати
Від палестинського пацяти,
Ми попрощали Драглюка,
Покинули звірине царство,
А перейшли з князем між птатство,
До замкового гусника.

— „Ось гуси! Ніби то звичайні,
Явчко-м’ясо-піродайні” —
Промовив князь. — „Та це не так,
Бо на історії всесвітній
Їх пращурі старозавітні
Лишили незатертий знак.

Ви пам’ятаєте з латини,
Як то на Рим одної днини,
Точніше — ночі, напад був,
І як ворожі гайдабури
Потихо дерлися на мури,
Ніхто з римлян їх не почув.

Так твердо спали доміуси.
Та вчули Манлієві гуси,
Що мали близько свій гусник.
Як закричали із тривоги,
То підняли весь Рим на ноги
І ворог, мов камфора, зник.

Отих чуйних гусей римляни,
У доказ вдячності й пошани,
В новий гусник перевели.
Там їм дали і їсти й пити,
Просили тільки Рим будити,
Коли б напасники прийшли.

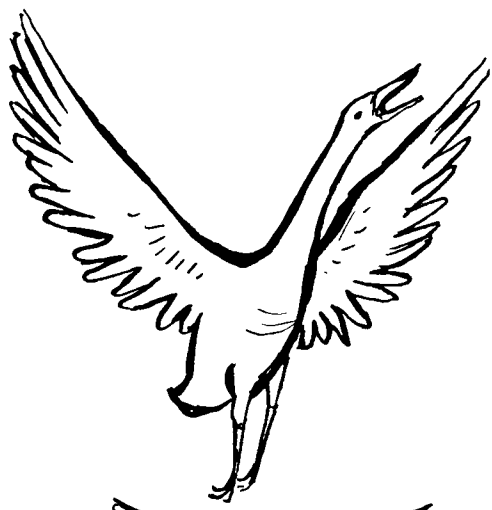
Віки минали за віками,
Не підступав ніхто під брами,
А гуси плодились як мак.
Аж раз, германці як напали,
То всіх гусей повиїдали,
Бо „ганс” підходить їм під смак.

Одну лиш пару з того стада
Не досягла страшна заграда.
Вона угору піднялась,
Нещасний Рим перелетіла
І в шуварах за Тибром сіла,
А ніччю далі подалась.

Потиху вилізла з болота
І до одного патріота
Зайшла відважно, як у дім.
І там жила у певнім сховку,
Германському не давшись вовку,
Що мовив: „Гуси, я вас з'їм!”

Як раз прапрадід мій під зиму
Поїхав був чогось до Риму,
То там у свого кривняка,
Князя Лявіно де Чяпаре
Купив з нащадків тої пари
Дві штуки — гуску й гусака.

І ось, мій друже, перед вами
Не прості гуси, що роями
Обсіли ріки і стави,
А архигуси Капітолю,
Що боронили римську волю,
Про що напевно вчилися ви!”

Дивився я на ті створіння
І мав легеньке підозріння,
Що князь мисливців конкурент.
Та зараз наче стало встидно,
Коли говорить так, то видно,
На все те має документ!

На цім оглядини скінчилися
І ми до хати йти пустилися,
Аж тут на землю голуб сів.
Хто зна, чи не з голубки тої,
Що на Ковчег літала Ноїв?!
Та запитатись я не вспів.

Бо ось до нас підбіг дворецький,
Старий, та з рухів молодецький,
На „струнко” став, чи на „позір”
І зголосив: — „Якісь незнанці,
Бандити, гості, чи повстанці
Минули вже рудецький бір.

А їде їх сюди чимало,
Бо аж вороння закружляло
І курява стоїть як вал.
Наказуй князю, що зробити,
Чи вже на сполох затрубіти
І відчинити арсенал?”

Князь випрямивсь, насунив брови,
Прищулив очі і промовив:
— „Трубіти сполох! Всі на мур!
Набити цвяхами гармату,
На браму запустити крату,
А не пролізе навіть щур!

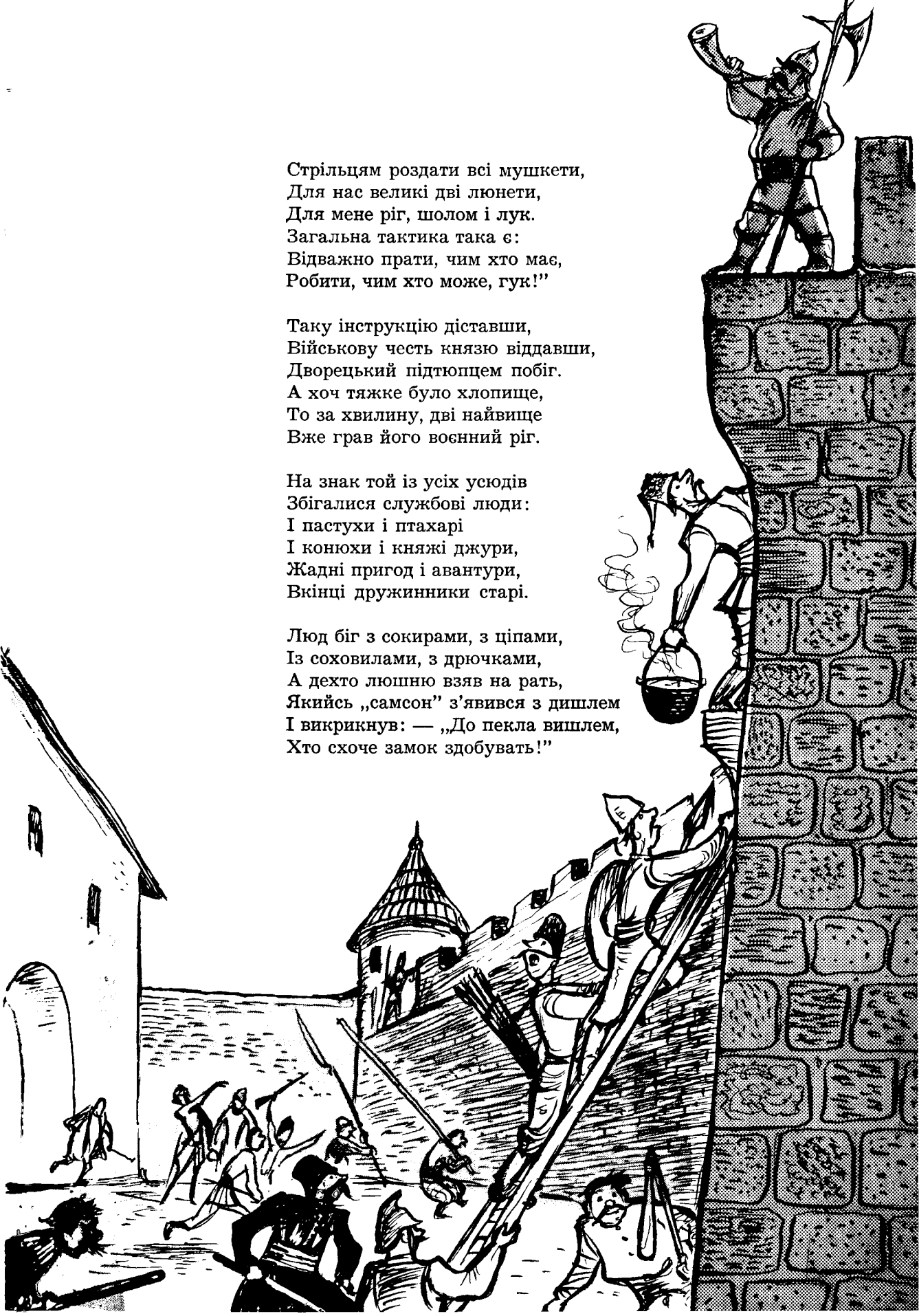
Хай кухар вмить смоли нагріє,
Нема смоли, то хоч олії,
Нема олії, то води.
Ворожу лаву припустити,
Окропом спереду облити,
А псів пустити на зади!

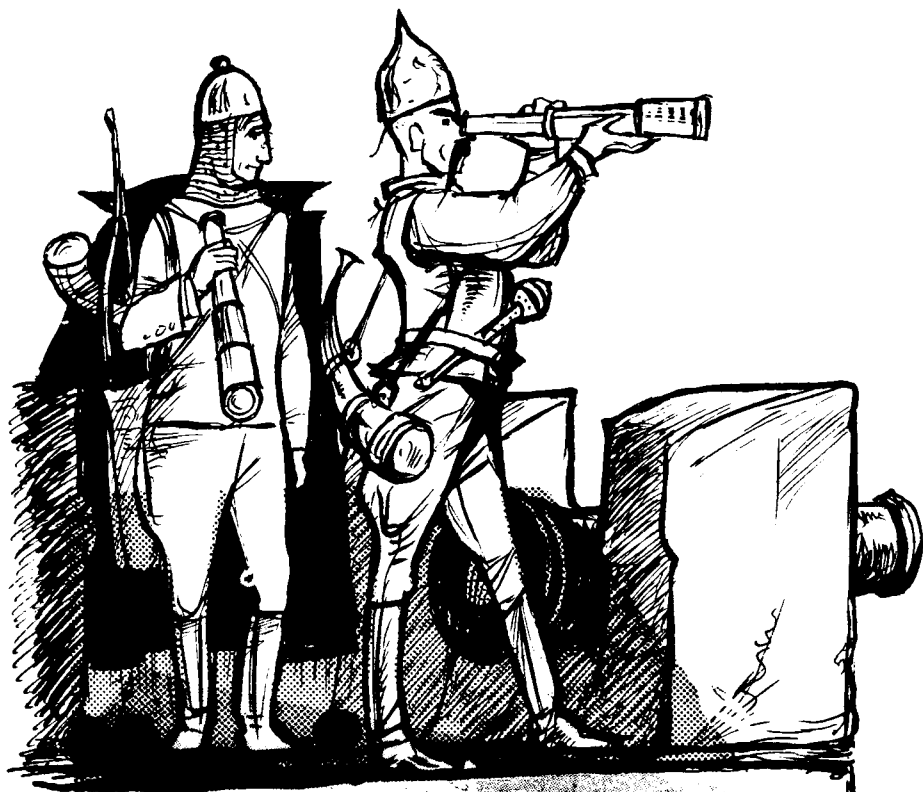
Стрільцям роздати всі мушкети,
Для нас великі дві люнети,
Для мене ріг, шолом і лук.
Загальна тактика така є:
Відважно прати, чим хто має,
Робити, чим хто може, гук!"

Таку інструкцію діставши,
Військову честь князю віддавши,
Дворецький підтюпцем побіг.
А хоч тяжке було хлопище,
То за хвилину, дві найвище
Вже грав його восний ріг.

На знак той із усіх усюдів
Збігалися службові люди:
І пастухи і птахарі
І конюхи і княжі джури,
Жадні пригод і авантури,
Вкінці дружинники старі.

Люд біг з сокирами, з ціпами,
Із соховилами, з дрючками,
А дехто люшню взяв на рать,
Якийсь „самсон" з'явився з дишлем
І викрикнув: — „До пекла вишлем,
Хто схоче замок здобувать!"

Отець, почувши голос трубки,
Прибіг на фронт з гачком від грукки
(Ним думав гріти з-під поли!)
І трясся у шляхетнім гніві:
— „На замок напад? Певно ліві!
Смоли пекелькикам! Смоли!!”

Ті вигуки патріотичні
Давали наслідки практичні —
Народ до бою аж кипів.
Грозив словами й кулаками,
Що як зіпреться з ворогами,
То накладе їх як снопів.

Князь у шоломі стародавнім,
По загинах знаття, що славнім,
Одну люнету взяв до рук,
Мені дав другу, ріг на плечі,
І рушив кроком молодечим,
А джура ніс колчан і лук.

— „Скажи, мій князю, що за штука,
Що ти жадав до бою лука?!”
— „Я по війні зробив обіт,
Більш до людини не палити,
А з лука стрілами їх шити,
І то стріляти тільки вспід”.

Ми швидко вилізли на мури
І крізь довжезні „решпектури”
Дивилися на битий шлях .
Я — нібито, а князь уважно,
Я — з усміхом, а князь поважно,
А кожний з іскрою в очах . . .

Вози котилися все ближче,
А порох осідав все нижче,
Нарешті валка стала, сів . . .
Князь придививсь: — „Не партизани.
Якись вічовики . . . прочани . . .
Що їх десь блуд з дороги звів.

Усі підводами сільськими,
Є й верхівець один між ними . . .
Вперед під'їхав . . . У руці
Щось, ніби прапор . . . Ради Бога!
Червоно-чорний . . . Що? „Острога”?! . . .
Невже це лицарі, Стрільці!?

Дивіться ви!” Я подивився:
— „Так князю. Ти не помилився,
Червоний вдолі і вгорі.
Я навіть пізнаю здалека,
Що той їздець, то наш Лелека.
„ Острога”, князю. Лицарі!”

— „Лелека! Обрядник „Остроги”,
Співак, танцюра бистроногий,
Поет, музика і маляр!!”
Ех, як не скочить князь із муру,
Ще трохи був би впав на джуру,
Як не гукне, мов на пожар:

— „Дворецький! Відтрубіти сполох!
Це не Григоріїв, не Волох,
Не геній тачанок Махно.
А славні лицарі „Остроги”
В мої навідались пороги,
В моє заглянули вікно!

Коня! „Ахметка”! В цю хвилину!
А гостеві його конину!
Один із джурів їде теж.
На розтвір брама! Хлопців лава,
Нехай кричить при в'їзді „Слава”,
А прапор — на найвищу з веж!”

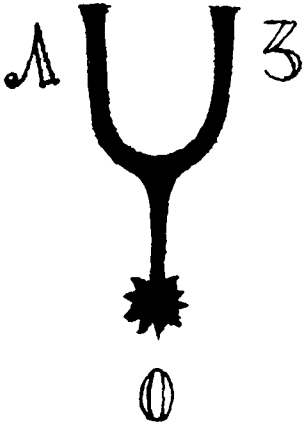
На вістку цю, Отець Ігнатій,
Хоч як на фронті був зайнятий,
Прибіг із радісним лицем:
— „Острога!” Хлопці! Боже Милій!
Летить, гонить, біжить щосили
І всіх в полон берить живцем!”

Князеві привели „Ахметка”,
Притюпала й моя хабетка,
Ми сіли й рушили в цю мить.
І вже позаду замку брами,
І вже лиш простір перед нами,
І вже лиш вітер нам шумить . . .

Лелека, як служив при війську,
Мав сотню там кавалерійську,
То й знав кіннотний ритуал.
Тепер, як тільки догадався,
Хто це від замку наближався,
Пустив коня в парадний чвал.

Під'їхав, став, прийняв поставу,
Підніс угору руку праву,
А ліву до грудей приклав,
В князя вдивився оком бистрим
І голосом твердим, врочистим:
— „Рука і серце!” — проказав.

Те саме ми з князем зробили,
— „Рука і серце” — повторили.
(Це був лицарський наш привіт
Ще від Розвадова старого).
А брат Лелека після того
Князеві склав детальний звіт:

— „Пресвітлий Комтуре Закону!
Із України й з закордону,
Із міст із сіл, з долин і з гір
Зібрались лицарі „Остроги”,
Уперше після перемоги,
Відбути свій лицарський Збір.

А що випадком поміж нами
Знайшлися теж лицарські дами,
То ми спинилися отут,
Бо в тебе, як голосить фама,
Для всіх жінок заперта брама,
От ми ні в двері, ані в кут.

Пресвітлий Комтуре, не сердься,
Та лицарі не мали серця
Шукати десь для них кутка.
Це не горгони, не медузи,
А лагідні стрілецькі музи:
Малярства, пісні і танка” . . .

Князь звіт прийняв, не ворухнувся,
Лиш раз під вусом усміхнувся,
Коли довідавсь про жінок.
Хвилину ще з думками бився,
Вкінці либонь на щось рішився,
Бо підступив конем на крок.

— „Радію, друже, невимовно
І вас вітаю поголовно,
Мій дім — ваш дім. А щодо дам,
Журитися нема потреби,
Усіх запрошую до себе
І честь належну їм віддам.

Давай же руку, любий друже.
Стужився я за вами дуже,
То й обійняти всіх вас рад.
Тепер ти їдь по товариство,
Скажи, нехай рушають бистро,
А ми вертасмось назад!"

По цім коневі дав острогу,
Кінь вискочив якраз на ногу
І вихром комтура поніс.
А я шепнув ще до Лелеки,
Що вже немає небезпеки,
Бо згинув антидамський біс . . .

На замку, як в горшку кипіло,
Дворецький добре взявсь за діло
І кожному роботу дав.
Ці підмітають, ті виносять,
Тамті траву довкола косять,
Щоб терем краще виглядав.

Усе те князь, мов переочив,
Заїхавши, з коня зіскочив
І в хату поспішив мерщій.
Там, заки джури ще наспіли,
Гукнув, аж шиби задзвеніли:
„Стрілецьку шапку й однострій!"

І я побіг сьак-так прибратись,
Помитись трохи, причесатись,
Стрясти представника тягар.
Хай інші вже проводять діло!
Та лихо Юру підсадило —
Прийшов по срібний гонорар.

Я навіть дати вже мав намір,
Та враз почув знадвору гамір
І „Слава" радісне, грімке.
Кажу: „Ти, Юро май довір'я!"
І швидко з хати на подвір'я!
А там побачив я таке:

Крізь челюсть замкової брами
Вози в'їжджають за возами
І уставляються рядком.
Отець Ігнат як сонце сяє
Й, забувши, що в руках тримає,
Благословить усіх гачком.

Лицарство і лицарські дами,
І капелюхами й руками
Отцеві віддають поклін.
А князь при вході до палати
Стоїть, гостей щоб привітати
І завести в затишшя стін.

Він — у стрілецьким однострою,
В такім, як був колись у бою,
На бакир шапка, тільки вус
Пішов у низ і став буйніший,
І обвід тіла обширніший,
А так — клясичний Усусус.

Дивився я і любувався,
Як в'їзд на замок відбувався,
Радів, що все пішло як слід.
Благословив нічного духа,
Князя, що слів моїх послухав
І джуру, що заніс мій звіт.

Тим часом гості пил струсили
И до Скоропада підступили.
Він усміхавсь привітно всім.
Жіноцтво цілував у ручку,
Чи мала перстень, чи обручку,
І повторяв: „Гість в дім — Бог в дім!”

З мужчинами пішло все гладко.
Ці підступали за порядком
І кожний праву підіймав,
А ліву руку клав на груди,
На знак, що вірний був і буде.
— „Рука і серце” — заявляв.

Отець Ігнат вітав сердечно
І всіх поклепував поплечно.
— „Здоров був, друже. Стільки літ!”.
— „Егеж, так-так! Багато років”.
— „А час, як та вода з лотоків
Пливе від нас на другий світ”.

Ви бачили порожній вулій?!
Стоїть собі сліпий, нечулий,
На шапці мох, кругом бурян,
Та ось дав пасічник до нього
В погідний день роя нового
І вулій грає, як орган.

Так грав і терем Скоропадів,
Як князь гостей туди впровадив
І ті повсюди розбрелись.
Лицарські голоси гуділи,
Жіночі перлами дзвеніли
І срібним потічком лились.

Князь, пильно гостями зайнятий,
Ходив з кімнати до кімнати
І приступав то тут, то там.
Усюди, де почав розмову,
Мав для мужчин цікаве слово,
А гладкий комплімент для дам.

В однім гурті ішла повчальна
Дискусія орієнтальна:
Про персів, турків, про Коран.
Хтось там сказав: — „Іслям цікавий,
Та для жіноцтва не ласкавий,
В подружжі муж — всевладний пан!”

Зачувши цю останню фразу,
Господар підступив, та зразу
Ще голосу не забирав,
А тільки інших пильно слухав.
Нарешті вусами порухав,
Підніс брову і так сказав:

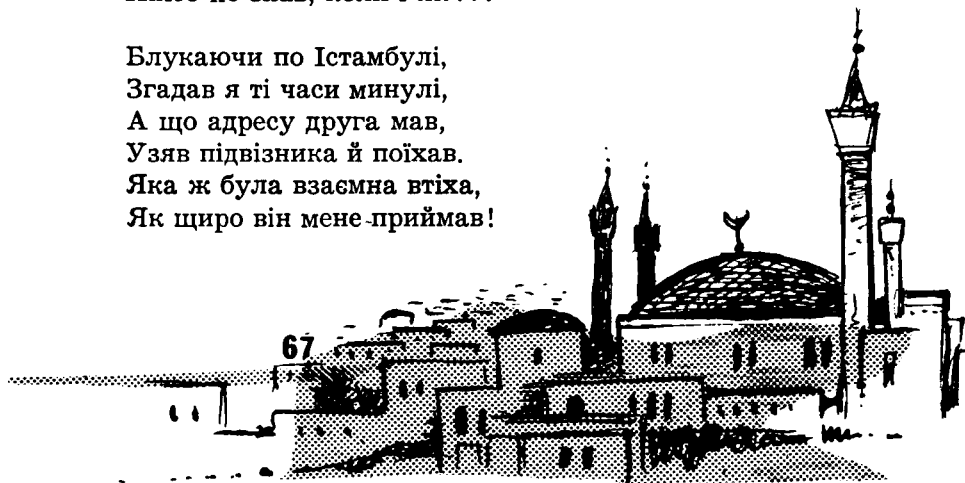
— „Коли іде про дива Сходу,
Я розкажу одну пригоду,
Що в Царгороді мав я раз,
Як від австрійського монарха
Возив листа до патріярха
І мусів ждати довший час

На відповідь. От, пригадав я,
Що в Відні, як студював я
І загощав до амбасад,
То подружив тоді, як з братом,
З одним турецьким дипломатом,
Людиною старих засад.

Він говорив: — „Усе і всюди
Ви, європейці, дивні люди,
До ваших я не звик понять.
У вас гареми висмівають,
За полігамію карають,
На „поліамію” ж летять”,

Недовго він пробув у Відні.
Його думки занадто „східні”
Були Франц-Йосипу не в смак.
То й вийшла з цього авантурка —
І вітер звів мого турка,
Ніхто не знав, коли і як...

Блукаючи по Істамбулі,
Згадав я ті часи минулі,
А що адресу друга мав,
Узяв підвізника й поїхав.
Яка ж була взаємна втіха,
Як щиро він мене приймав!

Хоч алькоголю ні краплини
Не домішав він до гостини,
А тільки каву і сорбет,
Та настрій був у нас прекрасний,
Безжурний, щирий, теплий, ясний,
І жарту блиск і думки лет.

Ми довго-довго говорили,
Смачне наргіле покурили,
Вкінці збирався я вже йти.
Тоді мій турок: — „Хочу брате,
За честь для мене і для хати
Тобі дарунок піднести.

Ось лук грізного Тамерляна,
А ось пантофля Солімана,
Чи може хрестоносця меч!
До вибору усе те маєш.
Скажи, чого собі бажаєш?
Не відмовляйся й не переч!”

Тоді якась нечиста сила
Мене до жарту спокусила:
— „Ми, українці, не берем
Ніяких подарунків з хати.
Тож замість чимсь обдарувати,
Введи мене у свій гарем!”

(Паням зробилось трохи встидно,
Тож князь добавив: — „Очевидно,
Я подивитися хотів!”)
Мій турок довго вуса смикав,
А потім євнуха покликав
І щось там з ним пошепотів.

Євнух підніс із дива брови,
Та ніже слова не промовив,
Вклонився й вплив за поріг.
Кажу до турка: — „Нащо цього!?”
— „Пошанувати гостя мого!
Ти зажадав, не дати — гріх!”

Не помогли ніякі просьби.
Я бачив, що мені ирийшлось би
На віки з другом розійтись.
Тож дав за виграну. Пропало.
Заліз нехотячи в кабалу,
Не вилізи, хоч як крутись.

За п'ять хвилин евнух вернувся,
У три погібелі зігнувся,
Дав знак, ми рушили за ним.
Ввійшли до першої кімнати:
Стоїть туркєня серед хати
І сяє зором чарівним.

Мій турок підступив до феї:
— „Скидай чарчаф” — сказав до неї.
Очима блиснула: — „А він?!”
— „Він буде тут. Скидай!” — „Не скину.
Я лиш твоя. Скоріше згину!”
І поклонилаь до колін.

— „Лиши!” — кажу до нього стиха.
Та словом тим ще більше лиха
Я викликав. — „Ні! Я сказав!
Скидай чарчаф!” — „Не маю сили.
Я лиш твоя, мій пане милий” . . .
І похилилась, як лоза.

— „Не видержу такої кари!”
І враз, мов блискавка з-за хмари,
В її руках кинджал мигнув.
Евнух прискочив, та спізнився,
Кинджал у груди феї вбився,
Уста і очі їй замкнув.

Ми кинулися рятувати,
Та як при мені роздягати?
— „Я йду по лікаря” — кажу.
І користаючи з нагоди,
За капелюх і вже на сходи,
І вже надвір і вже біжу.

Знайшов я лікаря. Був близько.
Старий, засалений турчисько,
Так ніби кухар, чи різник.
Він підтюпцем побіг зі мною,
Та перед брамою самою
Я попрощав його і зник.

Добився з трудом до готелю,
Та ані думав про постелю,
Сидів, курив і гриз уста.
А як заглянув день у хату,
Я рушив до патріярхату
І врешті там діждавсь листа.

Відсунувши цю перешкоду,
Я виїхав із Царгороду
Експресом, званим „Орієнт”,
Та всю дорогу перед мною⁸
Стояв примарою страшною
Отой кривавий інцидент” . . .

Князь низько голову понурив
І торгав вус, і брови хмури́в —
У гущу споминів заліз.
Мовчав. А всім, що й не дивни́ця,
Покрили́сь сірим смутком ли́ця.
Скотило́сь наві́ть кілька слі́з.

Враз голову підніс і знову
Забрав посеред тиші слово:
— „Промучився я довгий час
І нарікав, що доля клята
Ввела мене до дипломата,
І що він дав такий наказ.

Не знаю, скільки днів минуло,
Приходить вістка з Істамбулу,
Писав австрійський аташе,
Що славна гаремова перла
Від рани в грудях не померла,
А покалічилась лише.

Що турок перлу цю за вірність
І за прив'язання безмірність,
Зробив найпершою з жінок.
Вона ж, хоч біль і клопіт мала,
Становище собі придбала
І слави золотий вінок.

Ну, думаю, хвалити Бога!
І враз минулася тривога,
Що жарт мій жінці смерть приніс.
Нехай живе собі щасливо
Турецьке архивірне диво
І хай не знає горя-сліз.

Таку я мав колись пригоду
На передмісті Царгороду
І вірно вам її навів.
Скажіть, чи німка, італійка,
Еспанка, полька, чи англійка,
Чи навіть” . . . — і не доповів.

— „Кінчайте, князю! Українка!”
— „А славного Зависного жінка!?”
— „Не ті обставини й часи!”
— „На щастя в нас нема чарчафів!
Ні мусульманських параграфів!”
(Те все жіночі голоси).

Мужчини, знічені, мовчали,
Немов води у рот набрали.
Нерішеність?! Незручність?! Страх?!

Один отець з кутка покою
Махнув зневажливо рукою,
Мовляв, жіноцтво „пух і прах”.

А Скоропад, спустивши очі,
Приймав всі вигуки жіночі,
Як дах стрімкий приймає град.
Вкінці вклонивсь паням загально
І так сказав: — „Евентуально,
Те „навіть” можу взяти назад”.

Хто жінці змісця не перечить,
Той відворот собі безпечить
І здержує потопу слів.
Здається, що і в Скоропада
Була на тямці та засада,
Коли жінкам так відповів.

Вони затихли, розгубились,
Хвилину ще з думками бились,
Бо не було вже більше з ким.
А потім перейшли на моду,
Театр, околицю, погоду,
І спір розвіявся, як дим.

Нараз, горлянки мов ведмежі,
Так дзвони заревли на вежі,
Аж гомін мурами потряс.
Годину другу зично били
І всім на замку повістили,
Що надійшов обід час.

Розкрились двері. На порозі,
В достойній, випрямленій позі,
Немов би ликнув з плота кіл,
Старий трапезник появився,
Князеві в пояс поклонився,
І мовив: — „Подано на стіл!”.

Господар станув напереді,
Свій усміх замочивши в меді,
Рукою вколо закосив
І всіх нас зібраних в вітальні,
До недалекої ідальні
Коротким словом запросив.

Обід — це визначна подія,
Чи в міщуха, чи в гречкосія,
В багатого, чи в бідака.
Він ділить день на половину,
Збирає при столі родину,
Від дідуся до юнака.

І на обіді в Скоропада
Збиралась замкова громада,
Від урядовця до слуги.
Всі, хоч поводитись солідно,
Та розмовляли там свобідно
Про речі важні й без ваги.

Сьогодні не було громади,
Бо не дала б ідальня ради,
І ради не дали б столи.
Лицарство і лицарські дами,
То поодинці, то двійками
В ідальню залю перейшли.

На першім місці сів господар
(Така була на замку мода),
По правім боці — пан-отець.
По лівому — Стрілкеня бувша,
За ними братія прибувша,
А я зайняв стола кінець.

Всі випили і закусили,
Щоб до борщу набрати сили,
А набирали раз-ураз.
Одні „відродженці” в спокою
Задовільнялися водою,
(Таких було немало в нас!).

Ішли промови і привіти,
І жарти сипались як квіти,
І сміх шумів як водопад.
А те, що в нас буває рідко,
Тут виявилось дуже чітко,
Що кожен кожному був рад.

Скінчивсь обід. Шановні гості
Розправили нарешті кості
І подалися хто куди:
Одні пішли спочити трохи,
Одні із панотцем на прохід,
Одні над став і — до води.

Історики і агрономи,
Не взявши на увагу втоми,
З князем потьопали в стайні,
Поглянути на всі ті дива,
Які раніш судьба щаслива
Дала побачити мені.

Вже сонце на горбах сиділо,
Як знов на замку зашуміло.
Зійшлися зі своїх стежок —
І ті, що з пан-отцем ходили,
І ті, що понад став бродили,
І ті з стаєнь, і ті з ліжок.

Тепер вигідно посідали
І враження розповідали,
Що, де, хто бачив, як було.
Усюди трапились пригоди,
Та крім страху нікому шкоди
Воно, дав Бог, не принесло.

Отець, хоч провідник, згубився,
„Відродженець” в воді топився.
На агронома всів індик,
В одній кімнаті серед тиші
З-під ліжка вилізли дві миші,
Аж їх нагнав жіночий крик.

По балачках один історик,
Що повернув з князем з обори,
Дав півгодинний реферат
Про Манлія і Кожем'яку,
Про Тугай Бея забіяку,
Хто гірший: Ірод чи Пилат.

Ці всі особи незвичайні
Прийшли йому на думку в стайні,
В хліві, в свинарні, в гуснику.
— „Той жеребець, буян, ті свині,
Ті гуси — все це Україні
Придбає славу гомінку!”

Так закінчив історик слово.
По цім піднявся гамір знову.
Ті, що в оборі не були,
Тепер наперлись оглядати
Ці історичні експонати.
І вже вставали, вже ішли.

Князь усміхнувся: „Не доречі
Було б іти туди під вечір,
Усі вже сплять там, як один.
Зате я маю іншу раду:
Ми зробим завтра дефіляду
Всіх визначних моїх тварин!”

На тому справа закінчилась.
Громада на гуртки розбилась.
Хто, де хотів, то там пристав.
Хтось сів до віста, преферанса,
Стрілкеня клала пасіянса,
А я з отцем у шахи грав.

Усі співали при гітарі
Про славу, смерть, про очі карі . . .
(Вояцьких це пісень мотив).
І вже всім серце в грудях нило,
Та в дверях появивсь Кормило
І про вечерю сповістив.

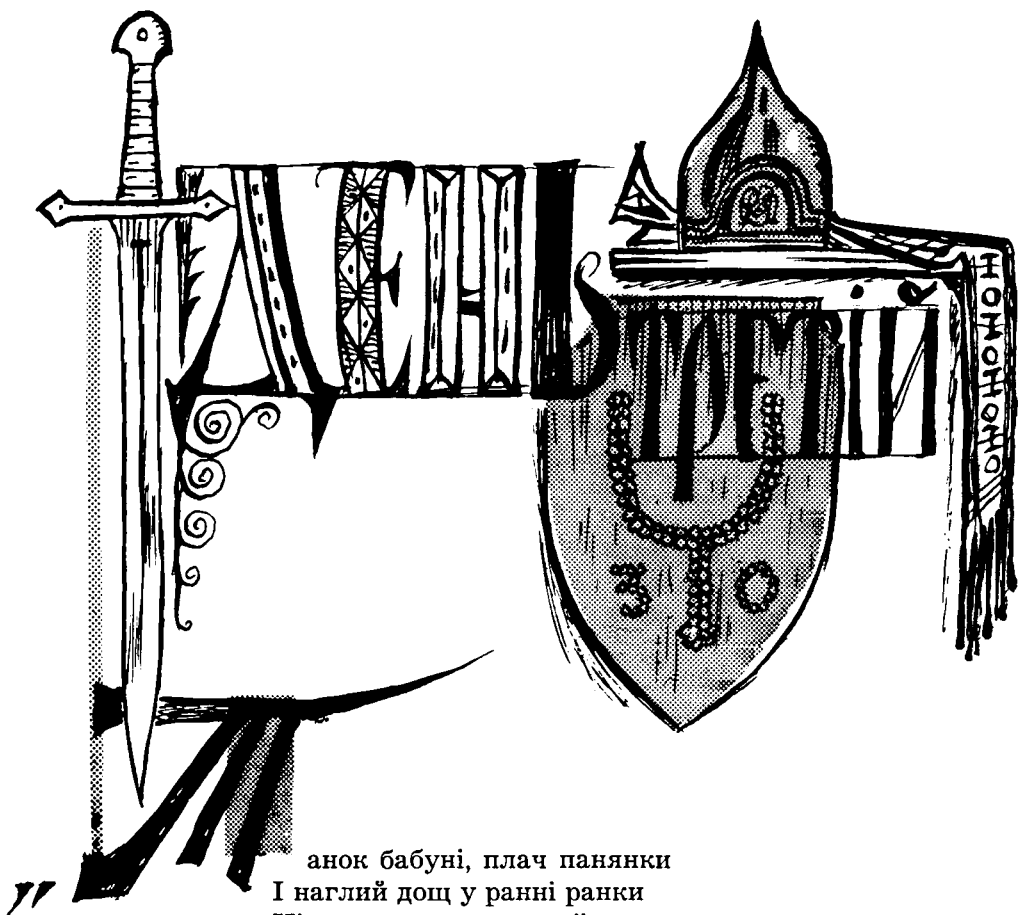
Сонливо за столом сиділи,
Хоч попивали, мало їли,
Ніхто не рвався до промов.
Їзда, обід, велика склянка,
Оглядини і прогулянка
У жилах сповільнила кров.

Хоч по вечері гості знову
На співи, карти і розмову
До заль гостинних перейшли,
Та ні дискусії, ні жарти,
Ні спів, гітара, ані карти
Ентузіястів не знайшли.

Лиш ті, що не пішли на прохід
І по обіді спали трохи,
Робили зразу шум і рух.
Та як куранти північ били,
То стали слабнути їх сили
І став зівати ярий дух.

Ще на гітарі пару тонів,
Ще кілька усміхів, поклонів —
І гостей з заль мов замело.
Дрімота вилізла з куточка,
А тиха ніч, як добра квочка,
Сховала замок під крило.

„ анок бабуні, плач панянки
І наглий дощ у ранні ранки
Ніколи довго не трива”.
Не раз, не два в житті довів я,
Що видумала це прислів'я
Якась розумна голова.

Хоч дощ на замок лляв від рання,
Хоч хмарами небесна баня
Покрилась від краю в край,
Хоч все довкола в мряці кисло,
Та швидко сонечко заблисло,
Всміхнувся став, піднявся гай.

Давно вже день ходив по світі,
Вже мав полудне на примітті,
Як гості вилізли з ліжок.
Наприхапці допили каву,
І поспішили на відправу
Що починалась за часок.

Вже п'ять разів отець Ігнатій,
Лінивством лицарів пройнятий,
Дячка на звіди посилав:
Чи встали гості, чи приходять,
Чи не занадто шлункам годять.
(— „Не буду до полудня ждав!“)

Та знов зробився тихий, милий,
Як гості церкву наповнили.
(— „Порядні люди, хоть сплюхи.
Ех! Я їх потім побатожу!“)
Тимчасом став на Службу Божу
І помоливсь за їх гріхи.

Хоч галичани не співочі,
Однак до співу все охочі,
Збереться трьох — складають хор.
Тут лицарів було багато,
То й вийшло небуденне свято,
Гула каплиця, як собор.

Були б ті співи доскональші,
Коли б не досить часті фальші,
Та де їх, браття, в нас нема?!
Вони в політиці, в мистецтві,
В історії, в судах, в купецтві.
Це й заперечувать дарма.

По Євангелію і „Слава”
Перервана була відправа,
Отцева проповідь прийшла.
Про злочин п'янства і лінивства —
Причину тіло-й духовбивства
І двері до кімнати зла.

Про неживу без діл молитву,
Падку за втіхами гонитву.
Грозив смолою і вогнем.
А закінчив те все словами:
— „Радію, друзі, разом з вами
Сьогоднішнім великим днем”.

Усі були на правду раді,
Що так отець притяв громаді,
Що виказав тяжкий їх гріх.
І поклялися при нагоді,
Ні келішка до уст — та й годі.
Хіба, що князь припросить їх.

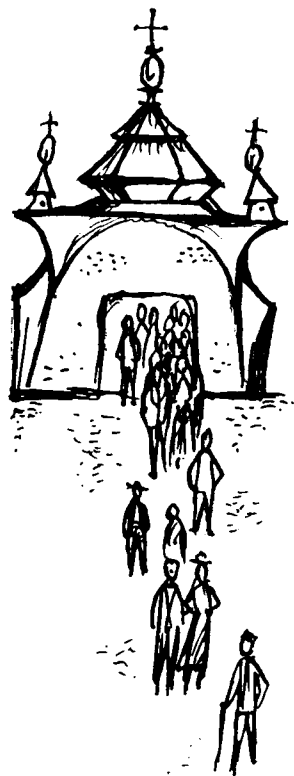
Тож не були відповідальні,
Коли вернулись до їдальні
І князь просив на „пеклогрім”,
Запіканку, коньяк і чисту,
Наливку для жінок цукристу . . .
Було тих родів шість, чи сім.

Говорять так: не штука пити,
Як є чим добре закусити
І мудро хтось переплете.
Столи вгиналися від снідів,
Що стали б і за п'ять обідів.
Кормило постаравсь про те.

Були ті закуски, що вчора,
А опріч них громадка спора
Всіляких заграничних штук:
Гомари, табуни сардинок
І найславніша з лакоминок —
Кав'яр, старого Дона внук.

Все товариство, пам'ятало,
Як їх отець, куди попало,
Сьогодні за лінивість бив.
Тож кожний з них набрав охоти
Прикластись щиро до роботи
І справді, що хто міг — робив.

Одні звивались коло бару,
Одні підлізли до кав'яру,
Одні засілись на пстругів,
Одні складали на тарілку,
Одні вбивали все на вилку,
Немов на списа ворогів.

Нараз до залі вбіг дворецький,
Старий, та з рухів молодецький,
Людина гостра і службіст:
— „Напроти замку, на полянці
Спинилися якісь незнанці
І кажуть подавати міст.

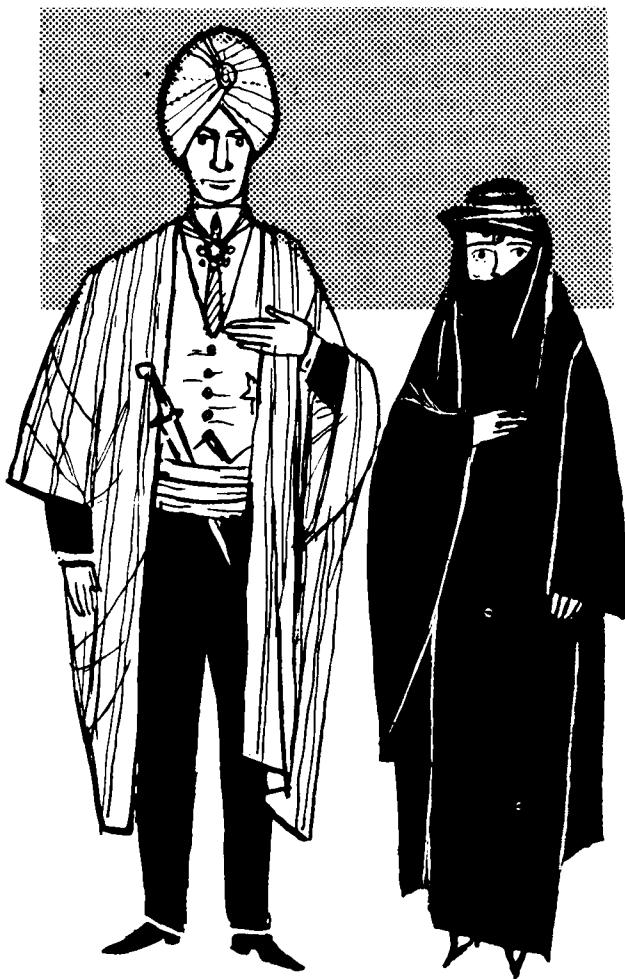
Один з них перс, араб, чи турок
Нап'явсь, мов на рушниці курок,
Викрикує, що він твій друг.
Наказуй, князю, що робити,
Чи відігнати, чи впустити
На замок нехриста і слуг?”

Князь у задумі зморщив брови
І по хвилині так промовив:
— „Мій друг?! Під замком крик здіймав!?
Хто може бути цей добродій?
Багато я колись на Сході
І друзів і знайомих мав...

Невже ж мій турок з амбасаді?
Коли це так, то буду радий.
Коли ж не він, то... Ні! Пожди!
А скільки їх?” — „На возі буда,
Та, як міркую, трое люда!”
— „Пускай! А друга приведи!”

Князь був цікавий, що за люди,
А всі чекали, що то буде.
Кімнату тиша залягла.
Посеред тишини такої
Розкрилися навстіж подвої
І в середину увійшла

Дивотна пара: пан і пані.
Пан у хламиді і в турбані,
(Сяв над чолом рубін, як жар),
А пані в чорнім, мов черниця,
До того ще в заслоні лиця,
Лиш очі — зорі з-поза хмар.

Мужчина до князя зближився,
На східній спосіб поклонився,
„Салем Алейкум!“ — мовив він.
Князь був обізнаний з звичаєм
І відповів: — „Алейкум Салем!
З яких вас Бог веде сторін?“

— „Із Персії, країни казки,
Мене призвали обов'язки
У чарівний Рутеностан.
Ти хочеш, знати, князю хто я?
Та ж нас колись лучила зброя.
Я — Абдулаг Свідерко Хан!”

— „Свідерко!” — крикнув князь без тям.
Мандрівче вічний! Ти, що з нами,
Як Усусус, блукав колись.
Хто нашу радість нині пійме!
Ходи, ходи в мої обійми!” . . .
І друзі щиро обнялись

І тричі щиро цілувались.
Коли ж уже налюбувались
Собою, князь тоді до всіх
Промовив слово: — „Припускаю,
Що всі Свідерка добре знають.
Його не знати був би гріх.

Від чотирнадцятого року
В Стрільцях додержував нам кроку,
На Маківці ім'я придбав,
А вільну від боїв хвилину
Присвячував на медицину
І щиро хлопців лікував.

Був у російському полоні,
Деся там на Волзі, чи на Доні,
З неволі потім хитро втік,
Без огляду на небезпеку
У Персію зайшов далеку
І перебув там більш як рік.

Живуть у перських горах курди,
Народ, що любить галабурди,
Свідерко з ними дружбу сплів.
А бачачи їх хист, відвагу,
Велику з них зібрав ватагу
І нападав на москалів.

За ці воєнні заслуги
Султан турецький Гамід другий
Підніс його у ханський стан.
Два цісарі дали медалі,
Щоб тільки воював так далі
І розбивав ворожий плян.

А плян був Персію забрати
І турків знищити, зім'яти
У двофронтовій боротьбі.
Відтак румунів і болгарів,
А як удасться, то й мадярів.
Нічого пляник був собі.

Та друг мій тому перешкодив,
Що викликало всюди подив,
А в ворогів пекельку злість.
Про міжнародний цей гармідер
І про бої, які звів Свідер,
Як схоче — сам нам розповість.

Як Україна лиш воскресла,
Він, так сказать, наліг на весла
І швидко в рідний край прибув.
Тут до останку, разом з нами,
Відважно бився з ворогами
І виграш з нами тут здобув.

По скінченні війни за волю
Він знову звихрився по полю
І в Персію вернувся назад.
А нині, через доли й гори
Приїхав на лицарські збори,
З чого з нас кожний дуже рад" . . .

Тут князь нарешті спам'ятався,
Що гостем лиш одним займався,
А другий певно встид ковтав.
— „О, Пані! Вибачте старому,
Що знехтував засади дому
І вас як слід не привітав.

Та з любим другом зустріч мила
Мою увагу полонила,
А ваш . . . не знаю як назвуть —
Забувся теж. Тому провину
Ви поділіть на половину,
Щоб легше нам було ковтати!"

— „Пресвітлий князю, ти не винен,
Я познайомить був повинен” —
Сказав Свідерко. — „Так тепер
Дозволь представити: Зулейка,
А доня мого друга, Шейка,
Що тому кілька літ помер.

Він, маючи дітей безліку,
Одно віддав мені в опіку,
Зулейку саме. Ось вона
Наперлась їхати зі мною,
Бо якже з нянькою старою
Залишиться сама одна.

Тут, як і всюди, по закону
Вона носитиме заслону,
(За клопіт, князю, вибачай!),
Також не їстиме свинини,
І алкоголью ні краплини
Не питиме, лиш каву й чай!"

Князь дамі поклонивсь доземно:
— „Мені і нам усім приємно,
Що не минули наших брам.
Задержуйте свої закони,
Ніхто вам їх не заборонить,
Ні дивуватись буде вам.

А вас, пані, прохаю гречно,
Займіться гостею сердечно,
Хай добре чується у нас.”
Свідерко тут ускочив знову:
— „Зулейка знає нашу мову,
Не буде труднощів для вас.”

Жінки Зулейку обступили,
Звіталися, поговорили
І до своїх взяли кімнат —
На шмінки, пудри і люстерка.
А друзі облягли Свідерка
І кожний з ним вітався як брат.

Отець Ігнат стояв набоці
І пильно Хана мав на оці.
Тож, як скінчився поздоров,
Набрав свинини дві тарілки,
В два келішки налив горілки
І з тим до гостя підійшов.

— „Вітай нам милий брате-друже!
Ти певно зголоднів десь дуже,
Ось випій чарку й закуси.
М'яка, як масло, наша шинка,
Бо доброї породи свинка.
А може — кусень ковбаси?!”

Свідерко усміхнувся: — „Ніколи
Я не тужив за алькоголем,
За шинкою не гинув теж”.
Тут пан-отець почув, що блідне,
Що серце затремтіло бідне.
— „Невже ж — шептав — невже ж! Невже ж?!”

А Свідер глянув на тарілку
І шинки взяв кусок на вилку,
Покушав: — „Добра шинка ця!”
Відтак підняв і чарку вгору:
— „За вас усіх! За успіх Збору!
П'ю в руки нашого отця!”

Хоч сонце в вікна не світило,
Нікому лиць не золотило,
Отець, мов місяць, заяснів.
Чому — вгадать було не трудно:
Свідерко Абдулаг прилюдно
Горілку пив і шинку їв.

Це значить — не змінив він віри,
Хоч і було покус без міри,
Хоч серед персів добре чувсь! . .
І пан-отець бадьорим кроком,
З великим усміхом і оком
Назад у свій куток вернувсь.

І товариство теж раділо,
Що Свідер далі наш всеціло.
Отцеві ж зірка золота
Світилася, що персіянка,
Християнина вихованка.
Не буде ворогом Христа.

Тепер з приємністю дивився,
Як Хан до ковбаси пришився
І чарку випить знав коли.
А й решта лицарів „Остроги”
Доказували скільки змоги,
Що на іслам не перейшли.

Старинний шляхтич де Новіна,
Нащадок славного коліна
На крісло вискочив як кіт
І так сказав: — „Шановні браття!
Чи тільки всього в вас завзяття,
Щоб їсти й пити?! Згине рід,

Як жити будемо без руху,
Як нам забракне в грудях духу
І салом запливе наш зір!
Шановний князю, дай нам змогу
Ступить на правильну дорогу,
Влаштуй, будь ласка, нам турнір.

Одні на конях, другі пішки,
А все на серйо, не на смішки.
Мечі і списи і шаблі
Напевно знайдуться у тебе,
То й позичать нема потреби,
По хуторах, чи на селі.

Свідерко буде Сялядином,
Ти Ричардом із серцем львиним, —
А замок твій — Єрусалим.
Твої всі чоловічі гості,
Хай будуть маври й хрестоносці,
Одні з тобою, другі з ним.

Ех, пригадаємо минуле,
Яке ми трохи призабули,
Заграє трубка бойова,
Заграє кров у наших жилах,
Що дуже біг свій сповільнила,
І буде діло, не слова!"

Отець Ігнат на те так мовив:
— „Чи мало ще своєї крові
Ви пролили в тяжких боях?!
Чи масте отут для жарту
Пролити й ту незайву квартиру?!
Це був би друзі гріх і жах.

Коли ти хочеш, мій Новіно,
Розбити лікоть чи коліно,
Знайди противника собі
І турніруйте хоч до ранку,
Ми ж приглядатись будем з ганку
Твоїй завзятій боротьбі!

А зрештою — господар дому,
Най рішить, чи буде по-твому,
Чи по-моєму. Я скінчив!"
Князь лиш під вусом усміхнувся
І до Новіни обернувся:
— „Ти нам тут ролі призначив! . . .

Були такі і в наших родах,
Що з Ричардом ішли в походах,
На жаль порожній наш архів
Про русичів, як хрестоносців.
Зате він повний запорожців:
Самійлів, Бульбів і Сірків.

Твій плян, Новіно, першорядний,
Для мене милий і принадний,
(Тут пан-отецьлегенько зблід),
Та виконать його сьогодні
Без підготовки — ми не годні,
Бо він не вдасться нам як слід.

І зброю треба підшукати,
Одну-дві проби влаштувати.
Ти сам казав, що це не жарт.
Щоб кожний знав, де стати в строю,
Щоб кожний виказав у бою
І тіла міць і духа гарт.

Сьогодні, друже, на розраду
Зроблю тваринну дефіляду,
Як я це вчора обіцяв.
Всі постаємо коло хати,
А я вам буду пояснити
Їх родовід і хто придбав”.

Отець до виходу метнувся,
 Та князь просив, щоб він вернувся:
 — „Дозвольте, отче, я вже сам
 Полагоджу усе тим разом.
 Пішлю дворецького з наказом
 І дам запрошення паням!”

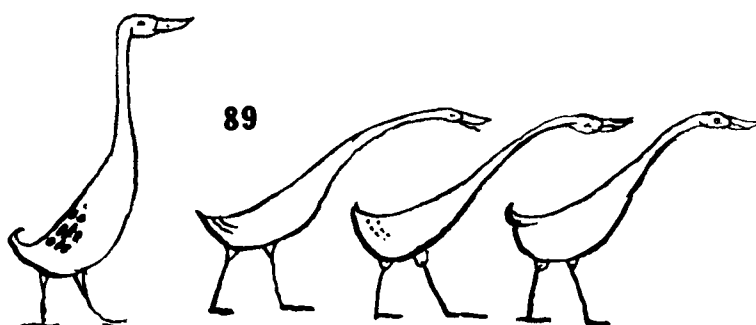
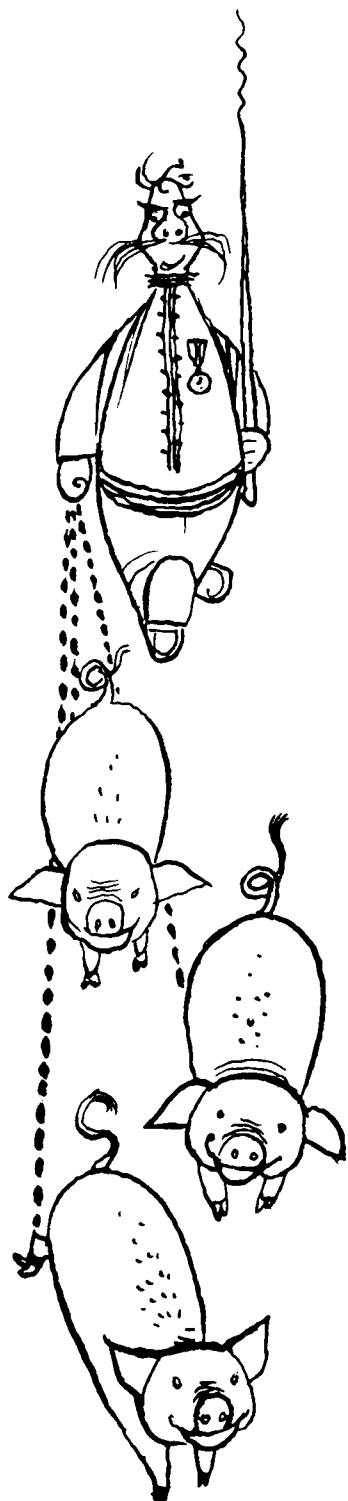
Не проминуло й чверть години,
 А вже всі ждали на тварини,
 Наліво збоку станув князь.
 Дворецький, вождь із кости й крові,
 Дав рогом знак, що все готове
 І дефіляда почалась.

Гуски найперші йшли в поході,
 Красуні в гусячому роді,
 За ними крокував гусак.
 То зашипів, як та гадюка,
 То гуску у крило постукав
 І так давав до маршу знак.

Ішли помало, гордо, пишно
 І гегали ввесь час невтишно,
 Так ніби заявляли всім:
 „Як предки Рим оборонили,
 То так і нам ще стане сили
 Оборонити княжий дім”.

Три свинки тьопали за ними,
 Спокійно з мінами смішними.
 Їх вів на шнурі сам Драглюк.
 Нараз, не знати, — хліба кусень,
 А може хрущ, а може гусінь! . . .
 Зробився хрунькіт, квик і гук.

Прискочили до себе з фуком,
 Хоч як Драглюк мирив їх буком,
 Не помагало, бож вони,
 Хоч історичні, але свині,
 А кожний знає не від нині,
 Які безроги ласуни.

Вслід за свиньми буян котився.
Як до Новіни наблизився.
Підкинув лоб і заревів.
Немов хотів йому сказати:
„Я трохи старший шляхтич, брате,
Бо з Володимира часів!”

Всі вдарили бикові „браво”,
Хтось навіть обізвався ласкаво:
— „Він хоч і бик, та не дурний!”
Новіна тим не ображався,
І чемно з „Туром” привітався:
— „Живи бадьорий і грізний!”

Буян спокійно і спроквола
Обходив вже травник довкола.
А перед фронтом, на кінець,
Виконував складні лянсади,
Корона цілої паради —
„Ахметко” — архижеребець.

Роздуті ніздря, світлі очі,
Раз як у біса, раз дівочі.
Пружистий і гнучкий, як гад,
Дугою шия лебедина,
А танцював, як балерина,
То вбік, то наперед, то взад.

Господар всім при експонатах,
Чи то при птахах, чи звірятах
Казав те саме, що й мені:
Про їх походження шляхетне,
Що в них цікаве і прикметне . . .
Були і помилки дрібні.

Та хто з нас помилок не робить,
Коли чи лучить щось, чи дробить?!
Робив їх теж і Скоропад.
Ніхто йому не дивувався,
Один Проноза підсміхався,
Бо з помилок чужих був рад.

Князь саме згадував Богдана,
Що під Замостям від султана
Дістав арабського коня,
Як наш Новіка з гурту брикнув
І голосно за „Туром” крикнув:
— „Ех, шпагу! То була б борня!”

Бик лобом рушив раз і другий,
Шнур вирвався із рук обслуги
І звір пустився на травник.
Новіна зочив небезпеку
І шмиг, як білка, на смереку.
Лишивсь надолі тільки крик.

Всі гості, мов би на команду,
Здобули приступом веранду
І двері в хаті облягли.
Ану ж ніхто не перешкодить
І бик вдереться аж на сходи.
То й пхались бідні, як могли.

Отцеві в рясі скок не вдався,
Тому за сходами сховався
І тільки заглядав з кутка.
А князь, що був за всіма ззаду,
Став при стовпі на балюстраду
І ждав відважно на бика.

„Тур” до веранди докотився,
Понюхав камінь, зупинився
І ратицями землю дер,
Мовляв: „Сьогодні я сердитий,
Сидіть собі, хто добре скритий,
А хто підійде, той умер!”

— „Бинь-бинь! Відважний, гордий звіре!
Ніхто тобі не вирве шкіри,
Як вирвав предкові колись
Наш легендарний Кожем’яка,
Тобі ж лишилася відзнака.
Ти успокійсь і віддались!”

Бик, хоч і лютий і завзятий,
Не міг уваги не звертати
На Скоропадові слова.
Він присмирнів, успокоївся,
Дав злапати себе й поплівся
За пастухами до хліва.

Новіна, птиця осторожна,
Ще з дерева гукнув: — „Чи можна?!”
— „Безпечно!” — відгукнув отець.
Тоді він зсунувся в долину,
Зробив наново гостру міну
І крикнув: — „Шпагу і — в танець!”

”Новіно, досить! — князь промовив —
Ти, конче, бачу, хочеш крови.
З віком жажда ця промине.
І я колись у Сарагоссі
З биками воював. Ще й досі
Там певно згадують мене!”

Так закінчилась дефіляда
Тварин на замку Скоропада.
Ніхто на ній не потерпів.
Було приємно і сердечно
І страшно трохи й небезпечно.
Загальний вислід: півнапів.

Князь гордий був, яж в вуса дмухав,
Що впертий бик його послухав,
Отець, що клопіт перебув
Найнижче із усіх — за муром,
Новіна, що дровичся з „Туром”,
Хоч другий раз вже „Тур” не чув.

Всі три ввійшли на залю бистро
І там застали товариство
Вже успокоєне на вид.
Князеві всі гратулювали,
Отця за хитрість вихваляли,
Новіну ж бештали за встид.

Новіна тим не переймався,
Ще й легковажно підсміхався:
— „А все таки відбувсь турнір.
Усім вам трохи зрідли лица
І страх пройняв, що й не дивниця,
Бо то не лицар гнавсь, а звір!”

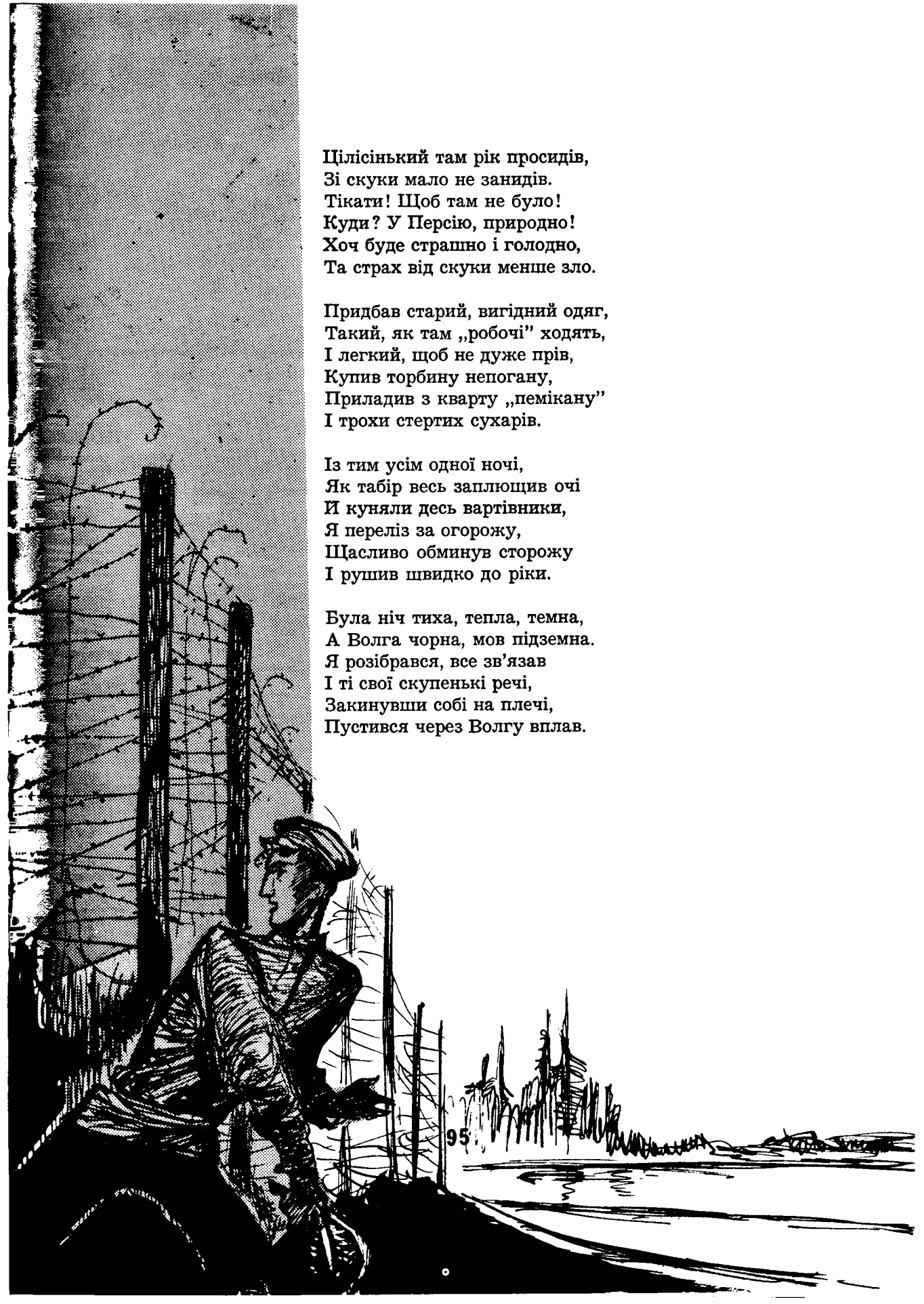
Крик був би розгорівся знову,
Та Скоропад забрав тут слово:
— „Не встид тікати від бика,
Коли він землю рогом поре.
Тікають і тореадори,
Як не допише їм рука!

Та годі! Збір ось недалеко.
Тим часом, друже мій, Лелеко,
Чи сам, чи з хором — заспівай!
А може ні. Свідерку Хане,
Ти поведи нас у незнане
І розповідж про перський край!”

Всі Хана почали прохати,
Щоб був так добрий розказати,
Як він з неволі утікав,
Які мав труднощі, пригоди,
Які стрічав тоді нагоди
І як у Персію попав.

Свідерко довго боронився,
Вкінці до просьби прихилився:
— „Гаразд. Вернусь до давніх літ
І розкажу про усміх долі,
Як я з російської неволі
Тікав степами в вільний світ.

Попавши у полон в Карпатах,
Мене, по різних тарапатах,
Над Волгу в табір завезли.
Околиця рівнинна, гола,
Бараки, площа, пліт довкола . . .
Сиди і пальцями мели.

Цілісінський там рік просидів,
Зі скуки мало не занидів.
Тікати! Щоб там не було!
Куди? У Персію, природно!
Хоч буде страшно і голодно,
Та страх від скуки менше зло.

Придбав старий, вигідний одяг,
Такий, як там „робочі” ходять,
І легкий, щоб не дуже прів,
Купив торбину непогану,
Приладив з кварту „пемікану”
І трохи стертих сухарів.

Із тим усім одної ночі,
Як табір весь заплющив очі
Й куняли десь вартівники,
Я переліз за огорожу,
Щасливо обминув сторожу
І рушив швидко до ріки.

Була ніч тиха, тепла, темна,
А Волга чорна, мов підземна.
Я розібрався, все зв'язав
І ті свої скупенькі речі,
Закинувши собі на плечі,
Пустився через Волгу вплав.

Спершу вода мене зв'ялила,
Здавалося мені, не сила
Змогти одну з найбільших рік.
Та мрія повної свободи
Переборола перешкоди
І я діставсь на другий бік.

Розповідати вам не буду,
Які страхи і скільки труду
Прийшлося мені перемогти.
Та все ж степами і пісками
Вдалось, то ночами, то днями
До Урал-річки добрести.

Кажу: „до річки”, це не річка,
Що трохи більша від потічка,
А як Дністер чи Буг — ріка.
Пливе пустинею, широка,
Пласкобережна, сіроока,
Зрадлива, хоч і не рвучка.

На берег я зайшов під вечір,
І знов зв'язав у клунок речі ,
І знов, як через Волгу, плив.
Не знаю, вир це був, чи хвиля,
Чи неувага, чи знесилля,
Бо враз бурун мене залив.

Як я з рікою борикався,
То певно мотузок урвався
І в воду канув весь мій крам . . .
Хоч осяг був і молодецький,
Та став я, як святий турецький,
Чи як прародич наш Адам.

І як іти, і що тут їсти,
І що на запит відповісти,
Коли питають, хто я є?!
Нам говорили, що казахи
Боятся кари бідолахи,
Збігця там кожний видає.

Та все одно, що буде — буде,
Вже не вернусь назад до буди,
Хіба затягнуть там мене!
А може десь знайду людину,
Що дасть і хліба й одежину,
Не зрадить і не прожене.

Здоровий я, славити Бога,
То й не страшна мені дорога,
Вночі чи вдень, а буду йти!
Хоч спарять плечі денні спеки
І хоч які світи далекі,
Таки доб'юся до мети.

А та мета, то перське царство,
(Продажність трохи і капарство,
Не так, як діється тепер!)
І рушив я, голодний, нагий,
Ще добре, що не чув я спраги,
Бо мало від води не вмер.

Ішов так ніч, одну і другу,
Вкладав у ноги всю натугу,
Удень ховався десь і спав.
Як не було трави, чи ями,
То обімлілими руками
В піску маленький діл копав.

Обходив хуторі здалека,
Бо там чаїлась небезпека,
Ану ж це патріот-москаль!
Траплялися вівчарські шатра,
Манила димом тиха ватра,
Та я минав і йшов у даль.

Спитаєте, що їв? Нічого!
Бо не було й кваску дурного.
Жував хіба гірку траву.
Шукав дарма яєць пташиних,
Шукав мишей в пісках пустинних
І засідався на сову.

На третій день почув, що гину.
Спалило сонце приском спину,
У голові гуло, мов рій.
Нараз . . . Гарячка, чи омана,
Чи степова фатаморгана!?
Каспійське море! Боже мій!!

Я очі протирав зболілі:
Невже ж це мряки обважнілі?
А може ранішній туман?
Та ні! Відбилось сонце в ньому! . . .
Умить забув смертельну втому
І біль від нагорілих ран.

І я побіг, поліз, почовгав.
Яка ж була дорога довга,
Яка важка, хоч ніби стіл.
Бо голод гнув мене вдолину,
Бо промені кусали спину,
Як сотня розшалілих бджіл.

Було ще може з двісті кроків,
Вода вже грала як з лотоків
І хвиля блискала вертка . . .
Дійти! Дійти! Залізти в воду,
Почути в тілі прохолоду,
Знайти хоч рачка, слимака! . . .

Дійшов! Засохлими устами
Припав до плеса і без тями
Солону воду пив і пив.
Це неймовірно виглядає,
Та хто смертельну спрагу знає,
Повірить в те, що я зробив.

А потім в море вліз по пахи,
Коли дивлюсь. — дві черепахи
З води манджають на пісок!
Ех, як би то до них підлізти,
Зловити, отворити й з'їсти,
Хоч половинку, хоч кусок!

Закрався, і одну небогу
Дігнав, зловив за задню ногу
І, хай мені це Бог простить,
Я вирвав бідній ногу з тіла.
І хоч нога ще вся тремділа,
Почав глодати м'ясо вмить.

А черепаха не дрімала,
На трьох ногах до моря — драла!
І вже у воду, вже пливе.
Бо черепахи витривалі,
Хоч виглядають, мов прив'ялі.
То й може та ще десь живе.

Заспокоївши трохи голод,
Подумав я: тепер у холод,
Бодай у химородь, у тінь.
Поспати хоч одну годину,
А може хоч у сні відлину
Від острахів і від терпінь.

Та де тут взяти тінь!? Пустиня,
Вода, над ними баня синя
І сонце, як недобрый бог.
Прийшлося знову діл копати.
І викопав і ліг поспати
І спав без снів і без тривоги.

Прокинувся. Надворі темно,
Ще більше тихо, більш таємно
І більше пусто, як за дня.
Заснули меві швидкокрилі,
Затихли неспокійні хвилі
І їхня з берегом сварня.

Та тиша тишею — йти треба!
Не злине Персія із неба,
Ні не приїде шах сюди.
Я рушив попри море скоро,
Бо як би так наскочив ворог,
То тільки шусть — і до води.

Минала ніч. Ити вже годі.
Край неба на далекім сході
Чимраз то більше попелів.
Дивлюсь — переді мною хата,
Мала, похила, пелехата,
А збоку клуня, може хлів!

Підкрався ближче, заглядаю:
Лиш дві корови ремигають.
Нема людей, не видно пса . . .
Отак захитися в солому,
Проспати і жару і втому,
А там — що рішать небеса.

Заліз у хлів і бачу — стеля.
Прекрасна скритка і постеля!
Туди крізь отвір я шмигнув.
На стелі шувару чи сіна
Було місцями по коліна,
Я положився і заснув.

Нараз . . . Не знаю, як це сталось:
Щось підо мною обірвалось
І я на землю впав як сніп.
Та заки ще розплющив очі,
Вже крик пронизливий жіночий
Мене обпарив, мов окріп.

Залопотіли босі ноги,
У дверях знову крик тривоги —
І жінка вибігла з хліва.
Тікати! Та куди тікати?!
Вже певно хтось женеться з хати,
Бо чути вигуки й слова.

Як на команду стало тихо.
І раптом, мов нагальний вихор,
Крізь двері увігнався казах.
Страшний, присадкуватий, грубий,
Як вовк до мене шкірив зуби,
А соховила мав в руках.

Не встид сказати ще й тепер це,
Мені від ляку мліло серце
І очі прислоняв туман.
Я витягнув до нього руки
І крикнув голосом розпуки:
— „Я аліман! Я аліман!”

Таємна того слова сила
Казаха цвяхом пригвоздила.
— „Ті аліман?! — мене спитав.
— „Да, аліман! Вода в Уралі
Костюм хап-хап, та я йшов далі,
А здесь бах-бах, на землю впав.”

Казах мовчав, глядів з-під лоба,
Десь думав: що це за особа.
А врешті зм'як і усміхнувся.
І похитавши головою:
— Хап-хап? Січас!” — махнув рукою
І вмить з хліва надвір метнувся.

Я відідхнув на повні груди:
Колоти видно вже не буде!
Та, чи не донесуть вони? . .
За мить казах з'явився знову
І, не спинившись на розмову,
Подав сорочку і штани.

Ох, як я дякував казаху!
Натяг штани, убрав „рубяху”,
Аж легше стало на душі.
Як дасть мені старий це в дарі,
Не млітиму у сонця жарі
І не поріжуть комиші.

— „Хап-хап харош!!” — казав добряга,
І в тих словах така повага
Була, що я здушив свій сміх.
— „Хаді!” — узяв мене за руку
І, як дитину на науку,
Повів у хату до своїх.

Своїх була у хаті — жмілька:
Невістка, син, дочка і жінка
(Про це я опісля дізнавсь).
Просили на рогожу сісти,
Дали три роди риби їсти,
Я їв і сам себе питавсь:

Чи справді страх мій недоречний,
Чи справді я у них безпечний,
Чи справді звідси попливу?
Чому те плем'я, алімани,
У них і цінене і знане?
Хіба тому, що б'ють Москву!

Як з'їв я, почалась розмова.
Старий знав три-чотири слова,
Син по-московськи дещо вмів.
Тож більш на миги показав я,
Як утікав, як бідував я,
Куди дістатись би хотів!

— „До Персії!? Це за світами.
Не зайдеш босими ногами.
Пожди, подумаєм день-два.
А там, як Аллах дасть, то може
Щось трапиться тобі пригоже.
Сьогодні сонна голова!

Тимчасом спати. У комірку!
Харош поспиш. Та не на гірку,
Бо там бах-бах!" І я пішов.
І в тій комірці спав, як камінь,
Як той борсук зимою в ямі.
Під вечір аж себе знайшов.

Пробув я в них не два, а три дні.
Забув усі страхи і злидні
І добре чувся в рибака.
Дістав старенькі черевики,
Хоч добрі ще, та завеликі,
Дістав кашкет, хоч без дашка.

Казах рибалкою був зроду,
Любив і знав не степ, а воду,
І син уже рибалив сам.
То й виїздили все на море,
Хіба, що хвилі, наче гори,
Грозили смертю смільчакам.

Одного дня старий вернувся,
Моргнув до мене, усміхнувся:
— „Харош, харош! Готово все.
Сьогодні вітер від Уралу,
Тож і поїдемо помалу,
Саме вітрило понесе!"

Я з'їв вечерю, й за годину
Вже попрощав його родину
І в човен сів. Далека путь
Стелилася мені під ноги.
На небі місяць срібногорий
А вдолі хвилі світло п'ють.

Плили ми цілу ніч аж мило,
Все вітер напинав вітрило
І ніс на південь наш байдак.
Уже на світ благословилося,
Нараз якесь судно з'явилося
І хтось дав свистом тричі знак.

Казах мій відсвистався тричі.
Я знав, що гасла таємничі
Присвячені були мені.
Зійшлися судна. Два-три слова
І справа вся була готова,
Я в другім опинивсь човні.

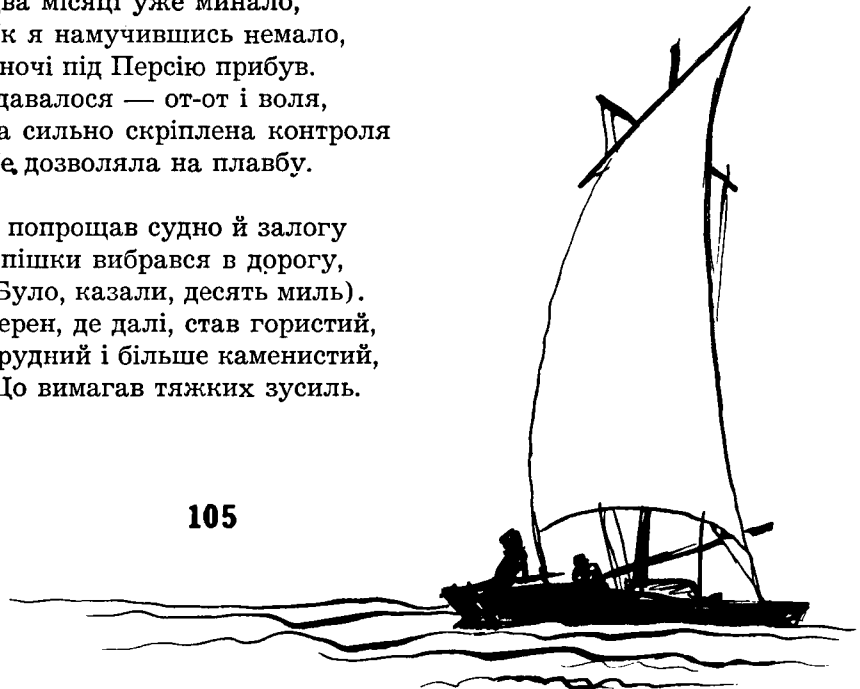
Так їхав я і дні і ночі.
Знайшлись рибалки все охочі
Везти мене п'ять, десять миль.
Із рук до рук передавали,
Хіба, що бурі лютували
І човен хоронивсь від хвиль.

Тоді сидів я десь у хатці
І мав лише одно на гадці,
Щоб якнайшвидше в море знов.
Бо раз — у хаті я завада,
А два — на суші легка зрада,
Ану ж би хтось до них зайшов!

Донині я не знаю певно,
Чому казахи ті так ревню
Мене старались рятувать.
Любов? Ненависть? Дисципліна?
А може „море по коліна“?!
Це ж днів і миль не три, не п'ять!

Два місяці уже минало,
Як я намучившись немало,
Вночі під Персію прибув.
Здавалося — от-от і воля,
Та сильно скріплена контроля
Не дозволяла на плавбу.

Я попрощав судно й залогу
І пішки вибрався в дорогу,
(Було, казали, десять миль).
Терен, де далі, став гористий,
Трудний і більше каменистий,
Що вимагав тяжких зусиль.

Та що зусилля всі! Дурниця!
Ще кілька миль і вже границя.
Щоб лиш її як перейти!
Волочиться ж божок припадку,
Нашле сторожу, зломить кладку
І не допустить до мети.

І справді! Раз ішла сторожа,
Та я сховався. Ласка Божа,
Що їх побачив, що не спав.
Зате, ще по російським боці
Зломилась кладка на потоці
І я, як довгий, в воду впав.

Не є приємно в ніч холодну
Робити прогулянку водну,
То й мокрий виліз я, мов хлющ.
І йшов так цілу ніч до ранку,
Аж десь на самому світанку
Скрутив убік і ліг за кущ.

Хоч їв ще трохи риби вчора,
Хоч рухався вночі по горах,
Та зголоднів і перемерз.
Не знаю навіть, де зайшов я,
Таблиць ніяких не знайшов я,
Коли дивлюсь — на стежці перс!

Чи справді перс?! Так! Перська шапка
І однострій... А може лапка?
А може ворог вбрався так?!
Пожду. Побачу, що з ним буде...
А радість розпирає груди
І хочеться давати знак...

Не знати, що той перс зробив би?!
Чи завернув, чи може вбив би,
Чи просто — видав москалям!?!...
Ану ж між ними є умова...
А я по-перськи ані слова...
Ні, покищо знаку не дам!

Вояк довкола подивився
І помаленьку віддалився,
А я зідхнув і відідхнув.
Посидів за кущем з годину,
І врешті вийшов на стежину,
Звідкіль граничник надтягнув.

Село! . . . Стоять рудаві стіни,
Немов якісь старі руїни .
Не наше — „писанка-село”,
Корона степу, нив окраса,
Що, згідно з висловом Тараса,
Зеленим гаєм поросло.

Стою, дивлюсь. Не легка справа
Вгадати тут, чия держава,
Чи шаха персів, чи царя?
Аж бачу — жовнір під горою
У не-російським однострою.
Тепер пізнати вже, чия!

О Персіє! Світи далекі
Пройшов крізь труди й небезпеки,
Щоб волею дихнути тут.
Дозволь мені все зле забути,
Стрілецький однострій вдягнути,
І стерти з рук знаки від пут!

Хвилина, дві — і я рішився.
Зайшов в село і зголосився
В граничнім уряді. Вони ж
Десь часто мали з тим до діла,
Бо швидко процедура ціла
Скінчилася без дивовиж.

Спитали як, куди і звідки,
Питав і командант і свідки,
(Один з них по московськи вмів).
А я, щоб підозріння вбити
І щоб зізнання підкріпити,
Додав німецьких кілька слів.

На тім скінчилася пригода.
Про решту вам сказав господар,
Хоч дуже-дуже прибільшив,
Бо вихвалив старого друга,
Так ніби це моя заслуга,
Що ворог плян свій залишив.

А заслужилося багато,
І кожний воював завзято,
І кожний курдів там водив.
Між ними Букш Бей друг наш давній,
На жаль, сьогодні неприявний,
Бо десь у тундрі заблудив.

Спасибі вам за терпеливість.
Я ручу словом за правдивість,
Розповідав так, як було.”
Тут Свідер вколо поклонився,
На знак, що звіт його скінчився.
Та враз на залі загуло:

— „Кажі! Кажі! Ми хочем далі!”
— „Покажуї другий бік медалі!”
— „Як ти дістався в Курдистан?!”
— „Які там коні?” — це Лелека.
— „Чи від дівчат є небезпека? —
Це Буц, стрілецький донжуан.

— „Дозвольте, друзі! — крикнув Свідер —
Даремно робите гармідер.
Даремний був би навіть спір.
Чим іншим час собі скоротим.
Продовження лишім напотім,
Скажімо — на наступний Збір!”

— „Ні! Ні! Ми хочемо сьогодні!” —
Лунали голоси народні.
— „Свідерку. Друже. Продовжай!”
Та Свідер тільки усміхався,
А як і словом обізвався,
Казав коротко: — „Ні, і край!”

Тут Скоропад моргнув бровою.
— „Лишіть ви Свідра у спокою,
Бо він вам послуху не дасть.
Не домагайтеся нагально.
Хай буде так, евентуально:
На другім Зборі — друга часть!”

Хтось там почіхався за вухом,
Хтось трохи ще перечив глухо,
Вкінці затихли голоси.
Усі неначе посумніли,
А що вже дещо зголодніли,
Взялись до чарки й ковбаси.

Відома річ, що ці дві страви
Вигладжують усякі справи.
Вернувся добрий настрої знов.
Та враз Лелека: — „За хвилинку
Почуєм радісну новинку.
Спиніть на мить потік розмов!”

„Остроги” Канцлер, брат Добриня,
Пергамен жовтий з торби вийняв,
Вп’ялив у нього гострий зір
І всім оповістив святочно:
— „Сьогодні, о четвертій, точно,
Відбудеться Великий Збір!”

Хоч кожний знав, що Збір цей буде,
Всім радісно дихнули груди
І світло блиснуло в очах.
Ось Канцлер знов їх запровадив
В Пісочну, Веринь і Розвадів . . .
Бурхливі дні . . . Юнацький шлях . . .

Пройшов обід і пообіддя.
Підпер з нас кожний підборіддя
І у минуле вислав зір.
Нарешті жданний час прилинув:
Четверту вибило годину.
Великий Збір! Великий Збір! . .

Окличник „Л. З. О.” Ревука,
Що як гукав — боліли вуха,
Узяв у ліву руку щит,
Залізний, на краях пригнутий,
Стрілецькими майстрами кутий,
Що мав, немов би серця вид.

Довкола мав краски Закону.
Це краску чорну і червону.
Червона: радість, ярий дух,
Готовість жертви і відвага.
А чорна: сталість, ум, повага
І слово сильне, як обух.

Такий то щит грізний і красний
Узяв Окличник громогласний,
Світлицю обійшов кругом
І стукнув щитом до підлоги:
— „Лицарство Залізної Остроги!
Ввійди у свій хором!!”

І двічі так гукав Ревуха,
І двічі не було ні духа,
Світлиця лиш пуста гула.
Аж як утретє зазив крикнув,
То хтось за двері легко смикнув
І клямка голос подала.

Розкрилися навстіж подвої
І серед тишини глухої
В світлицю плавко увійшов
Лелека, Обрядник „Остроги”.
Кійком застукав до підлоги
І дзвінко сповістив: „Готов!”

На гасло те лицарські джури
Ввійшли рівненько, як по шнури
І поставали коло стін.
За ними лицарі шановні,
Достоїнства й поваги повні,
В киреях чорних, до колін.

З них кожна мала герб Закону:
Острогу вишиту, червону
На лівій стороні грудей,
Де джерело живої крові
Для існування і любові
І для чеснот і для ідей.

Як лицарів пройшла громада,
То рушила Велика Рада:
Окличник, Обрядник, Скарбник,
Господар, Писар і Підчаший
І Канцлер — рангою найстарший,
Стиліст, оратор і правник.

За Радою достойним кроком,
Не глипнувши набік і оком,
Два Комтури Малі ішли.
В киреях по кістки, розкритих
І багрянницею обшитих,
В руках інсигнії несли.

Один ніс меч, важкий, двобокий,
Три лікті довгий, пів широкий,
А другий кований шолом.
Що перше: честь і бойовність,
Що друге: спокій, тасмність
І обережність перед злом.

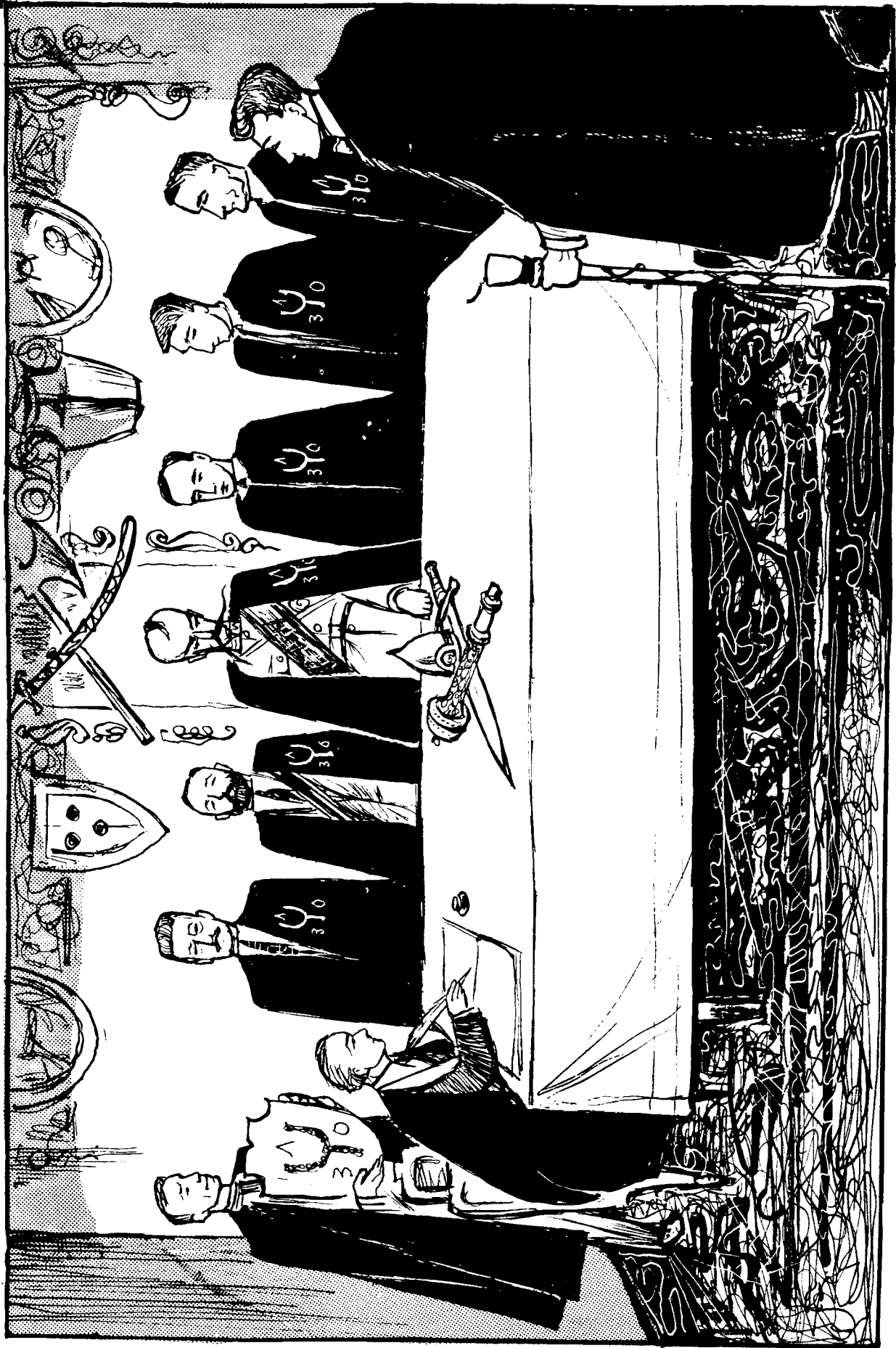
Минули лицарів громаду,
Минули теж Велику Раду
І стали на місцях своїх.
Шолом і меч на стіл поклали
І в двері зір свій спрямували,
Ждучи найпершого з усіх.

А перший той — сльоза-людина,
На стоп'ять відсотків мужчина
І бойовик і дипломат,
Оспіваний в піснях стрілецьких,
Відомий з чинів молодецьких —
Великий Комтур Скоропад.

Ввійшов. Кирея теж розкрита,
Червоним атласом підшита,
В руках тисова булава.
На ній острога — гін до чину.
Над нею вуса йшли в долину,
А вгору підійшла брова.

Ввійшов. Поглянув доколя . . .
Бадьорі очі, ясні чола,
Спинився віддих, шепіт стих.
Великий Комтур рушив далі,
Минув старшин на краю залі
І став між Комтурів Малих.

Лелека знов кийком постукав
І струнко стати всіх спонукав.
Застигли і лице і зір . . .
Тоді махнув над головою
Великий Комтур булавою
І мовив: — „Відкриваю Збір!”

І враз аж вікна задзвеніли,
А далі стряся замок цілий
Від підземелля до даху.
Це все лицарство, скільки змоги,
Гукнуло грімко гимн „Остроги”:
„Не сміє бути в нас страху”.

Як пісня лиш прогомонила,
То приступили всі до діла,
Брат Писар за папери сів.
І почались звичайні збори,
Де хтось читає, хтось говорить,
А хтось притакує без слів.

Була одна мала різниця:
Все швидко йшло. Що й не дивниця,
Бо крісел в залі не було,
Крім секретарського одного.
Тому, а може мимо того
Від різних квестій аж гуло.

Спершу йшли поточні справи:
Проекти зміни, чи направи,
(Бо інші стали вже часи).
А потім вже пішла повчальна
Дискусія „національна”,
Палка й на різні голоси.

В дискусії підніс Новіна,
Що фрази: „Ненька-Україна”
І „Краще Завтра” — трафарет.
А хто їх уживає стало —
На день, на два — до криміналу,
Чи то політик, чи поет.

Нікандер, муж глибоковчений,
Казав, що теж „великий геній”
Не має сенсу, тільки гук.
Бо раз, хтось геній, то великий,
А ті всі славословні крики —
Одна із примітивних штук.

І про правопис говорили,
Щоб мовознавці наші милі
Хаосові поклали край.
Між іншим, мусить бути зміна:
Коли вживаємо „Вкраїна”,
То можна „Вгорщина” й „Врагвай”

Ішла балачка про культуру:
Малярство і літературу,
Про музику, театр і спів.
Що книжка вже іде сотнями,
Що образ купить хтось часами,
Вкінці згадали й про творців.

Що всі їх дуже поважають,
По смерті свята їм справляють,
Не раз до ранньої зорі.
А промовляють там народні
Улюбленці, також голодні:
Поети, вчені, малярі.

Прийшов до слова лицар Витик,
Не так знавець, як гострий критик,
Що був відомий з різних схизм.
— „Старе — нудне, а то й мізерне.
Я признаю лише модерне.
А передовсім — футуризм.

Чи можна мертвопетлювання,
Бензинодимній дерзання
Замкнуть в поезію свою?!

А футурист замкнув вітражем,
Опсихоложеним пейзажем:
Сте — клю — влю — плю — скую — ую!

Коли про музику в нас мова,
То найгарніша чвертьтонова.
Це музика прийдешніх днів.
Ті багатючі дисонанси
Битворюють такі нюанси,
Що сам Бетговен би здурнів!”

Ех, піднялася веремія.
Римпола викрикав, аж піяв:
„Абсурд і спекуляція!”
Римар казився: — „Декаденти!
Заборонить експерименти!”
А більшість Збору: — „Рація!”

Добриня вирішив цю справу,
Всім на добро, собі на славу:
— „В нас, милі браття, воля є.
І кожний може так писати,
Компонувати, малювати,
Як відчуває, чи вдає!”

Новіна, серед передишки,
Спитав: — „Якої, браття, книжки
Найбільше треба нам від літ?”
Одні казали — про природу,
А другі — про життя народу,
А треті — про заморський світ.

— „Ніхто з вас не вгадав панове!”
— „То сам скажи нам, пустослове!
А може дуриш?!” — „Не скажу!
Одно: такі книжки є в світі,
Та ми сліпі, чи гордовиті,
Не заглядаємо в чужу!..”

Великий Комтур бачив зразу,
Що тут не тяжко за образу,
Зробив рукою тиші знак:
— „Нам треба покріпити нерви.
Дам двадцятьп'ять хвилин перерви!
Чи згодні ви?” А всі: „Так-так!”

Збір по перерві продовжався.
Ніхто з ніким вже не змагався,
Бо Комтур зразу заповів:
— „Пройшли вже справи різnorodні,
Тож проголошую сьогодні
Вибиванку на лицарів!”

Тепер просім лицарські дами,
Щоб увійшли і разом з нами
На святі свідками були!"
Розкрились двері й за хвилину
Жінки, що ждали вже з годину,
На залю радісно вплили.

Не проминуло й чверть години,
А вже гарніші половини
Зробили між собою лад.
Тоді Окличник кликав гучно
Лицарських джурів поазбучно,
А Обрядник ставляв у ряд.

Великий Канцлер мав промову
Про їх хвилину вийняткову,
Про обов'язки і права.
Про лихо до добра подібне,
Про серце, що в житті потрібне,
Та потрібніша голова.

Як тільки він скінчив поуку,
Великий Комтур меч взяв в руку
І висунувся на чоло.
А Писар голосом набожним
Відчитував при джурі кожнім
Його лицарське порекло.

З них кожний, трему поборовши
І кілька кроків підійшовши,
Клякав з нахиленим плечем.
Великий Комтур бив три рази,
Казав: — „Будь лицарем без кази!”
А Збір співав: „Вдаряй мечем”

І так ішли один за одним,
Вибивані мечем холодним
І теплим серцем. Диво див!
Усі із цього вийшли ціло,
Лиш вухо в декого боліло,
Бо меч легенько зачіпив.

І знов рівненько, як по шнурі,
Ті лицарі, недавні джури,
Вернулись на свої місця,
Великий Канцлер, по нараді,
Дав знак рукою всій громаді,
Що Збір добіг вже до кінця.

Тоді всі вікна задзвеніли,
А далі стрясся замок цілий,
Від підземелля до піддаш.
Немов той гураган нагальний,
Понісся в залі спів похвальний:
„Нехай живе нам комтур наш”.

По співі Обрядник постукав
І струнко стати всіх спонукав,
(А дехто став і на „позір”!)
Великий комтур булавою
Три рази звив над головою
І мовив: — „Закриваю Збір!”

Усі киреї поскидали
І знову тільки гістьми стали
І розбрилися хто куди.
Загомоніли знов кімнати:
Одні вже брались в карти грати,
Одні шукали хоч води.

А винахідник, лицар Вилат,
Що був колись придумав прилад,
Як людям замикає роти,
Тепер показував новинку,
Малу, недорого машинку,
Що напростовує хребти.

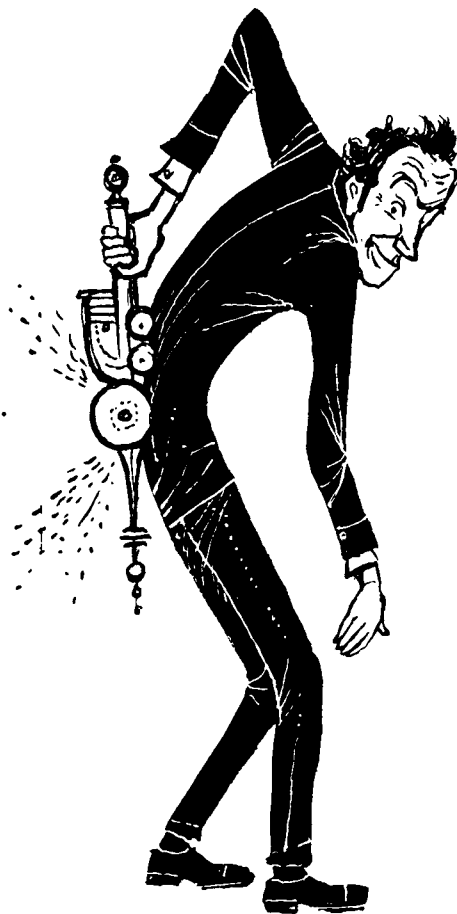
Всі признавали однозгідно,
Що вжита вчас і відповідно
Здоров'я людям принесе.
А дехто навіть на хвилину
Те чудо прикладав на спину
І слухав, як воно трясє.

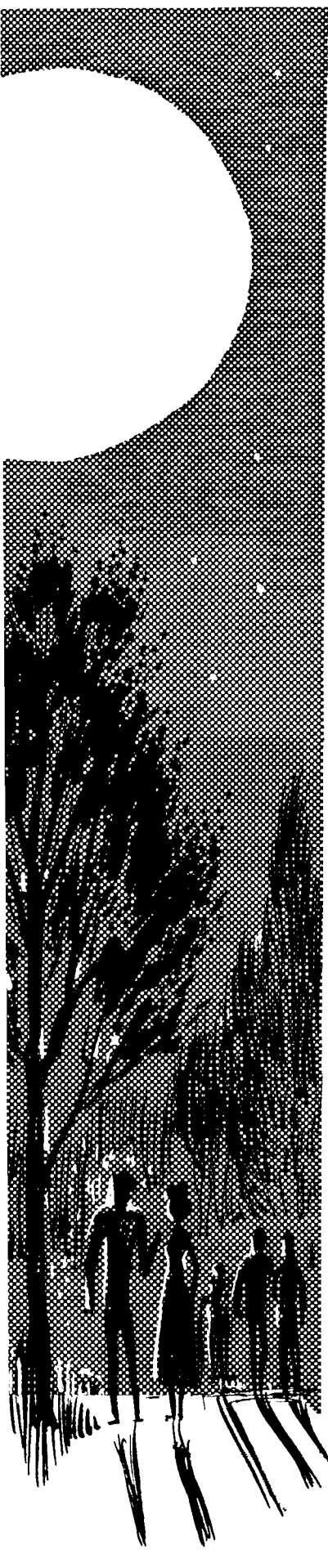
Згадали ми при тій нагоді
Про всякі слабості в народі
Від історичних бур і злив.
Та ось у дверях став Кормило.
Князь знов до всіх всміхнувся мило
І на вечерю запросив . . .

Зулейка при князю сиділа
І мало і лиш дещо їла,
Бо раз — чарчаф, а два — закон.
Ніхто її не пас очима,
Ніхто не знизував плечима,
Бо дама — раз, а два — бон-тон.

Господар лиш Зулейку слухав
І часто щось шептав до вуха
(Шептання, це на серце масть!).
Одні казали: — „Певно буде”,
А другі й треті: — „Може буде”,
А пан-отець: — „Як Пан Біг дасть”.

У всіх був настрій позборовий,
Ніхто не рвався до промови,
Ішла балачка, жарти, сміх.
Під самий аж кінець вечері
Встав, поглядаючи на двері,
Отець і так сказав до всіх:

— „Ваш день був нині працьовитий,
Прийшлося неодно зробити,
Намучився і зір і слух,
Гострили ви язик як бритву,
Відмовмо ж лагідно молитву
І йдім подихати надвір!”

Усі приплеснули отцеві,
Подобалось воно й князеві,
Зулейка вже була б ішла.
Та пан-отець перехрестився
І коротенько помолився,
Тоді аж рушив від стола.

За ним і лицарі і дами
Гуртом, двійками і трійками,
Вкінці Зулейка й Скоропад.
Жадні спочинку й прохолоди,
Всі повиходили на сходи
І на терасу перед сад.

Поглянули і зацікавили . . .
Ген, над потоком мряки сіли,
За ними муром ліс густий,
А далі ніч струнка, як вежа,
Над нею срібних зір мережа
І місяць — прапор золотий.

Дрімає світ і час дрімає.
І тільки серце в грудях грає.
І тільки очі п'ють красу.
Душа купається у мрях . . .
То ж не один із нас на віях
Почув непрошену росу.

Отець обтрясся перший з чарів,
Погладив ніс, чоло розхмарив
І на Зулейку очі звів:
— „Чи не були б ви так ласкаві,
В одній на правду важній справі,
Десь відійти на кілька слів?”

Зулейка трохи здивувалась:
— „Я з вами?! Ох, не сподівалась!
Та раз ви просите — іду.
Провадьте! Ви в своєму домі,
То певно добре вам відомі
Усі закутини саду.”

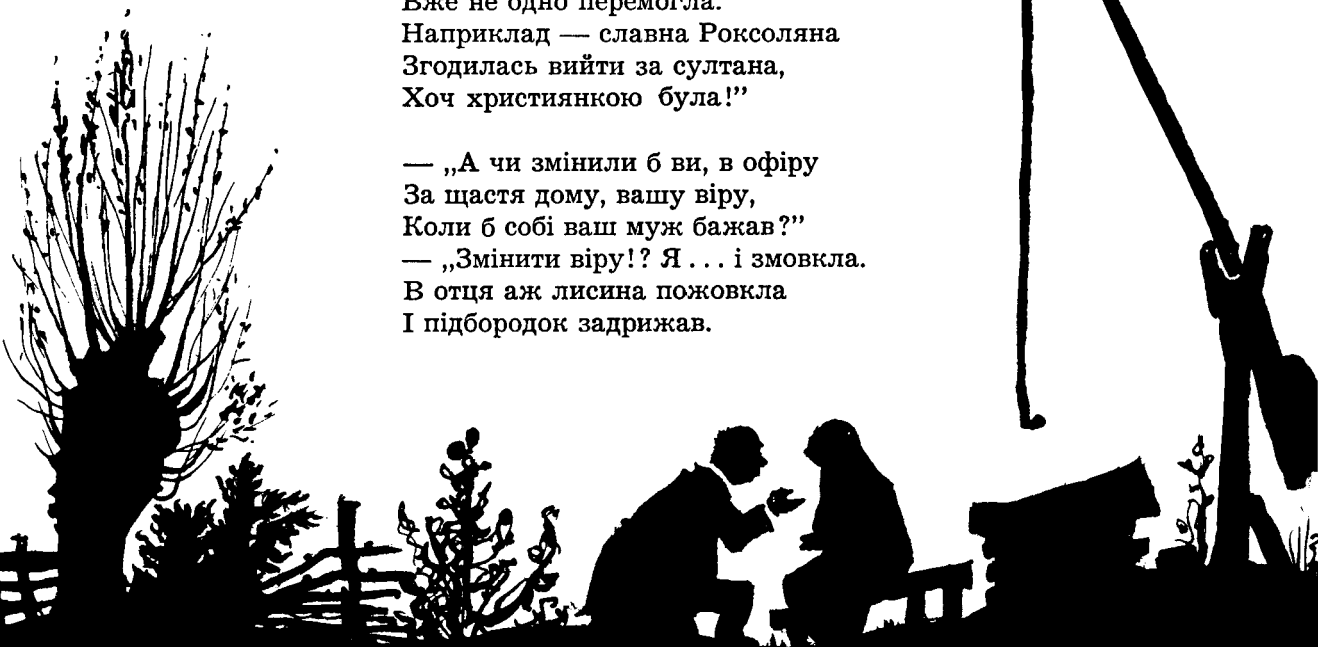
Була в однім куті криничка,
Поросла мохом, невеличка,
Із традиційним журавлем.
Колись там з неї брали воду
Для квітників чи для городу,
Тепер дримала під кущем.

Туди отець іслямську мавку
Повів і посадив на лавку,
А сам на камені присів.
— „Я дуже вас перепрашаю,
Що дещо скажу, запитаю.
Та то буде лиш кілька слів”.

— „Питайтесь, прошу ласкаво.
Мені поправді і цікаво,
Яких ви хочете новин”.
— „Скажіть, подумавши хвилину,
Чи ви пішли би за мужчину,
Коли б він був християнин?!”

— „Чи я пішла б?! Коли б любила!
Кохання, це велика сила,
Вже не одно перемогла.
Наприклад — славна Роксоляна
Згодилась вийти за султана,
Хоч християнкою була!”

— „А чи змінили б ви, в офіру
За щастя дому, вашу віру,
Коли б собі ваш муж бажав?”
— „Змінити віру!? Я . . . і змовкла.
В отця аж лисина пожовкла
І підбородок задривав.

З похиленою головою
Примусив нерви до спокою . . .
— „Я все таки розкажу вам
Про християнські правди віри!“ . . .
І сам пройнятий до безміри
Дав повний біг своїм думкам:

Про Господа у трьох одного,
Про Бога-Сина Пресвятого,
Що до людей зійшов з небес.
Про чуда дивні й про науки,
Розп'яття на хресті і муки,
Про те, як в третій день воскрес.

Про Матінку Його Пречисту,
Лілейно-білу, промінисту,
Про Янголів, про небо й ад . . .
— „Чи ти повіриш в те, дитино?“
— „Не сумніваюсь на хвилину!“
— „Прекрасно! Ох який я рад!

Спасибі вам за терпеливість,
За добру волю й уважливість.
Ми дещо спільне вже зійшли.
Ходім, бо там нас виглядають
І десь на мене нарікають,
Що вас забрав від них!“ Пішли . . .

Ніхто не міг би припустити,
Що за кущем сидів закритий
Непрошений до ради гість.
Та я страшенно був цікавий,
Як возьметься отець до справи
І що Зулейка відповість.

Як тільки пан-отець вернувся,
То до господаря всміхнувся,
Мовляв, усе пішло як слід.
А Скоропад зідхнув любовно
І на Зулейку так вимовно
Поглянув, що аж місяць зблід.

А товариство, мов би знало,
Що все отець повів так вдало,
Бо вмить зійшлося зі стежок.
Ба навіть ті, що погубились
І десь в густі купці зашились,
І ті з'явилися за часок.

Як вже зійшлась уся громада,
Хан приступив до Скоропада
І щось йому до вуха клав.
А нам, як мулла у мечеті,
Чи муезин на мінареті
Високим тенором сказав:

— „Шановні лицарі і дами!
Сьогодні сходить понад нами
Нова зоря будуччини.
Оповіджаю вам „ет орбі“:
В цю гарну ніч, на княжім горбі
Відбудуться заручини.

Заручуються: доня шейка,
Шляхетна панночка Зулейка
І славний лицар Скоропад!
Тож не дивуйтесь, милі люди,
Що церемонія ця буде
У дечому на перський лад!”

Князь низько Свідрові вклонився,
Орлом довкола подивився
І до Зулейки підійшов.
— Обручнице! Ось по закону
Здіймаю з тебе цю заслону.
Хай сяє вірність і любов!”

Здійняв . . . З'явилась не шейківна,
А комарнянська деканівна
З чарчафом чорним у руках!
Струнка, чорнява, уродлива . . .
Всі гості ахнули із дива.
(Нещирий трохи був той „ах”!)

На переміну цю чудесну
Хтось крикнув: „Славно”, хтось там плеснув,
Та й той маленький гамір стих.
Де ж одушевлення, де „браво”?!
Новіна підсміхнувся лукаво,
А всі стоять ні в сих, ні в тих.

Поглянув я на Скоропада
І враз взяла мене досада,
Що князь ні вусом не моргнув.
Чи знав він нашу тасмницю
Про деканівну смаглолицю
І нас усіх тепер загнув?!

Недаром то ходили слухи
В час світової завірюхи,
Що Скоропад думки плете!
Ніхто не знав, як з ним балакав,
Чи він жартун, чи задавака,
Чи може вірить сам у те?

І деканівна не змішалась,
До Скоропада усміхалась,
Та, як звернулась до отця,
То усміх згас, як промінь сонця
І встиду білі волоконця
Покрили рум'янець лица.

Отець Ігнат очима кліпав
І гудзики від ряси сіпав,
І кривився, мов з'їв полин . . .
Так, значить, це не мусулманка,
А правовірна християнка! . . .
Пропала радість із хрестин! . . .

Кмітливий Обрядник Лелека
Відчув, що грозить небезпека,
Приємний настроїть возьме чорт!
Щоб розігнати сіру хмару,
Вхопив до рук свою гітару
І вдарив голосний акорд.

Усі Лелеку обступили,
Бо голос мав звучний і милий
І на гітарі був мастак.
А він на лавку скочив живо,
Ще бренькнув раз і всім на диво
Не заспівав, а мовив так:

— „Чи пам'ятаєте той Веринь наддністровий,
Що мов дідок перевеслом,
Вперзаний старим ріки руслом,
Дрімас на траві шовковій?!
У тому Верині зробив нам Пан Біг ласку,

І хоч була війна, та дав раз ніч, як казку . . .
Небо зазорене, мов заклите море,
Дихало дивною тайною.
Канули в безвісті рясні метеори,
Краючи тихі небесні простори
Смугою золотосяйною.
Краяли, канули і безслідно мерли,
Зорі над тим посміхалися,
Що на дні неба, як казкові перли
Порозсипалися
Десь, якась царівна, сном заворожена,
Сном заворожена, морем перевозена,
Перлове згубила намисто.
Як тільки хвиля не затривожена,
Міняться перли барвисто.
Блідий князь ночі плив спокійний
Через простори сині,
Немов той лотос чародійний
Ставом індійської святині . . .
Чи пам'ятаєте смаглявих тих циганів,
Що край свій на возах, а душу в скрипці возять,
Що навіть золотих ненавидять кайданів,
Що поглядом печуть і поглядом морозять?!
Чи пам'ятаєте циганську їх музику,
Той безпросвітний плач і розкотистий сміх,
Кохання ніжне, пристрасть дику,
І шепоти стежок і гамори доріг.
Чи пам'ятаєте?!
У тую ніч, казкову, дивну ніч
Зневіреним родилися надії,
Пригніченим спадав тягар із пліч,
А старичкам сни снились молодії.
А молодим величній гимн любови
Співала в серці кожна капля крові.
Чи пам'ятаєте?!
Сьогодні ніч подібна до тамтої
І ми, хоч старші, до тамтих подібні.
Блукає спомин ночі золотої,
А в спомині снуються мрії срібні . . .
Нехай тобі, шановна панно Олю,
Нехай тобі, господарю наш милий
Ця ніч зачне щасливу, добру долю
І хай веде вас Янгол яснокрилий!"

Залопотіло, зашуміло,
Мов стадо голубів злетіло,
Немов прорвалася ріка! . .
То гості так, що мали сили,
Кричали „Славно”, „браво” били,
Аж мліло горло і рука.

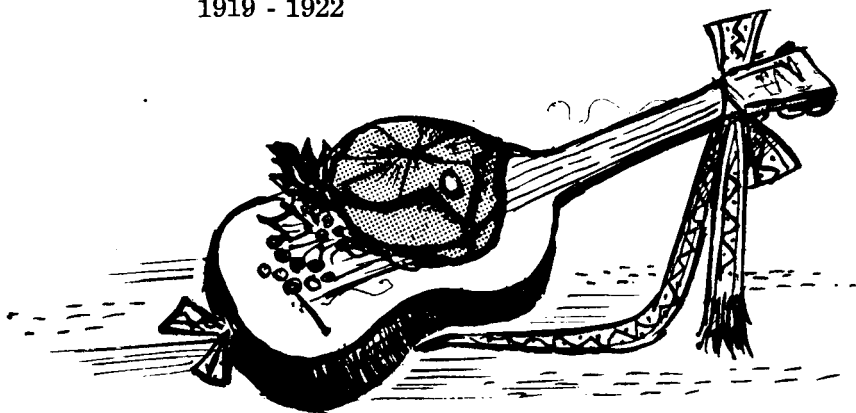
Котився гомін удолину,
Під темну баню неба линув,
Кружляв над замковим дахом,
То відлітав, то знов вертався,
Довкола вежі обвивався
І кажанів проймав страхом . . .

Всміхалася достойна пара,
З чола отцеві зникла хмара,
Я очі з радості примкнув.
Сердечний настрої знов між нами! . .
А гомін плів і плів світами.
Вкінці затих, мов потонув.

Настала тиша молитовна,
Задумана, по вінця повна
Рожевих снів, шовкових мрій.
Вже спомини плили, як ріки . . .
Та я здригнувсь, підніс повіки,
Хотів кричати — й занімів.

Дивлюсь — нема ні гір, ні бору,
Ні замку пишного, ні Збору.
Довкола будень без обслон!
Стою і думаю: Мій Боже,
Чи дійсність це була, чи може —
Фатаморгана? . . Мрія? . . Сон?!

1919 - 1922

ПОЕМА, ЇЇ ТЛО І АВТОР

Українські Сізові Стрільці — це не тільки перша в новітній історії України добровільна наша військова формація, створена на базі ідеології державної самостійності. Це не тільки той легіон, який став переломовою подією в історії української політичної думки та в процесі творення психіки народу. Це не тільки хоробре військо, з рядів якого народились дійсно лицарі абсурду, які воювали за добру справу з малою надією, що самі зможуть врятуватися з тієї хуртовини. Українські Сізові Стрільці перейшли до історії ще й тому, що з усіх формацій українського війська від 1914 року по кінець другої світової війни вони були тою формацією, яка дала багатий творчий вклад в ділянку духа, в українську культуру. Йдеться не тільки про окремих осіб, колишніх У. С.-С-ів, які стали поетами, письменниками, журналістами, узеними, професорами, політиками, кооператорами, малярами і музикантами, зленами різних станів і професій, активних і провідних в своєму пізнішому житті, після прогри української визвольної війни. Йдеться про духа, який панував в рядах У. С. С-ів ще за їхньої активної військової служби. Звизайно, коли йшли бої, то настроїй Усусусів не міг бути інший, як він є в усіх вояків світу — всі вони люди, які в таких моментах найвищої фізичної і психічної натуги діють і відгувають більш-менш однаково, по-людському. Але тільки втишався гамір бойовища, У. С. С-и ставали таки якоюсь окремою громадою із цілком своєрідною психікою, яка створювала специфічну колективну атмосферу. Може на це складався факт добровільного служіння у тому війську всіх вояків і старшин, — і факт походження всіх з тієї „вужгої батьківщини”, яка була мала обширом і де тому один одного знав і всі погувались наге в одній сім’ї, — і факт, що всі вони зголосились у 1914 році до війська із трохи романтичним поняттям про Україну, — і те, що за першої світової війни таки ще дещо зберігались лицарські традиції боротьби з шануванням міжнародної конвенції про ранених, полонених, шанування життя і майна цивільних і т. п. нині анахронічні витребеньки.

І тому У. С. С-и були — романтиками. Без романтично-романтичного підложжя не могла б постати така багата стрілецька пісня, як вона постала в У. С. С-ах: нема рівної їй ні в одній іншій українській формації. І тільки серед Усусусів могла зродитися ідея такого не-то товариського гурту, не-то лицарського ордену, як Залізна Острога, і тільки серед У. С. С-ів могла існувати така поява, як Цяпка-Скоропад. Просто годі уявити собі, щоб щось подібне могло було статися в Синій або Сірій дивізіях, створених заходами Союзу Визволення України за першої світової війни, або в полку, чи корпусі київських Сізових Стрільців, в Запорізькій дивізії, чи будь-котрій складовій частині Армії УНР, — в Українській Дивізії під кінець існування німецької армії, чи в УПА, яка з нинішньої перспективи, може, подобає на романтику, але тоді, в страхотливій дійсності боротьби проти двох могутніх ворогів, не знаходила місця для романтичних поривів.

Ініціатором Залізної Остроги був Лев Ленкий. Це було пізньою осінню-зимою 1916 року, коли після великих втрат, що їх зазнали Усусуси за російської офензиви під Бережанами, над різкою Жовнівою, відтягнули їх до вишколу в Розвадові к. Миколаєва. Головною ціллю Залізної Остроги мало бути плекання товариської культури й формування характеру на базі вояцької лицарськості. Вояки в активній службі не люблять патріотичної фразеології — і тому їй не було в Залізній Острозі. Це був наполовину товариський клуб, наполовину лицарський орден. Офіційно так і називалося „Лицарство Залізної Остроги” (ЛЗО). Його барвами були — горна і гервона. ЛЗО мало свої відзнаки — „інсигнії”: мез і булаву для „великого комтура”, щит для „оклигника”, кийок для „обрядника”, себто майстра церемоній. Старшину Залізної Остроги становили: „великий комтур” — Іван Цяпка-Скоропад, два „малі комтури”, „церемонієр” — Лев Ленкий, „канцлер”, „оклижник”, „скарбник”, „господар”, „мисар” і „підгаший”. Автором цієї термінології був також Лев Ленкий. До Залізної Остроги належали майже всі старшини вишколу і коша УСС. Всі злени діставали прозвища, як Добриня, Ревуха й інші.

Звизайно, самі злени Залізної Остроги, старшини УСС, не дуже поважно брали ту свою організацію, яка свій церемоніал, чи пак ритуал, взорувала частинно на середньовіжному лицарстві, частинно на масонерії, про яку, зрештою, молоді старшини

УСС мали дуже мряковинне уявлення. Так ось в Залізній Острозі були: 1) „джури“, 2) „лицарі“ і 3) „непохитлики“. Всі злени діставали за виказку свого зленства — гервоно-горну стріжку. „Вибивання“ на лицарів відбувалося на спеціальній церемонії, при зому „великий комтур“ вдаряв „джуру“ тризи по рамені, підвешуючи його в лицарський стан. Сам Лев Лепкий твердить, що на його задум щодо Залізної Остроги і її церемоніял мало вплив враженням, що його він, Лепкий, відніс від коронації цисаря Карла на малярського короля в 1916 р. Карло в короні й киреї сидів на білому коні і, виїхавши на гірку, вимахував мезем на зотири сторони світу. Це дещо нагадувало „укняження“ наших князів у Гализі, як згадує Літопис. Під час того церемоніялу цисар Карло вдаряв мезем дванадцять найхоробріших старшин, що ставали „витязями“. „От і під впливом тієї коронації — писав авторові цих рядків Лев Лепкий — прийшло мені на думку завести і в нас такий „лицарський стан“. Мій задум одобрив загально шанований і люблений д-р Володимир Старосольський. Він, хог соціяліст, сказав: „Це щаслива думка, мусимо творити свою еліту...“ Сходини зленів Залізної Остроги відбувалися при згуках пісень „Не сміє бути в нас страху“, „Хай живе великий комтур наш“ і — при „вбиванні“ — „Вдаряй мезем!“

Самі угасники тих церемоніялів ставилися до них здебільша, як до забави. Але, наприклад, Дмитро Вітовський старався надати Залізній Острозі ідеологічно-політичну політуру, може, з часом перетворити її на конспіраційну політичну організацію. Вона була завжди напів конспіраційною організацією. Тому про неї ширилися різні версії, в яких правда перемішувалась із фантазією, — версії доброзизливі, але теж й легковажні. Коли Залізна Острога існувала — то мала дуже маленький статут, — це було за війни. Вже після війни деякі злени Залізної Остроги, які хотіли зберегти ту організацію, старалися оформити її куди більшим і детальнішим статутом. Але змінилися обставини, вояки постарілись не так роками, як психікою, і в сірій післявоєнній дійсності не стало місця для романтики та фантазій.

Властиво, то вся екзистенція Залізної Остроги була коротка. Коли з весною 1917 року У. С. С-и знову пішли на фронт, то вони за воєнними діями забули вою ту історію, а коли й згадували, то хіба як це всі вояки згадують всякі свої епізодичні переживання під час перебування в запллі. Щойно в 1919 році, в Кам'янци Подільському, коли Цянка позав оповідати у принагідних товариствах різні фантазії про себе, нагадуючи своїми розповідями трохи Мюнхгаузена, трохи Сервантесового „Дон Кіхо-

та", тоді Роман Купчинський позав писати свою поему, уривок якої був надрукований у „Стрільці", що його редагував Осип Назарук. Цей уривок появився під сатиричним заголовком „Політичні новини з 1925 року". Купчинський зитав позаток своєї поеми самому Цяпці, який від себе додавав різні подробиці. Оті фантастичні оповідання Цяпки спризинились найбільше до спопуляризування його особи за Кам'янецького періоду визвольної війни та після неї, дарма що Цяпки вже не стало.

Які то всілякі перекази ширились про Лицарство Залізної Остроги вже після війни, свідчить про це лист гурту українських студентів з Познання до колишніх старшин У. С. С-ів, які жили у Львові, щоб дати їм, отим познанським студентам, „благословенство" на заснування Лицарства Залізної Остроги і допомогти порадами і інформаціями. Це було логічно. Ідея студентських корпорацій та їхній ритуал мають той сам психологічний корінь, що в Залізній Острозі: молодість, безжурність, тяга до розваги з домішкою романтики і конспірації. Але й серед зленів Залізної Остроги з осени-зими 1916 року було багато студентів, що їм війна перервала студії. Ті одиниці з-посеред них, які залишилися ще живими, зитатимуть „Скоронада" Романа Купчинського, як пригадку не так того „ордену", як їхньої молодости.

**
*

Герой романтично-сатиричної поеми Романа Купчинського це, як уже згадано — не вигадана постать, а дійсна, сотник Українських Сізових Стрільців. Іван Цяпка був сином бідних селян, студював у Відні право і один з його професорів, д-р Станислав Дністрянський, запитуваний про нього після війни, добре пригадував собі його та деякі його анекдотичні оповідання. Вступивши в 1914 р. до У.С.С-ів, не був вже дуже молодим, бо мав 27 років. Після гетьманського перевороту в Україні казав зробити собі візитові білети „Іван Цяпка-Скоронадський". Коли Гетьманат упав — перестав називати себе Скоронадським, але прижеглось до нього прозвище „Скоронада".

Не відомо, чи Цяпка вірив у свої вифантазовані пригоди, чи, видумуючи нестворені речі — свідомо глузував з своїх наївних слухачів. З виду грізний, був теж особисто хоробрий. Мав теж ту дуже гарну людську й товариську рису вдачі, якою є угинність. Через те, що завжди був готов зробити колезі щось добре, користувався великою симпатією серед своїх вояцьких друзів. Не був

— кажучи німецьким словом — „гоштаплером”, бо був скромним, не вважаючи на своє вифантазоване „посвячення” з „Павлушеною”, як він називав Павла Скоропадського, та свої фантастичні зв'язки, що їх ніби мав по всьому світу. Оповідав, наприклад, про свою подорож по Турецькій, про свою угасть у перегонах на конях з графами Скарбком і Ляницькоронським і т. п. Правда, не нахвалявся ані військовими подвигами, ані успіхами у жінок, від яких, до речі, тримався осторонь. Оповідаючи, завжди зберігав поважну міну, ніколи сам не сміявся з власних жартів. Був дивним типом людини — доброї, порядної, відважної, яка проте водночас могла давати притоку — своїм зовнішнім виглядом і своїми розповідями — до насмішок.

Згинув Іван Цяпка у Кожухівській трагедії, вивезений до того табору смерті більшовиками у 1920 році з Києва, куди він пробрався був з готирикутника смерті. Про останні місяці, тижні і дні його життя нема ніяких вісток.

**

Іван Цяпка — „Скоропад” був дійсно вимріяним типом на героя романтично-сатиричного літературного твору. Нагадуючи своїм виглядом Дон Кіхота, він нагге запрошувався увіковізнєння в творі, який водночас був би гльорифікацією У. С. С-ів, того колективу молодих військових загорільців, які патріотизм і відвагу пов'язували нероздільно з гумором, хог би той гумор був інколи сміхом крізь сльози. Романтично-сатирична поема Романа Купчинського з Цяпкою, як центральною фігурою, довкола якої вплетений вінок зленів Залізної Остроги, переплітає фантазію з дійсністю. Автор вирізав з української визвольної епохи тільки один світик — світик стрілецької романтики. Тому, в душі всіх романтичних поем, у поемі Купчинського годі дошукуватися реалістичного відтворювання подій 1914-1919 років. Там правда переплутана з фантазією, дійсність з уясою. Вірно поема передає духа Залізної Остроги: і там і тут нема патріотичної буфонади, нема гуррапатріотизму, кидання громів проти ворогів („вороженьків”) та присяг вірності Україні. Гумор „Скоропада”, так мовити, аполітичний. Це наслідування Сервантєвського правзору, який зайняв погесне місце у світовій літературі, між іншим, завдяки отій своїй ширості, безпосередньості тону, в якому оповідається про лицаря-фантаста, який із своєї уяви вигарував світ казкової краси, такий неподібний до сірої, бідної, обгімжаної з усіх принад дійсности.

Читає не повинен ніколи забувати, що йдеться тут про час з-перед кругло 45-ти років: дата „1919-22” поставлена Автором під поемою, це нагає ключ до зрозуміння її, дармащо Автор відтворив „Скоронада” з 1919 року — щойно в Німецькій і в Нью Йорку. Бо „Скоронада” переживав різні перипетії. Коли клунки стрілецьких старшин їхали возом в Україні у 1919 році — вдарила недалеко граната, розбила віз і з ним валізку, в якій був рукопис перших „Днів” із „Скоронада”. Ідузи санітарним поїздом д-ра Володимира Свидерського в сторону румунського кордону, Купзинський впродовж одної безсонної ночі відтворив „Скоронада”. Врятував рукопис позерез польський полон і вивіз його до Львова. Тут зацікавився „Скоронадом” Василь Бобинський, взяв рукопис від Купзинського і дав Іванові Іванцеві для зладження ілюстрацій. А Іванець рукопис — загубив. Не дивниця, що Купзинського „мулило”, що затратилась його праця. Трохи з збережених записок, але здебільша з пам’яті — він відтворив цілість, зберігши не тільки первісну концепцію, метричну форму і духа поеми, але і всі ті звороти, що стосувалися тодішніх років.

Замок, джури, лицарські ігрища, тир, інтрига з дівчиною — це фантазія. Зате деякі оповідання Цяпки й деякі персонажі — взяті з Залізної Остроги та її гленства. Звизайно, воно не має сутнього значення: те значення має вірш, дія, внутрішня пов’язаність, поетичні звороти, враження із цілоти.

**

Автор поеми — Роман Купзинський — один із ветеранів Українського Сізового Стрілецтва, один із тих, який те Сізове Стрілецтво віршом, прозою і піснею прославив та разом з тим став сам одним із найвідоміших, найпопулярніших Усусусів.

Народився 24 вересня 1894 р. в Розгадові Зборівського повіту у священничій родині. Батько — отець Григорій, мати — Олена з Підсонських. З свого батьківського дому виніс найглибший сантимент до того галицького священничого стану, який став базою національного відродження галицького українства і з якого виросла ціла пізніша верства західньо-української інтелігенції. Молоді літа перебув Купзинський в Кадлубицях Брідського повіту. До гімназії ходив в Перемишлі, де склав іспит зрілости в 1913 році, після зого вступив на теологію. Але був в Духовній семінарії тільки один рік. Виступив з неї в 1914 році і взяв угасть у Сізово-сокільському здвизі у Львові та здобув у спортових змаганнях два мистецтва Галичини — в диску і в кулі.

З вибухом першої світової війни вступив до УСС і перебув з ними цілу визвольну війну, спершу, як рядовик, потім командант зоти, сотні та адьютант полку в ранзі порузника. У 1920 році дістався в польський полон, що його перебув у таборі в Тухолі на Помор'ї до лютого 1921. Вернувшись до Галичини — жив до 1940 р. у Львові. Був на філософському факультеті університету у Відні та в тайному українському університеті у Львові. У 1940 році, за першої большевицької окупації, виїхав на захід. За німецької окупації працював в Українському Видавництві у Кракові. Виїхавши вдруге на еміграцію — жив у Німеччині, а від 1949 року в Нью Йорку, в Америці. Одружився в 1919 році з Оленою Ходоровською.

Належить до тих наших одиниць, які поєднували фахи журналіста й письменника. Працював у редакціях щоденника „Новий Час” і тижневика „Господарсько-кооперативний Часопис” у Львові, а в р. р. 1924-1939 був постійним фейлетоністом львівського щоденника „Діло”, пишуги у своєму відділі „Відгуки дня” під псевдонімом Галактіон Чіпка. Якийсь час був редактором Видавництва „Червона Калина” та належав постійно до його Редакційної Колегії. Свої вірші й оповідання друкував в різних журналах, альманахах, часописах. Перший його вірш був надрукований у „Віснику Союзу Визволення України” у Відні у 1915 році. Окремо появилася друком його повість з стрілецького життя „Заметіль” („Курилася доріженька”, „Перед навалою” і „В зворах Бескиду”) та драматична поема „Великий День”.

Маюги журналістичну техніку — займався протє або технічно-редакційною сторінкою, або, як добрий знавець мови, коректою рукописів, або тією ділянкою газетного змісту, посвояженою з літературою, що нею є фейлетон і рецензії. Зате, тримаючись осторонь політичного життя, не мав нахилу до політичної публіцистики. Однак, поруз із журналістикою та літературою поєднував ще одну ділянку: музику. Не маюги систематичної музичної освіти, відзнагався протє надзвичайним слухом і замилуванням до пісні. Користуючись своєю нерозлужною військовою товаришкою — гітарою — створив слова й мелодії біля 70-ох пісень, із них 20 стрілецьких. Багато з них ввійшли в український співозгий репертуар, як пісні народні, коли вже забувається автор, — у багатьох випадках його пісні приписується комусь іншому. Великий жаль, що всі ті пісні не появились суцільним збірником.

Відзначається великим природним гумором і даром оповідання. Звук ділити людей на „інтелігентних” і „неінтелігентних інтелігентів” — і подає собою зразковий приклад на „інтелігентного інтелігента”. Глибоко в ньому розвинений змісл дійсного і правильного, що його американці зовуть „коммон сенс”. Має водногас тонке вигуття для справ одинизної і громадської етики й зрозуміння між „можна” та „не можна”. Завдяки цим своїм прикметам був глибоко шанований в західньо-українському громадянстві між двома світовими війнами і під його довгорізним голозуванням „Товариство письменників і журналістів ім. І. Франка” у Львові (ТОПІЖ) здобуло собі поважне місце в зорганізованій громаді. Впродовж двох років був головою Спілки українських журналістів в Америці (СУЖА), довгі роки зленом Управи Літературно-мистецького Клубу в Нью Йорку і є зленом Дирекції й Редакційної Колегії В-ва „Червона Калина” від позатку її відновлення в Нью Йорку за передвоєнним львівським зразком. Зберіг непослабнутий найглибший сантимент до вояцького минулого. Сатиризно-романтизна поема „Скоронад”, хог і написана багато раніше, є виявом того й теперішнього сантименту її автора.

Усі твори подібного жанру вимагають ілюстрацій. Вгорі згадано вже, що у проєкті видання „Скоронада” у Львові бралося на увагу Івана Іванця, як ілюстратора. З-посеред живузих мистців у вільному світі немає кращого кандидата на ілюстратора такої сатирично-романтичної поеми, як Едвард Козак, гльорифікатор Українського Стрілецтва та водногас сам сатирик, який у своїх творах спеціально плекає гротеску, — своєрідну жартівливу форму мистецького вислову. Трудно навіть уявити собі видання „Дон Кіхота” Сервантеса, Андерсенівських байок, „Серця” Д’Амізіса, твори Жюль Верне ги оповідання Едгар Аллана По — без ілюстрацій. Ілюстрація становить там не тільки тло й пояснення, а нероздільну частину твору, заокруглює його, унагляднює, додає блиску. Таке видання перестає бути „книжкою” — це настільний альбом, що його з насолодою зитається, але й оглядається.

Нью Йорк, зервень 1965.

Іван Кедрин

*) Принаджений темою Цяпки написав про нього поему Антін Лотоцький, яка вийшла у Львові, у В-ві Червона Калина, у 20-их р. Тут ніде її не можна знайти. Крім спільного героя, поема Романа Купчинського не має з тамтою нічого спільного.

***) Ввесь інформаційний матеріал до цих вступних завваг про Залізну Острогу і Цяпку дістав автор від Романа Купчинського. З рукописом кінцевого слова познайомився також Лев Лепкий.

I. I.

Незнаний стрілецький твір

У „Календарі Червоної Калини” за 1937 рік, у Львові, появилася була стаття під повищим заголовком, присвячена невіданому тоді творові Романа Купчинського „СКОРОПАД”. Автор тієї статті „I. I.” — це покійний артист-маляр Іван Іванець: в інформаційному нарисі Івана Кедрина, що поміщений у цій книжці, згадується про те, що Роман Купчинський передав під кінець 20-их років рукопис „Скоропода” І. Іванцеві, який той рукопис — загубив. Однак, видно, Іванець затамив, чи записав собі дещо, бо наводить цілі уступи з поеми Р. Купчинського. Проте ті цитати, наведені І. Іванцем не є тотожні з нинішнім текстом „Скоропода”. А втім, ми рішили передрукувати з „Календаря Червоної Калини” за 1937 рік статтю Івана Іванця, як доказ, що вже тому близько 30 років у Львові, на два роки перед вибухом другої світової війни, в колах колишніх Українських Січових Стрільців було бажання видати поетичний твір Романа Купчинського, — задум, здійснений щойно тепер в Америці! До речі: стаття І. Іванця в „Календарі Червоної Калини” була ілюстрована прегарною карикатурою Цяпки-Скоропода — рисунок колишнього Українського Січового Стрільця, знаменитого графіка Осипа Сорохтея, — та фотографічною знімкою „Великий комптур Цяпка-Скоропад і Лицарі Залізної Остроги працують гостя, чет. М. Гаврилка”. — **Видавництво.**

Серед стрілецьких поетичних творів є один, досі невіданий і тому майже нікому неznаний. Переховується він у манускрипті та треба мати надію, що діждеться друкарської машини, мимо того, що автор не докінчив його.

Цим твором є „Скоропад”, а його автором Роман Купчинський.

Знаючи цей твір з уривків і з переповідання, попросив я в автора дозволу прочитати „Скоропода” і написати про неї в календарі. Поетична повість на позовклях зшитках починається по-

хвалою Комарнянщини:

„Хто з вас не знає околиць Комарна,
Де села чисті і добрі дороги” . . .
„В одному місці на скелі високій,
Де річка Смотрич хвилі котить,
Стоїть там замок.
Хоч проходили страшні лихоліття,
Татарські бурі і турецькі громи,
Замок устоявся на радість століттям
І спас до нині лицарські хорони.
Що це за замок . . . питаєш цікавий,
Якого острій зуб часу не згладив?
Це славна з сили і сильна зі слави
Давна колиска князів Скоропадів”.

У своїх оповіданнях Цяпка-Скоропад не раз згадував про свій рідний закуток — Комарнянщину, куди його предки мали забристи з Полісся, вигнані з Києва московськими опричниками.

Поет переніс річку Смотрич в околиці Комарна, поставив над її берегом замок, поселив там князя Цяпку-Скоропада з прибічним лицарством і масою слуг, оточив замок ровом, підніс зводжені мости і там казав відбутися цікавій події: З’їздові лицарства Залізної Остроги на лицарське свято і заручинам Скоропада з перською княжною.

Поема писана шестирядковими строфами, ритмом Енеїди Котляревського і поділена на три дії, три дні.

В першій дії під’їжджає конем під замок сам поет як стрілецький трубадур, з гітарою через плече і з порученням високо-поставленої особи у кишені.

„Мені було до замку пильно.
Тож я спинивсь і крикнув сильно:
Гей хто там є? Спускайте міст!
На оклик мій в вартівнім домі
Зворушилось. Лицар в шоломі
На мурі станув на весь ріст” . . .

Поета впускають на замкове подвір’я і там бере його в опіку молоденький пазь та веде в гостинну кімнату. З князем покищо не можна бачитись, бо князь саме пообідав та ляг відпочити.

Поет причепурюється, щоб гідно стати перед лицем визначної особи. Офіційна зустріч відпала, бо поет вийшов оглянути подвір'я і там стрінувся з князем. Там князь Скоропад годував голуби. Варто заподати опис його особи:

„Передімною муж високий,
Широко-грудий, вірлоокій,
З світячим випуклим чолом:
Ніс довгий, на кінці згрубілий,
Немов би огірок доспілий,
Під ним усища помелом

Спускались вниз. При вусах близна —
Від ворогів то даровизна,
Десть князь на війні роздобув.
Лоб довгий, бритий для поваги
А ззаду, мов для рівноваги,
Із носом, гудз великий був.

Убраний у панцир срібlistий,
Трохи від пороху нечистий,
Під ним широкі штани —
Прічези. Винахід англійський,
Який в державі українській
Десть не десть мають старшини”...

Колишній великий комтур Лицарства Залізної Остроги пізнає давнього товариша зброї, дуже радіє, розпитує про других і з цікавістю слухає історій, які йому розказує поет. Цю частину твору читається з незвичайним зацікавленням. бо твір постає під час війни, а його акція ведеться у майбутніх мирних відносинах власної державности. Ми довідемося:

... „Що вся соборна Україна
Живе, немов одна родина,
Що далі суди всі знесуть.
Що на Збручі будують луки
На міст, що зветься „Мостом злуки”,
Круг нього сто пам'ятників
Для тих міністрів, що любились
І під час війни не сварились
А били Москву та Ляхів...

А даліше:

Що всі високії посади
Не роздається для паради,
А треба мати ум і хист”.

По розмові з князем і смачній вечері поклався поет на супочинок. Замки і старовинні палати мають, як відомо, ту прикмету, що ночами снуються там мари і бродять покутуючі духи. Це лихо не минуло і поета. Перед ним з’являється дух російського генерала. Поет довідується про любовну історію з часів, коли Скоропад враз з УСС прибув до Одеси. Наслідок історії — смерть генерала та зневіра Цяпки-Скоропада в жіноцтво.

Друга частина твору розпочинається прегарним, справді високопоетичним описом ранку. Потім запізнаємося зі складним родинним гербом, в якому:

„Два дики сперлися на лапки,
Між ними три червоні цяпки,
А в долі жезл, булава й серп”.

Та беремо участь у сніданні, що його споживає поет враз з князем і його почотом. Між приявними пізнає поет свого не одного добре знайомого з війни. По сніданні показує сам князь поетові своє господарство: коні, корови і інші домашні звірята. Довідуємося про цікаві звіринні родоводи. Між кіньми нащадок клячі, яка колись несла на собі Володимира Великого, коли він відвоював червенські городи. Між расовою худобою є бичок, що походить у простій лінії від бугая, якому Урзус (з повісти „Quo Vadis”) ще за цисаря Нерона скрутив карк у колізею.

Між тим счинилася на замку метушня. Причиною — велика курява, що встала далеко на рівнині. Вдарили на тривогу, бо ану ж це:

„Погромник непоборних танків
І ворог всіх і вся — Махис”.

Витискають величезний далековид і сам князь крізь нього розглядає з мурів приїздців.

Показується, що то стрілецька братія — Лицарі Залізної Остроги ідуть до князя в гостину. На переді кавалькади:

„... То лицар Льоньо, враг варварства
І церемонієр лицарства
На розтанцьованім коні”.

Князь виїжджає назустріч, радісні вигуки, привіти і пісні. Все товариство вганяється на замок.

Тут гості розходяться по гостинних кімнатах, щоб переодягтися та відсвіжитися, а вкінці всі стрічаються за вечерею. Під час вечері приїжджають якісь чужинці. Спершу їх ніхто не пізнає, щойно згодом показується, що це лікар УСС д-р Свідерський і отаман Букшований з якоюсь персіянюкою. (Оба вони, свого часу, втікли з російського полону в Персію і там зазнали чимало пригод). Один з них називається Абдулаг Свідерко-Хан, а другий Бен-Абі-Букш-Бей князь Шірасса. Персіянка закрита заслоною будить цікавість не тільки в гостей. Сам Скоропад, хоч великий ворог жінок, інтересується нею, а далі й розкожується в ній.

Вечір оповив замок враз з чудовим парком, гості вийшли подихати чистим повітрям . . . Великий місяць викотився на небо. Під впливом настрою лицар Льоньо виголошує імпровізацію про одну таку прекрасну ніч, давно-давно, бо під час світової війни у Верині над Дністром.

„Чи пам'ятаєте, той Веринь наддністровий,
Що мов дідок перевеслом,
Вперезаний старим ріки руслом,
Дрімає на траві шовковій?
Небо зазорене, як закляте море,
Дихає дивною тайною,
Канули в безвісти рясні метеори,
Краючи темні воздушні простори
Смугою золотосяйною.
Канули, краяли і безслідно мерли,
Зорі над тим посміхалися,
Що на дні неба, як казочні перли,
Порозсипалися . . .
Десь, якась царівна, морем перевозена,
Морем перевозена, сном заворожена
Перлове згубила намисто,
Як тільки хвиля незатрівожена,
Міняться перли барвисто” . . .

Згадував лицар Льоньо ту веринську ніч з усією її красою, із музикою циганів „що край свій на возах, а душу в скрипці возять, що поглядом палять і поглядом морозять”... Згадували з ним усі і Скоропад і решта гостей.

Князь Скоропад так розкрохмалився, що освідчився персіянці, але зажадав, щоб вона прийняла християнство. Вона спершу не хоче, але по розмові при керниці з колишнім духовником УСС, о. Макарієм, годиться змінити віру.

Відбувається ще збір Лицарства Залізної Остроги.

„Окличник Л. З. О. Ревуха,
Що як гукав боліли вуха,
Надів на ліву руку щит.
Залізний на краях пригнутий,
У Вишколі майстрами кутий,
Що мав немов би серця вид”.

Він скликав Лицарство на збори, а князь Скоропад — великий комтур закону — відкрив їх, стукнувши тричі булавою.

Ціла історія має свій „happy end” (добре закінчення), ним є заручини Скоропада з персіянкою. Вони відбуваються третього дня. Виявляється, що персіянка це в дійсності донька недалекого священика і віддавна кохається у князеві. А що князь, через різні трагічні досвіди, ненавидить жінок, то нещасна дівчина не має надії вийти за нього. Щойно два колишні втікачі з російського полону: д-р Свідерський і от. Букшований помагають їй, переодягнувши її за персіянку.

Ось і зміст „Скоропода”, твору, що варта б його докінчити та видати з ілюстраціями, які скріпляли б ще гротесковий характер твору. Твір цей знаменито зображує постать українського Дон-Кіхота. Твір надиханий дружніми настроями, добрими бойовими надіями, якими жило Українське Січове Стрілецтво.

